

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİN
BABALARIN EBEVEYNLİK STRESİ VE BABA ÇOCUK
İLİŞKİSİ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Selen SAĞIROĞLUGİL

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

EKİM, 2022

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİN
BABALARIN EBEVEYNLİK STRESİ VE BABA ÇOCUK
İLİŞKİSİ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Selen SAĞIROĞLUGİL
(Y2012.410033)

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Filiz ERBAY

EKİM, 2022

ONAY SAYFASI

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Ebeveynlik Stresi ve Baba Çocuk İlişkisi Değişkenleri Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışmamın proje kısmından sonuçlanmasına kadar bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı olacak bir yardıma başvurulmaksızın yazdığımı ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (18/10/2022)

Selen SAĞIROĞLUGİL

ÖNSÖZ

Erken çocukluk dönemi bireyin yaşam döngüsündeki en önemli dönemlerden biri olup yaşanan tüm deneyimler bireyin kişilik yapısını, hayata bakış açısını, gelişimini ve sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Çocukların yaşamını etkileyen en önemli kişinin anneler olduğu düşünülse de babaların çocukların hayatına katkısının en az anne kadar önem arz ettiği görülmektedir. Babaların çocukların hayatına erken katılım göstermelerinin önünde birçok engel olduğu düşünülse de güvenli, olumlu ve sıcak bir baba-çocuk ilişkisinin çocukların hayatına katkısı oldukça kıymetlidir. Bu bağlamda bu araştırmada 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların çocukların kaygı düzeyinin azaltmasında babaların çocukların hayatındaki önemini vurgulama, erken çocukluk dönemindeki çocukların eğitimlerini olumsuz etkileyeceği düşünülen kaygı durumunun mümkün olduğunca az görülmesini sağlama ve ilgili literatüre katkı sağlama açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Yol göstericiliğiyle, ilgi ve alakasıyla, destekleyici tutumuyla, her koşulda beni cesaretlendirmesiyle hep arkamda olduğunu hissettiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Filiz Erbay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tüm yüksek lisans sürecimde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen akademik danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ali Yiğit Kutluca'ya teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisansa başlamaya karar vermemde en büyük etkisi olan, mutluluğuyla, enerjisiyle bana ışık olan ancak çok erken ayrılmak zorunda kaldığımız Dr. Öğr. Üyesi Aylin Sözer'i saygı ve özlemlerle anıyorum. Teşekkürlerin en özelini hayatımdaki en büyük şansım dediğim ve her zaman arkamda olan canım annem, canım babama ve kıymetli kardeşlerime sunuyorum.

Ekim 2022

Selen SAĞIROĞLUGİL

48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİN BABALARIN EBEVEYNLİK STRESİ VE BABA ÇOCUK İLİŞKİSİ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmada 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2022 yılında İstanbul ilinde yaşayan tesadüfi olarak seçilen 48-72 aylık çocuğa sahip 300 baba oluşturmaktadır.

Araştırmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek üzere ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “Okul Öncesi Kaygı Ölçeği”, “Ebeveynlik Stres Ölçeği” ve “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (Baba Formu)” ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılım göstermesinden kaynaklı olarak farklılaşma testlerinde parametrik testler olan bağımsız örneklem için t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ayrıca araştırmanın bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama gücünü belirlemek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda babaların mesleği, babaların eğitim durumu, babaların çalıştığı iş ve kurumdan memnuniyet durumu, babaların çalışma durumu, babaların evliliklerini değerlendirme durumu, evlilik süresi, babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zaman ve çocuğun cinsiyeti değişkenlerinin çocukların kaygı durumlarında bir farklılaşmaya neden olmadığı; babaların medeni durumları, kendi streslerini değerlendirme durumları ve çocuklarıyla ilişkilerini algılama düzeylerinin çocukların kaygı durumlarında anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu görülmüştür. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasında zayıf düzeyde pozitif yönde ve ebeveynlik stresi ile orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlik stresi, baba-çocuk ilişkisi ve bu

ilişkinin uyumsuzluk, çatışma ve olumlu ilişki alt boyutlarının çocukların toplam kaygı, sosyal kaygı, genellenmiş kaygı, ayrılık kaygısı, belirgin korkular düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Ebeveynlik Stresi, Baba-Çocuk İlişkisi.

EXAMINATION OF ANXIETY LEVELS OF 48-72 MONTHS CHILDREN IN TERMS OF FATHER'S PARENTING STRESS AND FATHER-CHILD RELATIONSHIP VARIABLES

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the anxiety levels of 48-72 month-old children in terms of fathers' parenting stress and father-child relationship variables. The sample group of the study consists of 300 fathers with 48-72 months old children who were randomly selected living in Istanbul in 2022. Relational screening model was used in the study to examine the effect of independent variables on the dependent variable. The data of the study were collected with the "Personal Information Form", "Preschool Anxiety Scale", "Parenting Stress Scale" and "Child-Parent Relationship Scale (Father Form)". Due to the normal distribution of the obtained data, t-test and one-factor analysis of variance (ANOVA) were used for independent samples, which are parametric tests in differentiation tests. In addition, Pearson Product-Moment Correlation Analysis was used to determine the relationships between the dependent variable and the independent variables of the study, and Multiple Linear Regression Analysis was performed to determine the predictive power of the independent variables for the dependent variable.

As a result of the research, it was found that the variables of fathers' occupation, fathers' education level, fathers' satisfaction with their job and institution, fathers' employment status, fathers' evaluation of their marriage, duration of marriage, average time spent with their children per day, and the gender of the child did not cause any difference in the anxiety levels of the children; it was seen that the marital status of the fathers, their assessment of their own stress and their perception of their relations with their children caused a significant difference in the anxiety levels of the children. It was determined that there was a weakly positive relationship between the anxiety levels of 48-72 month-old children and the father-child relationship, and a moderately positive relationship with parenting stress. In addition, it was concluded that parenting

stress, father-child relationship and the incompatibility, conflict and positive relationship sub-dimensions of this relationship were significant explanatory factors of children's total anxiety, social anxiety, generalized anxiety, separation anxiety, and specific fears.

Keywords: Anxiety, Parenting Stress, Father-Child Relationship.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
I. GİRİŞ.....	1
A. Problem Cümlesi	5
1. Alt Problemler	5
B. Araştırmanın Amacı	6
C. Araştırmanın Önemi	6
D. Varsayımlar	8
E. Sınırlılıklar.....	9
F. Tanımlar	9
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	11
A. Kaygı	11
1. Kuramsal Açıklamalar	12
2. Genel Kaygılar	14
3. Ayrılma Kaygısı	14
4. Sosyal Kaygı	15
B. Stres	16
1. Stresin Tanımı	17
2. Ebeveynlik Stresi	22
C. Baba Çocuk İlişkisi	26
1. Baba- Çocuk İlişkisi Türleri.....	28
D. Konu ile İlgili Araştırmalar	32

1. Çocuklarda Görülen Kaygı Durumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	32
2. Çocuk Ebeveyn İlişkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	38
3. Baba-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	41
4. Ebeveynlik Stresi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	45
III. YÖNTEM	49
A. Araştırmanın Modeli	49
B. Çalışma Grubu	49
C. Veri Toplama Araçları	50
1. Kişisel Bilgi Formu	50
2. Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği	50
3. Ebeveynlik Stres Ölçeği	51
4. Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu	52
D. Veri Toplama Süreci	52
E. Veri Analizi	53
IV. BULGULAR	55
A. Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri ile 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri	55
B. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumu	56
C. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Mesleklerine Göre Farklılaşma Durumu	56
D. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalıştığı Şirket/Kurumdan Memnuniyet Durumuna Göre Farklılaşma Durumu	57
E. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalışma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu	57
F. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Medeni Durumuna Göre Farklılaşma Durumu	58
G. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evliliklerini Değerlendirme Durumuna Göre Farklılaşma Durumu	58
H. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evlilik Süresine Göre Farklılaşma Durumu	59
I. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Algıladıkları İlişki Durumlarına Göre Farklılaşma Durumu	60

J. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Algıladıkları Stres Durumlarına Göre Farklılaşma Durumu	60
K. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Günde Ortalama Birlikte Geçirdikleri Zamana Göre Farklılaşma Durumu	61
L. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumu.....	62
M. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Düzeyi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri Arasındaki İlişkiler	62
V. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	69
A. Tartışma.....	69
B. Sonuçlar.....	75
C. Öneriler.....	76
VI. KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR LİSTESİ

- TDK** : Türk Dil Kurumu
Vb. : Ve benzeri
Vd. : Ve diğerleri

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1 Babaların Doğum Tarihleri Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	49
Çizelge 2 Babaların Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	50
Çizelge 3 Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveynlik Stresi ve 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler	55
Çizelge 4 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumu	56
Çizelge 5 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Mesleklerine Göre Farklılık Gösterme Durumu	56
Çizelge 6 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalıştığı Şirket/Kurumdan Memnuniyet Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu	57
Çizelge 7 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalışma Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu	58
Çizelge 8 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu	58
Çizelge 9 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evliliklerini Değerlendirme Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu.....	59
Çizelge 10 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evlilik Süresine Göre Farklılık Gösterme Durumu	59
Çizelge 11 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Algıladıkları İlişki Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu	60
Çizelge 12 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Algıladıkları Stres Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu.....	61
Çizelge 13 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Günde Ortalama Birlikte Geçirdikleri Zamana Göre Farklılık Gösterme Durumu.....	61
Çizelge 14 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumu	62
Çizelge 15 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Düzeyi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri Arasındaki İlişkiler	62

Çizelge 16 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	63
Çizelge 17 48-72 Aylık Çocukların Sosyal Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	64
Çizelge 18 48-72 Aylık Çocukların Genellenmiş Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	65
Çizelge 19 48-72 Aylık Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	66
Çizelge 20 48-72 Aylık Çocukların Belirgin Korkular Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Selye'nin Genel Uyum Sendromu ve Stresin Üç AŞaması (Çökük, 2018) ... 18

I. GİRİŞ

Anne karnında başlayan gelişim ve büyüme süreci, doğumdan sonra da hızla devam etmektedir. Doğum öncesinde annenin düzenli ve zengin içeriklerle beslenmesi, düzenli uyku uyuması, psikolojik olarak iyi olması bebeğin sağlıklı bir şekilde gelişimini tamamlaması için oldukça önemlidir. Bu koşulların sağlanması annenin de gebelik sürecini sağlıklı ve rahat geçmesini desteklemektedir. Doğum sonrasında ise dünyaya gelen bebeğin temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma ve uyku gibi fizyolojik ihtiyaçlar düzenli ve zamanında karşılanması gerekmektedir. Bebeklik döneminde temel ihtiyaçların zamanında karşılanıp karşılanmama durumu bireyde her yaşta farklı düzeyde kaygıya neden olmaktadır (Uzun, 2020).

Kaygı, dilimize anksiyete kavramının çevirisi olarak gelmiş olup birçok tanımı bulunmaktadır. Kaygı, nedeni tam olarak bilinmeyen kaynaklardan ötürü bireyde hissedilen endişe, korku ve sıkıntı olarak görülmektedir (Direk, 2021). Kaygı anlık veya ani bir durum olarak değil, ilerde oluşabilecek tehditlere karşı tetikte olma durumudur. Genellikle üzüntü, korku, tehlike durumlarını ifade ediyor olsa da belirli düzeyde hissedilen kaygı yaşamın devamlılığı için de gerekli görülmektedir çünkü kaygı bireyi harekete geçirme, motivasyonu artırma veya düşünme eyleminde bulunmasını sağlamaktadır (Demirsu, 2018). Kaygıyı oluşturan durum ve olayların kaynağının bulunmasının zor olması nedeniyle kaygı durumunu ortadan kaldırmak diğer rahatsızlıklara göre daha zordur. (Tuncay, 2021). Ancak kaygının birçok nedeninin erken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklarında görülen kaygı durumunun nedenlerinin çözülememesi, çocukların sosyal ilişkilerinde sorun yaşamasına neden olmaktadır (Durmuşoğlu ve Arslan, 2012). Yoğun kaygı yaşayan çocuklar yeni beceriler edinmekte zorluk yaşamaktadırlar (Dursun, 2010).

Bireyin ilk sosyalleştiği dönem erken çocukluk dönemi olması nedeniyle bu dönemde çocuklarda farklı boyutlarda kaygı görülebilmektedir. Çocuklarda sıklıkla görülen kaygılar ise genel kaygılar, ayrılık kaygısı, sosyal kaygı ve fobilerdir. Genel kaygılar, çocuğun rutin yaşamında görülen kaygılardır. Akademik başarı, spor

faaliyetleri, ebeveynlere karşı olan sorumluluklar gibi çeşitli nedenlerden kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Bu kaygı durumunun da çocuğa hem fizyolojik hem de psikolojik olarak etki ettiği görülmektedir (Güler, 2016). Genel kaygı bozukluğu yaşayan çocuklar kısa ve uzun vadeli planları önceden yapmak isterler ve risk almayı sevmeyizler (Bora, 2019). Ayrılma kaygısı ise ilk olarak bebeklik döneminde görülmektedir. Bebeğin birinci derece bakımından sorumlu olan kişi tarafından gerekli bakım ve ihtiyaçlar karşılandıktan sonra o kişinin, bebeğin görüş alanından çıktığında bebeğin kendini değersiz ve yalnız hissetmesine neden olması ve bir daha ihtiyaçlarının karşılanamayacağı düşüncesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Ruar ve Quimson, 2018). İlerleyen aylarda bebekler sosyalleşmeye başlasalar da annesinin ya da sevdiği bir nesnenin ortadan kaybolması onlarda kaygıya neden olmaktadır. Bu ayrılma kaygısı belirli bir seviyeye kadar normal olarak görülse de süresi ve sıklığının artması durumunda çocuklarda psikolojik ve fizyolojik olarak hasara neden olduğu bilinmektedir (Güler, 2016). Sosyal kaygı, bireyin tanımadığı kişilerin olduğu ya da rahat olamadığı ortamlarda ortaya çıkan kaygı durumudur. Bu durum da bireyi hem fizyolojik hem de psikolojik olarak etkilemektedir (Dilmaç ve Baş, 2019). Sosyal kaygıda birey bulunduğu ortamda kendini sevdirmeye ya da başkaları tarafından olumlu değerlendirilme kaygısı taşımaktadır (Güler,2016). Fobiler ise nedeni belli olmayan bir şekilde bir nesneye karşı korku ve kaygı yaşanması durumudur. Bireyler yaşantılarını fobilerine göre düzenlerler ve bireylerin fobileriyle yüzleşmesinin, fobilerinin azalmasına bir katkısı olmadığı görülmektedir (Tözün ve Babaoğlu, 2016). Çocukluk döneminde görülen fobilerden birisi de okul fobisidir. Aileden ayrılma, yeni bir düzen kurulması, ön görülemeyen değişiklikler okul fobisine neden olmaktadır.

Erken çocukluk döneminde yeni bir durum ya da olayla karşılaşıldığında belirli korku ve kaygılar yaşanması olağandır ancak kaygının boyutu ve sürekliliğine dikkat edilmelidir. Bu dönemde görülen kaygı durumuna birçok durum ve olay sebep olmaktadır. Bunlar; çocukların meraklarının engellenmesi, olumsuz tutum sergileyen ebeveynlerin (Fliet vd. 2017) ve öğretmenlerin olması veya bebeklik dönemindeki alışkanlıkları değiştirirken (memeden ayrılma, tuvalet alışkanlığı, beslenme alışkanlığı vb.) olumsuz bir tutumla gerçekleştirilmesi şeklinde sıralanabilir. Çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, ödül-cezanın oldukça fazla uygulanması, ebeveyn-çocuk ilişkisinin koşula bağlı olması gibi nedenler çocuğun gelişiminde birçok alanı olumsuz etkilediği gibi çocukta kaygının oluşmasına da neden olmaktadır (Uzun,

2020). Çocuğa birinci dereceden bakım veren kişinin tutumu, çocuğa yaklaşımı da oldukça önemlidir. Esparó ve arkadaşları (2004) okul öncesi çocuklarla yaptığı bir çalışmada, çocuktaki kaygıların ebeveyn kaygısıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Peleg, Halaby ve Whaby (2006) ise yaptığı çalışmada kaygı düzeyi yüksek annelerin çocuklarının da kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Farklı toplumlarda görüldüğü gibi Türk toplumunda da erken çocukluk dönemindeki çocuğun birinci derece bakımından sorumlu olan kişi anne olarak görülmektedir (Özkan, 2014). Ancak değişen toplum düzeni, ekonomik değişiklikler, çalışma hayatında kadın istihdamının artması gibi benzer nedenlerden dolayı ebeveynlerin rollerinin de değiştiği görülmektedir (Tezel Şahin vd. 2017). Böylelikle babaların, çocuğun gelişimine olan katkısı zamanla daha da önem arz etmiş olup, baba katılımının, baba-çocuk ilişkisinin ve babaya ait farklı değişkenlerin çocuğun gelişimine etkisinin önemi fark edilmiştir (Cabrera vd. 2000; Ramchandani vd. 2013; Cabrera vd. 2007; McWayne vd. 2013; Torres vd. 2014).

Oluşturulan teorilerin ve yapılan araştırmaların anne-çocuk üzerine yoğunlaşmış olması babaların çocuklara olan katkısının ikinci planda tutulmasına neden olmuştur. Bowlby'nin Bağlanma Teorisi'ne bakıldığında bebeklerin güvenli, kaygılı- kararsız, kaygılı- kaçınmacı bağlanma stillerinin belirlenmesi ile ilgili çalışmaların yalnızca anne ile yürütüldüğü görülmüştür. Ancak asıl güvenli bağlanmanın hem anneyle hem de babayla sağlıklı kurulan ilişki sayesinde olacağı düşünülmektedir (Goodsell ve Meldrum, 2010). Doğum öncesi dönemden itibaren babaların düzenli bir şekilde bebeğine ilgi göstermesinin çocukların akademik becerilerini, bağımsızlık düzeyini ve sosyal uyum becerilerini olumlu etkilediği görülmektedir (Poyraz, 2007). Babalar aynı zamanda çocukların cinsel kimlik edinmesinde de oldukça önem arz etmektedir. Erkek çocukları için en etkili rol model babalarıdır. Erkek çocukları babalarının davranış ve tutumlarını gözlem ve taklit yoluyla içselleştirmektedirler. Aynı zamanda kız çocukları için de baba figürü oldukça önemlidir. Kızlar karşı cinse olan davranışlarını belirlerken ve eş seçimi yaparken babalarının davranışlarını ön planda tutarlar (Taşkın, 2011). Yaşamın ilk yıllarında babası ile yeterince olumlu ilişki kuramayan çocuklar yetişkinlikte eş seçimi yaparken olumsuz deneyimler yaşamakta ve yanlış ebeveyn tutumu sergileyebilmektedirler (Özyeşer Cinel ve Tezel Şahin, 2021). Ancak erken çocukluk döneminde babalarıyla olumlu ve destekleyici ilişkiye sahip olan çocukların babalarıyla daha somut

deneyimler paylaştığı ve gelecekte kendi çocuklarıyla da aynı olumlu ilişkiyi sürdürdükleri ön görülmektedir (Goodsell ve Meldrum, 2010). Aynı zamanda ebeveynleriyle olumlu ilişkiye sahip olan çocukların akademik becerilerinin daha iyi olduğu ve çocukların psikolojik olarak da çevreye daha uyumlu bireyler oldukları görülmüştür (Tezel Şahin vd. 2017).

Ebeveyn olmak, birçok sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Her ebeveynin, anne baba olmaya karşı psikolojik, ekonomik ve duygusal hazırbulunuşluğu aynı olmayabilir (Çalışkan, 2020). Ebeveynlikten talep edilen ile istenilen talebi karşılayamama durumunun görülmesi, ebeveynlik stresini de beraberinde getirmektedir (Holly vd. 2019). Bu durumda kimi zaman ebeveynlerin kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olabilmektedir. Ebeveynlerin yaşının, sahip olduğu çocuk sayısının, olumlu ya da olumsuz sosyal yaşam olaylarının da ebeveynlerin stres düzeylerini etkilediği görülmektedir (Östberg ve Hagekull, 2000). Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin akranlarıyla yeterince vakit geçirememeleri ve kendi hayatlarını organize etme konusunda zorluk yaşamalarının anne ve babaların ebeveynlik stresinin artmasına neden olduğu belirtilmektedir. Bu durumun da ebeveynlik stresi yaşayan annelerin ve babaların çocuklarının sosyal ortamlarda zorbalığa maruz kalmasına ve çocuklarında gelişimsel gerilik görülmesine sebep olabilmektedir (Pisula ve Porębowicz Dörsmann, 2017). Ebeveynlik stresi ile baş etmede annelerin babalardan daha dayanıklı olduğu (Smith, 2017) ve ebeveynlik stresindeki artışın çocuklardaki davranış problemlerini artırdığı görülmüştür (Neece vd. 2012). Babaların üstlendikleri sorumluluklara ek olarak çocuk bakımında ve gelişiminde aktif rol alması, babaların tüm bu sorumlulukların organizasyonunu sağlamada annelere kıyasla daha fazla zorluk yaşamalarına neden olabilir ve bu durum babaların ebeveynlik stresi yaşamalarına katkı sağlayabilir. Babaların ebeveynlik stres düzeyleri de çocukları ile arasındaki ilişkinin niteliğini etkilediği ve bu sürecin de çocukları farklı şekillerde etkilediği görülmektedir (Romero vd. 2020). Bu bağlamda çocuklarda uyum sorunlarının da ortaya çıkması muhtemeldir (Eisenberg vd. 2005).

Literatür incelendiğinde çocukların kaygı durumlarını etkileyen etmenler arasında ebeveynlik stresi ve baba-çocuk arasındaki ilişki olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın konusu 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba-çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelenmesi olarak belirlenmiştir.

A. Problem Cümlesi

Araştırmanın problemi “Baba-çocuk ilişkisi ve babalık stresi 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı mıdır?” olarak belirlenmiştir.

1. Alt Problemler

1. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların çalıştığı kurumdan memnuniyet durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların evliliklerini değerlendirme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların evli oldukları süreye göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
7. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların çocuklarıyla algıladıkları ilişki durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
8. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların algıladıkları stres durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
9. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamana göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
10. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
11. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri (toplam kaygı düzeyleri, sosyal kaygı, genellenmiş kaygı, ayrılık kaygısı ve belirgin korkular alt boyutları) baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk, çatışma alt boyutları) ve ebeveynlik stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?
12. Baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutları) ve

ebeveynlik stresi 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

13. Baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutları) ve ebeveynlik stresi 48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
14. Baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutları) ve ebeveynlik stresi 48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
15. Baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutları) ve ebeveynlik stresi 48-72 aylık çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
16. Baba çocuk ilişkisi (olumlu ilişki, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutları) ve ebeveynlik stresi 48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

B. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin baba-çocuk ilişkisi ve babalık stresi değişkenleri açısından incelenmesi amacıyla çalışılmıştır. Araştırmanın çocuklardaki kaygı düzeyinin babaların çocukları ile ilişkisi ve babalık stresi bağlamında etkisini ortaya koyması beklenmekte ve çalışmanın sonuçlarının bu konudaki literatürde yer alan sınırlılığı gidereceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları babaların streslerini azaltmalarına ve baba çocuk ilişkisini düzenlemelerine destek sağlayacak eğitim programlarının oluşturulmasına zemin hazırlayacağı düşünüldüğü için de önemli görülmektedir.

C. Araştırmanın Önemi

Erken çocukluk döneminde yaşanan deneyimlerin bireyin gelecekte yaşadığı problemlere karşı olan tutumunu büyük oranda etkilediği belirtilmektedir. Bu dönemde çocuğun ilk sosyal çevresi olan ebeveynlerinin tutumları, ilgi düzeyleri ve kişilik yapıları çocukların tüm gelişim alanlarına etki etmektedir. Yalnızca annenin değil babanın da çocuğun hayatında aktif rol alması çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, psikolojik, bilişsel ve dil gelişimi alanında daha iyi gelişim göstereceğinin göstergesidir. Buna ek olarak yetersiz, ilgisiz ve yanlış tutum sergileyen ebeveynlerin

çocuklarının da birçok problem yaşamasına ve çocuklarda kaygı durumunun görülmesine sebep olabilmektedir. Bebeklik döneminde babaların daha çok oyun odaklı, annelerin daha çok bakım odaklı ilişki kurdukları, bu nedenle bebeklerin oyun arkadaşı olarak babaları daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Babaların çocuklarıyla daha aktif, heyecan verici ve aksiyonlu oyunlar oynamalarının, çocukların sosyal becerilerini geliştirmesine ve deneyimlemesine destek olduğu düşünülmektedir (Bögels ve Phares, 2008). Bu bağlamda erken çocukluk döneminde çocukların babalarıyla kurdukları ilişkinin niteliği, çocuğun gelişimini önemli düzeyde etkileyeceği ve tüm bunların da bireyin yaşamındaki en kritik eğitim süreci olan erken çocukluk eğitiminin verimliliğini etkileyeceği düşünülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveynlerin tutumlarının incelendiği araştırmada 493 anne, 28 baba (Uygun ve Kozikoğlu, 2020), erken çocukluk döneminde olan çocuklarda ölçülen sosyal davranış denetimi, sosyal uyum ve sosyal yeterlilik düzeylerinin ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisinin incelendiği araştırmada 103 anne- çocuk (Andı, 2014), gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinde stresi azaltmak, yetkinliği artırmak ve psikolojik iyilik halini iyileştirmek için yapılan araştırmaya katılan 22 ebeveyn den 17'si anne 5'i baba olduğu görülmektedir (Callanan vd. 2021). Araştırmalar doğrultusunda ebeveyn-çocuk ilişkisine dair yapılan çalışmaların örneklem grubunu genellikle annelerin oluşturduğu, babaların yeterince katılım göstermediği dikkat çekmiştir (Şalcı, 2020). Bu durumun nedeni araştırıldığında babaların geçim sorumluluğunun olması (Atak, 2021), geleneksel tutumlar ve bakış açıları (Güven, 2019) gibi çeşitli faktörler nedeniyle araştırmalara daha az dahil olduğu tespit edilmiştir.

Erken çocukluk eğitimi uzmanları baba- çocuk ilişkisinin anne-çocuk ilişkisi kadar önemli ve kıymetli olduğunu ve babaların çocuğun gelişimindeki yerinin önemli olduğunu vurgulanmaktadır (İnci ve Deniz, 2015). Baba çocuk ilişkisinde baba katılımının; babaların mesleki doyum düzeyleri (Atak, 2021), baba tutumu (Pekkarakaş, 2010), çocukların bilişsel stilleri (Aydoğmuş, 2018), çocukların sosyal becerileri, çekingenlikleri ve uyum boyutları (Özgündüz, 2015), babanın babalık rolü algısı, ilk baba olma yaşı (Kırağ ve Çakır, 2019), ekonomik düzeyi (Şahin ve Demiriz, 2014; McWayne vd. 2013), çocuğu ile ilişkisi (Tezel Şahin vd. 2017; Güzel ve

Tüfekçi, 2021), evlilik süresi, kendi babasıyla iletişim algısı (Kaytez ve Deleş, 2020), çocuk sayısı, çocuğun yaşı (Turan, 2018) ile anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çocuklarda görülen kaygıların nedenlerine bakıldığında; ebeveynlerin sosyal düzene karşı mükemmeliyetçi olması (Güngör ve Buluş, 2016), güvensiz bağlanma (Breinholst vd. 2015; Ural vd. 2015), yalnızlık (Maes vd. 2019), ebeveynin gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi, çocukların cinsiyeti, (Bora ve Ünüvar, 2020), doğum öncesinde annenin olumsuz duygu durumları (Blair vd. 2011), şiddete maruz kalma (Briggs Gowan vd. 2010) gibi değişkenlerden etkilendiği araştırmalarla desteklenmiştir. Buna ek olarak çocuklukta kaygı bozukluğu yaşayan bireylerin yetişkinlikte kötü sağlık sonuçları, finansal endişe ve kişilerarası sorunlar yaşayabileceğine ilişkin bulgular elde etmişlerdir (Copeland vd. 2014). Bu bilgiler doğrultusunda ve literatürdeki boşluk bağlamında erken çocukluk dönemindeki çocuklarda görülen kaygı düzeylerinin, baba-çocuk ilişkisi ve babaların ebeveynlik streslerinden etkilenebileceği ön görülmektedir. Çocukların okul öncesi eğitimden maksimum düzeyde faydalanabilmesi için çocukların herhangi bir kaygı durumu içinde olmadan okula hazır olarak başlamaları ve uyum sağlamaları önem arz etmektedir. Yine okul öncesi eğitim sürecinde de sosyal-duygusal açıdan onların gelişimini sekteye uğratabilecek bir durumla karşılaşmamaları da büyük bir önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarıyla çocuklarda kaygıyı oluşturabilecek babaya ait değişkenlerle ilgili risk faktörlerinin bilimsel bakış açısı belirlenerek literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca erken çocukluk eğitiminin bir diğer ayağı olan ailelere yönelik hazırlanacak eğitim ve destek programlarının oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmekte ve araştırma bu açıdan da önemli görülmektedir.

D. Varsayımlar

Bu araştırmaya ait varsayımlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Ölçekleri dolduran babaların soruları objektif, samimi ve doğru olarak cevapladıkları,
2. Seçilen ölçeklerin araştırmanın niteliğine ve amacına uygun olduğu,
3. Belirlenen örneklem grubunda yer alan 300 babanın evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

E. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- İstanbul ili ile,
- 48-72 aylık çocuğa sahip babalar ile,
- 300 katılımcı ile,
- Elde edilen bulgular Kişisel Bilgi Formu, Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği, Ebeveynlik Stres Ölçeği ve Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu'nun ölçtüğü nitelikler ile sınırlandırılmıştır.

F. Tanımlar

Kaygı: Çoğunlukla kötü bir durum olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan korku durumu ve nedeni belli olmayan gerginlik duygusudur. (Türk Dil Kurumu, 2019)

Genel kaygı: Bireyin yaşamındaki birçok durum ve olay üzerine kaygı duyma yatkınlığı olarak açıklanır (Rapee vd. 2014).

Sosyal kaygı: Bireyin diğer insanlarla ilişki kurmak ve aynı ortamda bulunmak durumunda yaşadığı korku ya da endişedir (Rapee vd. 2014).

Ayrılık kaygısı: Bireyin duygusal bağ kurduğu kişiden ayrılmak istememesi veya ayrıldığında yoğun endişe duyması durumudur (Rapee vd. 2015).

Stres: Bireyin kişisel kaynakları, sosyal kaynakları ve becerilerinin dışında, çok yüksek taleplerden kaynaklı bireyin yaşadığı bir rahatsızlık biçimidir (Che Bakar vd. 2022)

Ebeveynlik Stresi: Ebeveynlik rolünün getirdiği sorumluluklar sonucunda bireyin hem kendisine hem de çocuğuna karşı deneyimlediği olumsuz duygular olarak tanımlanmaktadır (Deater-Deckard, 1998).

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Kaygı

Kaygı günümüzde sıkça duyduğumuz ve neredeyse herkesin yaşamının çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan bir duygu durumudur. Bazı bireyler yaşamın ilk yıllarında hayata uyum sağlamaya başladıklarında, bazıları sosyal yaşantıya uyum sağlamaya çalıştıklarında, bazıları da iş, sağlık ve başarı gibi çeşitli konularda kaygı yaşayabilmektedirler. Yaşanan kaygı durumu belirli düzeyde bireyi geliştiren bir duyuyken, kaygı düzeyinin çok yüksek olması durumunda birey hem fizyolojik hem de psikolojik açıdan zarar görebilmektedir.

Kaygı ile ilgili farklı tanımlar mevcuttur. Kaygı, anksiyete kavramı ile dilimize çevrilmiştir. Kaygı, genellikle kötü bir şey olacaktıymış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Kaygı, bireyin şu anda ya da gelecekte gerçekleşeceği belli olmayan öznel bir durumla ilgili yaşanan tedirginlik ve endişe duyma hali şeklinde tanımlanabilir (Şahin, 2019). Kaygı, insanda herhangi bir tehlikenin korkusunun yansıması olarak ortaya çıkan akıl dışı korku ya da tedirginlik durumu olarak tanımlanabilir (Manav, 2011). Amerikan Psikoloji Derneği (2022) kaygının gergin duygular, endişeli düşünceler ve fiziksel değişiklikler ile karakterize olduğunu söylemektedir.

Eker (2016) genellikle olumsuz bir durum gibi algılanan kaygının, bireyi tehlikelerden koruma ve uzaklaştırma özelliğinin mevcut olduğunu söyler. Kaygının, bireyin zarar görebileceği durumlara karşı tedbir almasını ve zor durumlarda bireyin motivasyon düzeyini artırarak çalışmasını sağlamak gibi olumlu yanları da vardır. Koç (2014) tüm bireylerin hayatının farklı dönemlerinde az ya da çok olmak üzere kaygıyı hissettiğini söylemektedir. Kaygı, doğrudan bir fiziksel tehdidin yokluğunda yaşanabilmekle birlikte tipik olarak uzun süre boyunca devam edebilir (Hartley ve Phelps, 2012).

Kaygı ve korku birbirine çok yakın gibi görünen ancak birbirinden farklı kavramlardır. Kaygı ile korku arasındaki fark ise şöyle açıklanabilir; korku bireyi korkutan somut bir unsurla karşılaşınca meydana gelmektedir ancak kaygı bireyler

fiilen bir durum/olay yaşamadan düşüncenin meydana gelmesidir (McKenzie, 2006). Kaygı yaşayan bireylerin kendine veya başkalarına ilişkin deneyimleri değişmektedir. Kişinin kendini beğenme eğiliminin azalması, olumsuz kendilik algısı gibi durumlar kaygının gelişiminde rol oynamaktadır (Paulus ve Stein, 2010). Bireyin olumsuz durum beklentisinin, kaygının oluşmasında önemli bir süreç olduğunu belirtilmektedir (Reiss, 1997).

Birçok durum ve olay bireyde kaygıya yol açmaktadır ancak kaygının kökeni çocukluk yaşantılarına dayanmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, daha büyük çocuklarda kaygının yaygınlığı, etkisi ve tedavisi konusunda farkındalığı büyük ölçüde artırmış olsa da erken çocukluk döneminde kaygının doğası hakkında çok az şey bilinmektedir (Rapee vd. 2010). Kaygı bozukluğu çocuklarda en sık görülen ruhsal problemler arasında yer almakla birlikte çocukların %30'unda görülmektedir (Merikangas vd. 2010). Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz ebeveyn tutumları, çocukların hayatında önemli rol model kaynaklarından bir diğeri olan öğretmenler tarafından cezalandırılma ve küçük düşürülme, arkadaşları tarafından alay edilmesi çocuklarda kaygıya neden olabilmektedir (Geçtan, 2008). Sonuç olarak çocuklukta yaşanan olumsuzluklar kaygının meydana gelmesinde büyük önem taşımaktadır.

1. Kuramsal Açıklamalar

Psikanalizim kuramında kaygı kavramını ilk kez Sigmund Freud araştırmaya başlamıştır (Manav, 2011). Freud'a göre kaygının temeli libidonun bastırılmasından kaynaklanmaktadır ve kişiliğin çeşitli boyutları arasında gerçekleşen çatışmaların kaygıya ve strese neden olduğunu belirtmiştir (Şahin, 2019). Freud kaygı, korku ve dehşetin birbirinden farklı olduğunu açıklamıştır. Kaygı nesnesi olmayan duruma ait bir şeyken, korkunun direkt bir nesnesi vardır. Dehşet ise beklenmedik bir durumla karşılaşılmasından kaynaklanmaktadır. Freud, bireyin doğum anıyla birlikte birçok uyarıcı ile karşılaştığını ve bu durumun insan yaşamındaki kaygı durumu olduğunu söylemektedir. Bu yaşanan kaygının da kişinin sonraki yıllarda yaşayacağı kaygılara öncülük ettiğini de belirtmiştir (Geçtan, 2005). Kaygı aynı zamanda kişiliği oluşturan en temel güçtür. İnsanın davranışlarına yön vererek yaşamına anlam katmasını sağlamakta ve bireyin kişilik oluşumuna etki etmektedir (Manav, 2011). Bireyin hayatındaki ilk kaygının etkileri bastırıldığında bu kaygı, yaşamın ileri dönemlerinde

çeşitli şekillerde etkisini göstermektedir. Bu nedenle yaşanan ilk kaygının etkileri insanın yaşamı boyunca devam etmektedir (Tokgöz, 2017).

Davranışçı yaklaşımda somut ve ölçülebilir değerlere bakılmaktadır. Burada düşünceler bir tür sessiz konuşma olarak kabul edilmektedir. Duyguların ölçülebilir fizyolojik etkilerine bakılmaktadır. Bireyin çevresinde olanlar kişinin tepkilerini belirlemektedir. Dolayısıyla kişiye dışarıdan gelen uyaranlar, kişinin davranışlarını etkilemektedir (Özdel, 2015). Skinner bir davranışın ortaya çıkmasında ödül ve ceza yönteminin oldukça etkili olduğunu söylemektedir. Sergilenen bir davranışın ardından verilen ödül, davranışı pekiştirirken; ceza veya olumsuz bir söylem, davranışı söndürebilmektedir (Özkan Deniz, 2016). Davranışçı kurama göre bireyler kaygıyı çevresinden gelen uyaranların etkisiyle içselleştirmektedir. Çocukların kaygıyı öğrenmesinde ve kaygı duygusunu yaşamasında ebeveynlerin tutum ve davranışları oldukça etkili olmaktadır (Brown vd. 2007; Güngör ve Buluş, 2016; Robinson ve Cartwright-Hatton, 2008).

Bilişsel kuram ise duygu, düşünce ve davranışın etkileşimini inceleyerek bireyin yaşantısını gerçeklere uygun ve uyumsal biçimde yorumlamasını sağlamaktadır. Kişinin var olan durumları veya olayları anlamlandırma ve yorumlama şekillerinin gerçeklikle daha uyumlu ve işlevsel olanını göstermeye dayalıdır. Olaylar, nesnelere ve bireyler direkt duygulara yol açmamaktadır. Bunlarla ilgili olan düşünceler duyguları, duygular da davranışları belirlemektedir (Şengezer, 2016). Bireylerin bilişsel sistemlerinde bilgiyi işleme süreçleri şemalarla sağlanmaktadır. Bu şemalar doğuştan gelir ve bireyin yaşantısı boyunca değişiklik göstermektedir. Bu şemalar bireylerin yaşanan olayları anlamlandırmasını ve buna uygun tepki vermesini sağlamaktadır (Özdel, 2015). Sonuç olarak bilişsel kuramcılara göre bireylerin kaygı duygusunu yaşaması, olayları nasıl anlamlandığı ve yorumladığına göre şekillenmektedir.

Spielberger tarafından ortaya çıkarılan İki Faktörlü Kaygı Kuramı, durumluk ve sürekli kaygı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Özdemir, 2013). Durumluk kaygı, belirli bir anda olumsuz durumlarla doğrudan ilişkili psikolojik ve fizyolojik geçici tepkileri yansıtmaktadır (Leal vd. 2017). Duruma bağlı olarak yaşanan korku sonucunda bireyde terleme, kızarma veya titreme gibi fizyolojik birtakım tepkiler meydana gelmektedir. Bireyin yaşadığı olumsuz durumlarda durumluk kaygı düzeyi artarken, olumsuz koşulların ortadan kalkması halinde durumluk kaygı düzeyi de buna

bağlı olarak azalmaktadır (Özdemir, 2013). Sürekli kaygı, kişinin durumları tehdit edici olarak değerlendirmesi, kaygı uyandıran durumlardan kaçınması ve bunlarla birlikte yüksek düzeyde temel fizyolojik uyarılma göstermeye yatkınlık olarak açıklanmaktadır (Elwood vd. 2012). Sürekli kaygı ne kadar yüksekse, farklı tehdit durumlarında durumluk kaygı da o kadar yüksek olmaktadır (Leal vd. 2017). Bu nedenle sürekli kaygı yaşayan bireylerin stres düzeyleri daha yüksektir ve problem durum karşısında kaygıyı daha yoğun yaşamaktadırlar (Özdemir, 2013).

Yapılan araştırmalarda sürekli kaygı düzeyinin gen-çevre etkileşimi temelinde ele alınabileceği savunulmaktadır (Chen vd. 2015). Bu açıdan da erken dönem örseleyici yaşantıların sürekli kaygı için risk faktörü olduğu farklı çalışmalarda gösterilmiştir (Stein vd. 2008; Scher ve Stein, 2003).

2. Genel Kaygılar

Genel kaygı, bireyin yaşamının her anında kaygı duymaya yatkın olmasıdır (Rapee vd. 2014). Yani belirli bir nesne, durum ya da olaya bağlı olmayıp kişi üzerinde fiziksel ve psikolojik bunalıyla özdeşleşen bir kaygı durumudur (Gezgin vd. 2010). Bu nedenle bireyin yaşamında ciddi işlevsizlik, odaklanma problemleri ve uyku problemleri gibi birçok fiziksel ve psikolojik belirtilere yol açmaktadır (Clarck ve Beck, 2010).

Genel kaygı bozukluğunu yaşayan kişilerin diğer kaygı çeşitlerini de yaşama olasılığı oldukça yüksektir (Rapee vd. 2015). APA (2013)'e göre genel kaygı bozukluğu tanısı yapılabilmesi için fizyolojik ve psikolojik belirtilerin en az 6 ay görülmesi gerekmektedir. Erken çocukluk döneminde genel kaygının görülmesine mükemmeliyetçi ebeveyn tutumları, okul başarı performansının yeterli olmaması ve spor faaliyetlerindeki yetersizlikler sebep olabilmektedir (Güler, 2016).

3. Ayrılma Kaygısı

Bireyin alışmış olduğu ortamdan ayrılmasıyla yaşadığı yoğun kaygı durumuna ayrılma kaygısı denmektedir (Kaya, 2020). Ayrılma kaygısı, bireyin bağlanma figüründen ayrılma durumu veya ayrılma olasılığı durumundan endişelenmesidir (Ak, 2021). Bebekler doğdukları andan itibaren başta annesi olmak üzere ona bakım veren kişilerle güvenli ilişki kurmaktadır. Zamanla annenin veya bebeğe bakım veren diğer kişilerin bebeğin yanında olmaması bebeklerde kısa süreli de olsa bir kaygı

oluşturur (Ruar ve Quimson, 2018). Bu kaygının yaşanması oldukça normaldir. Eğer bebeğe bakım veren kişi ile bebek güvenli bir ilişki içindeyse ve yetişkin birey uzun süreli ortadan kaybolmadıysa bebeğin duyduğu kaygı zamanla azalmaktadır (Güler, 2016). Ancak bu sürenin uzaması, bebeklerdeki ayrılık kaygısının düzeyini artırabilmektedir (Austin ve Sciarra, 2012).

Çocukluk dönemine gelindiğinde neredeyse okula başlayan tüm çocuklarda ayrılık kaygısı görülmektedir. Bu kaygının şiddeti ve süresi aynı zamanda çocuğa olan fizyolojik ve psikolojik etkileri oldukça önem arz etmektedir (Austin ve Sciarra, 2012). Ayrılma kaygısı yaşayan çocukların ebeveynlerinin de ayrılık kaygısına sahip olduğu görülmektedir (Cooper vd. 2006). Ayrılık kaygısı yalnızca çocukluk döneminde değil yetişkinlik döneminde de görülmektedir. DSM-4 kriterlerinde ayrılık kaygısı bozukluğunun görülme yaşının 18 yaşından önce olması koşulu güncellenen DSM-5 kriterlerinde kaldırılmıştır. Yetişkinlerde en az altı ay, çocuk ve ergenlerde ise en az dört hafta boyunca ayrılık kaygısı belirtilerinin görülmesiyle ayrılık kaygısı bozukluğu tanısı konulmaktadır (APA, 2013).

4. Sosyal Kaygı

Sosyal kaygı; bireyin sosyal ilişki kurması veya bir performans sergilemesi gereken ortamlarda, tanımadıkları insanlar tarafından inceleneceğini düşünmesi, başkaları tarafından yetersiz olarak değerlendirileceğini düşünmesi ya da kaygı belirtileri göstereceğinden aşırı ve uzun süren bir korku duyması ile ortaya çıkan bir bozukluktur (Sapmaz, 2011). Sosyal kaygı yaşayan kişiler; belirli bir nesneye, belirli bir olaya veya belirli bir ortama karşı abartılı, kalıcı, mantıksız ve yıkıcı korku yaşarlar (Akinsola ve Udoka, 2013). Bu nedenle sosyal kaygı yaşayan bireylerin anlamlı sosyal ilişki kurma becerileri sınırlı kalabilmektedir.

Morrison ve Heimberg (2013) sosyal kaygı yaşayan kişilerin dikkatlerini olumlu uyaranlardan kaçındıklarını, olumsuz değerlendirmeden korktukları kadar başkaları tarafından olumlu değerlendirilmekten de korktuklarını belirtmişlerdir. Bireyde sosyal kaygının görülmesinde çocukluk yıllarının etkisi yüksektir. O dönemde çocukların bir konuşmayı başlatmasında, çeşitli performansların sergilenmesinde veya topluluk önünde konuşma yaparken kendini belli ettiği görülmektedir (Austin ve Sciarra, 2012). Sosyal kaygının oluşması sonucunda; ellerde terleme, seste titreme, ağzın kuruması gibi kaygının fiziksel belirtilerine neden olmasıyla birlikte, “Yeterince

akıllı olmadığımı düşünebilirler.” biçimindeki düşünceler ya da göz teması kurmaktan kaçınma ve konuşma süresinin azalması gibi davranışlar görülebilmektedir (Bintaş Zörer, 2015). Kaygı yaşayan bireyler çoğunlukla kaygı yaratan durum, zaman ve mekanlardan kaçınabilmektedirler. Fakat insanın doğası gereği sosyal bir varlık olması ve kaygı yaşaması sebebiyle toplumsal durumlardan olumsuz etkilenmesi oldukça sıkıntılıdır (McNeil, 2010).

B. Stres

Stres kavramı günümüzde sıkça ve çeşitli alanlarda kullanılan bir kavramdır. Teknolojinin hızla gelişmesi, iklim değişiklikleri, beslenme kalitemizin değişmesi, sosyal ve politik olarak yaşanan olumsuz durumlar gibi birçok faktör, bireyleri strese maruz bırakmaktadır (Yılmaz, 2018). Stres yaşayan bireyler hem fizyolojik hem de psikolojik olarak etkilenmektedir. Bununla birlikte bireylerin hem kendine hem çevresine olumsuz tutum sergilemeleri muhtemel hale gelmektedir (Cina vd. 2009).

Stresin oluşabilmesi için bireyin yaşadığı çevredeki değişimlerden etkilenmesi gerekmektedir (Ömeroğlu, 2015). Ortamdaki değişimlerden etkilenmenin düzeyi ve kişinin bu değişime verdiği tepkiler farklılık göstermektedir. Bireyin olmasını istediği durum ile mevcut durum arasındaki farklılık, bireyi strese sokmaktadır. Örneğin bireyin sosyokültürel bilgi birikimi ile eşinin sosyokültürel alt yapısının farklı olması uyumsuzluğa yol açar ve bireyi strese sokabilir. Ancak buna ek olarak yaşanan durum ve olaylar kimi için stres verici bir durum olurken kimi için de olmayabilir (Yanık, 2019).

Strese maruz kalan bireyler strese neden olan problemleri çözümlerken yorgun, sıkıntılı ve mutsuz bir hale gelebilmektedirler. Stresli bireylerin aile ilişkileri ve sosyal yaşamı da olumsuz etkilenebilmektedir. Aynı zamanda bazı bireyler stresle baş ederken, hızla haz alabilecekleri alanlara yönelebilmektedirler. Alkol, sigara, aşırı kalorili sağlıksız yiyecekler, uyuşturucu alımı ya da cinselliğe olan eğilimin artması gibi kısa süreli kişiye mutluluk veren sağlıksız yöntemlere başvurabilmektedirler. Bunun gibi çeşitli problem çözme yöntemleri kişilerde depresyon, obezite ve bağımlılığın olmasına neden olmaktadır (Yanık, 2019).

1. Stresin Tanımı

Stres ile ilgili çeşitli tanımlar mevcuttur. Stres bireylerin fiziksel, psikolojik, davranışsal alanlarda farklılık göstermesine neden olan, dış uyaranlara ve koşullara karşı oluşan tepkilerdir. Bireyin belirli düzeyde stres yaşaması, kişinin sorumluluklarını yerine getirmesinde ve kendini geliştirmesinde güdülerindedir ancak stresin çok yoğun yaşanması, bireyin zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durumun bireye zarar vermeye başlamasının nedeni ise kişinin anlaşılmasız kaygılarının bireyde gerilime dönüşmesinden kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2019).

Estrica sözcüğünden gelen stres kavramı Latince kökenlidir. 17. yy. da bela, müsibet, dert, keder gibi çeşitli anlamlarda kullanılmış olup 18 ve 19. yy. da bir nesnenin veya insanın, bir tür gücün etkisi ile biçiminin bozulmasına, çarpıtılmasına karşı gösterilen direnç anlamında kullanılmıştır (Başal, 2007). Yine 18. yy. Thomas Young isimli bir fizikçi ise stresi “Maddenin kendi içinde olan bir güç ya da dirençtir ve maddenin üzerine uygulanan dış güce karşı kendi direnci oranında bir tepki göstermesidir” şeklinde açıklamıştır (Baki, 2011). Biyolog Walter Cannon ise yine 18. yy. da stresi canlı organizmalar üzerinde açıklamıştır. Cannon’a göre stres kavramı, canlı organizmanın doğal içsel dengesinin dışsal çevresel uyaranlarca bozulması sonucunda oluşmakta ve bu süreç homeostasis ve savaş-kaç tepkisi ile açıklamaktadır (Aydın, 2017). 1907- 1982 yıllarında stres kavramı üzerine çalışmış olan Hans Selye, stres ve stresör kavramlarını tanımlamıştır. Kişiyi çeşitli tepki yaratan çevresel uyaranlara stresör; kişinin bu tür uyarıcılara karşı gösterdiği tepkiye stres demiştir ve stresi bireyin çeşitli çevresel stresörlere karşı gösterdiği genel bir tepki olarak tanımlamıştır (Atalay vd. 2013). Lazarus ise stresi insan ve hayvanların hepsinde davranışları önemli miktarda etkileyecek sıkıntı veren olaylar olarak tanımlamıştır (Güler vd. 2001). Schermerhorn stresi, olağanüstü talepler, sınırlamalar veya fırsatlarla yüz yüze gelindiğinde, birey tarafından yaşanan bir gerilim durumu olarak tanımlamıştır (Karahana vd. 2007). Psikoloji sözlüğünde (2011) ise stres; psikolojik, mesleki, ekonomik ya da sosyal bir durum, olay ya da deneyimin üstesinden gelmenin zor olduğu durumlarda meydana gelen kaygı verici ya da tehdit edici his olarak tanımlanmaktadır. Stres kavramı ya laboratuvar şoku ya da işini kaybetme gibi kişinin başına gelen, genellikle stres etkeni olarak adlandırılan bir uyaran veya fizyolojik uyarılma ve olumsuz etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Stres

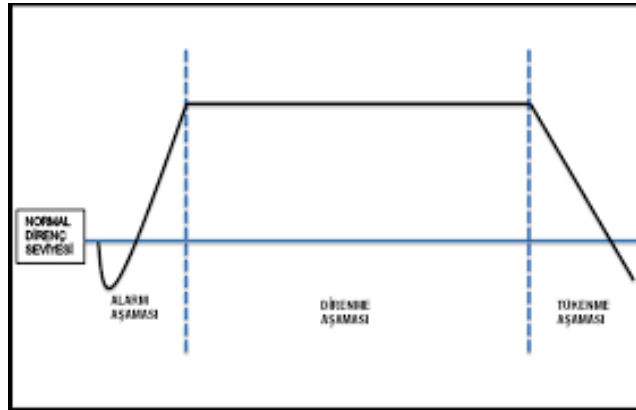
özellikle kaygı kavramı ile entegre edilen bir tepki olarak tanımlanmaktadır (Folkman, 2020).

Yukarıda yapılmış olan çeşitli tanımlar bağlamında stresin, bireyin ve çevresinin karşılıklı etkileşimi doğrultusunda oluştuğu ve stresin kişinin bedeninin veya yaşamının bir alanını değil de tüm alanını etkilediği görülmektedir. Yaşanan stresin kaynağının ve şiddetinin oldukça önemli olduğu ve bireyin bu stresle baş etme yöntemlerinin de kişinin yaşam kalitesini etkileyeceği söylenebilir.

a. Stresin aşamaları

Organizmalar yaşantılarının birçok döneminde strese maruz kalabilmektedirler. Bu stres durumundan kendilerini korumak için bir tepki oluşturmak isterler. Gösterilen tepki, bozulan dengeyi yerine getirmek ve yeni duruma uyum sağlayabilmek için gereklidir (Ağaçhan, 2019). Bireyler tepki durumunu savaş ya da kaç olarak ortaya çıkarmaktadır (Yanık, 2019).

Hans Selye'nin Genel Uyum Sendromu olarak adlandırdığı stres kuramı üç aşamadan oluşmaktadır. Bunların ilki alarm evresi, ikincisi direnç ve üçüncüsü tükenme evresi olarak belirlenmiştir (Yanık, 2019)

Şekil 1 Selye'nin Genel Uyum Sendromu ve Stresin Üç Aşaması (Çökük, 2018)

Şekil 1'de Hans Selye'nin, organizmaların stres anındaki uyum sürecini anlatan Genel Uyum Sendromu'nun aşamaları mevcuttur. Selye bu kurama neden Genel Uyum Sendromunu kavramını ise şu şekilde açıklamaktadır:

Bu sendromu genel diye adlandırdım, çünkü vücudun geniş bir alanında bazı etmenlerin de etkisiyle genel bir etki ile oluşur. Uyumluluk ile ilişkilendirdim, çünkü bir savunma mekanizması harekete geçer ve toparlanma ve iyileşme için bir uyum

süreci başlar. Sendrom dedim, çünkü her bir etken ve etkilenen olgular birbiri ile koordineli ve kısmen bağlantılıdır. (Selye,1978)

Stresin ilk aşaması olan alarm evresinde stres durumu ile karşılaşan bireyin sempatik sinir sisteminin uyarılmasıyla vücutta bir tepki durumu oluşur. Vücutta gösterilen tepki sonucunda kimyasal ve fiziksel değişimler ortaya çıkmaktadır. Böylece bireyin vücudu savaş ya da kaç eylemine hazırlanmış olur. Bireyin vücudu strese maruz kalmasıyla vücutta solunum artar, sindirim sistemi yavaşlar, kaslar gerilir, kan şekeri ve kan basıncı yükselir. Stres hormonlarının salgılanmasıyla tansiyon yükselir ve terleme görülür. Stresi oluşturan faktörlerin, alarm aşamasında oluşan durumlara karşı tepkilerinin normale dönmemesi durumunda ise direnme aşamasına geçilir (Yılmaz, 2018).

Genel Uyum Sendromu'nun ikinci aşaması olan direnç aşamasında, alarm aşamasında oluşan zararın onarımı yapılır. Bu nedenle stres faktörüne karşı en yüksek mücadelenin verildiği evredir. Bireyin bedeninde dengeleyici kaynaklar en etkili şekilde kullanılmaya çalışılır ve vücuttaki baskının azaltılması sağlanır. Bireyin bedeni bu aşamayı başarılı şekilde atlatırsa beden normal çalışmaya devam edebilir. Ancak bu direnç aşamasında bireyin vücudu stresin zararlarını onarmakta yetersiz kalır ve stres faktörünün etkisi devam ederse tükenme aşamasına geçilir (Yanık, 2019; Yılmaz, 2018).

Selye'nin stres kuramının son evresi olan tükenme aşamasında, bireyin vücudunda direnç azalır ve kişide tükenme durumu görülür. Bu dönem hastalıkların da ortaya çıktığı evredir. Alarm döneminde vücutta gerçekleşen tepkiler ve kronik stres belirtileri yeniden baş gösterir. Bu stres kaynaklarının artması ve süresinin uzaması durumunda bireyin vücudunda yıpranma artar, hastalıklar görülür hatta ölüme de sonuçlanabilir (Cin, 2021).

b. Stresin belirtileri

Günlük yaşantılarında bireylerin yaşanan durum ve olaylara verdiği tepkilerin şiddeti farklılık göstermektedir (Yanık, 2019). Stresin kısa ve az miktarda olması bireyin performansını artırmakla birlikte gelişimini de desteklemektedir. Ancak zaman zaman stres seviyesinin aşırıya kaçması ve bireyin yaşanan stresin üstesinden gelmekte zorlanması; bireyi psikolojik, fizyolojik ve davranışsal olarak zarara uğratmaktadır. Kişilerde meydana gelen belirtiler farklı veya aynı şekilde ortaya

çıkabilmektedir (Aksoy, 2005; Delice, 2018; Dumanlı, 2018; Soytürk, 2011). Stres belirtilerinin öğrenilmesi, hasarların kronikleşmesinin engellemesine yardımcı olmaktadır (Ömeroğlu, 2015).

Organizma bir bütündür ve vücuttaki tüm sistemlerin çalışma performansı birbirini etkilemektedir. Strese maruz kalan bir bireyin vücudunda görülebilen fizyolojik belirtiler; göz bebeklerinin büyümesi, aşırı terleme, solunum sayısı ve hızının değişmesi, kabızlık, baş ağrısı, kalp atışının artması, tansiyonun yükselmesi, kasların kasılması, kilo değişimleri, uyku düzensizliği, nefes almada güçlük ve adrenalin salgısının artması şeklindedir (Yanık, 2019; Yılmaz, 2018; Şanal ve Karahan, 2016; Sarıca, 2020). Stresin yıllar boyunca devam etmesi ve bireyin üstesinden gelmekte zorlanması sonucunda kronik hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Hipertansiyon, kalp rahatsızlıkları, felç, diyabet, kireçlenme, kanser ve gastrit bu kronik hastalıklardan birkaçıdır (Sarıca, 2020).

Stres bireyleri fizyolojik yönden etkilediği kadar psikolojik yönden de etkilemektedir. Ancak psikolojik belirtiler fizyolojik belirtilere göre daha zor fark edilmektedir. Stresten kaynaklanan psikolojik belirtiler, kişinin düşüncelerini ve duygularını bir başkasına anlatması ve davranışlarındaki farklılıklarla ortaya çıkmaktadır (Kaba, 2019). Stresin psikolojik belirtileri ise şu şekildedir; korku ve endişe, umutsuzluk, aşırı tedirginlik, alınganlık, gerginlik, öfke kontrolünde zorluk, geçimsizlik, yetersiz hissetme, depresyon, kaygı düzeyinin artması, yaşamdan zevk almama, hasta olmaktan korkma ya da hasta olduğunu zannetme, benlik saygısında azalma, can sıkıntısı, konsantrasyon eksikliği, kararsızlık, bir işi başlatma ve sonlandırmada zorluk, karamsarlık (Sarıca, 2020; Kılıç, 2016; Durna, 2006).

Stres bireylerin davranışlarını da etkilemektedir. Oluşan stresin etkilerini azaltmak için kişiler kendilerini rahatlatacaklarını düşündükleri alışkanlıklara başvurumaktadırlar. Alkol, sigara ve madde kullanımı stresin etkisiyle ortaya çıkabilmektedir (Okutan ve Tengilimoğlu, 2002). Stres aynı zamanda bireylerin beslenme düzenini de etkiler. Bazı bireyler stresin etkisi altındayken aşırı yemek yeme davranışı sergilemektedir. Bunun birinci sebebi, bireyin yemek yerken hayatındaki problemleri düşünmemesi böylelikle endişe düzeyinin azalmasıdır. İkinci sebep ise midenin ve bağırsağın dolu olması, bu organlarda daha fazla kana ihtiyaç duyulması sonucunda beyindeki kan basıncının azalmış olmasıdır (Yılmaz ve Ekici, 2003).

Bir diğerk davranışsal etkisi ise saldırgan davranışların artmasıdır. Saldırganlık, kişinin ihtiyaçlarının engellenmesiyle ortaya çıkabilen bir durumdur. Her engelleme sonucunda bireyin saldırgan davranış sergileyeceğı söylenemez ancak yoğun stres faktörlerinin bireyin bilinçaltında saldırganlık duygusunu ortaya çıkaracağı söylenebilmektedir. Strese maruz kalan bireylerin kırııcı ve saldırgan tepkiler göstermesi stresin sonuçları arasındadır (İlter, 2014).

c. Stresin kaynakları

Küreselleşmenin ve teknolojinin gelişmesiyle ihtiyaçlar ve isteklerde artış görölmektedir. Bu artış maddi ve manevi yükü de artırmaktadır. Böylelikle geçim sıkıntılarının, rekabetin, bir başkasına özenmenin artması kişinin zihinsel ve fiziksel yorgunluğunu artırmaktadır. Zihinsel ve bedensel yorgunluk kişinin stres seviyesinde de artışa neden olmaktadır (Bingöl, 2013).

Bireylerin yaşantılarında stresten etkilenme durumu bireylere göre farklılık göstermektedir. Bir olay kimi için çok stres yaratan bir durumken kimi için de stres yaratmayabilir. Bu durum bireylerin geçmiş yaşantısı, hayata bakış açısı, stresi yorumlama şekli gibi çeşitli nedenlere bağlı olabilmektedir (Ağaçhan, 2019). Bireylerin ve örgütlerin buldukları ortamda kontrol altına alınamayacak seviyede gerçekleşen rekabet ve stres durumunun, bireyleri buldukları ortama uyum sağlama konusunda zorlamaktadır (Gbadamosi ve Ross, 2012; Serinkan vd. 2012). Planlarını düşündükleri gibi gerçekleştiremeyen bireyler, çevrelerinin de etkisiyle programlarında değişiklik yapma durumunda kalmaktadırlar. Bu durum bireylerin stres seviyesini artırmakla birlikte kişilerin kariyerler gelişimleri başta olmak üzere birçok alanda problemler yaşamalarına neden olmaktadır (Serinkan vd. 2012).

Stresi oluşturan kaynaklara bakıldığında her bireyin aynı nedenlerden etkilendiğı söylenemez ancak bireylerin yaşamlarının farklı dönemlerinde farklı şekillerde etkilendikleri bilinmektedir (Ömeroğlu, 2015). Bireylerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, kişiliğı (Martin vd. 2005; Sökmen, 2005; Özkan ve Özdevecioğlu, 2013; Fiabane vd. 2013), sağlık durumu, gelir düzeyi (Çoban, 2018; Balcı, 2014; Göksel ve Tomruk, 2016) ve birey iş uyumsuzluğu (Keser, 2013) gibi etmenler bireysel stres kaynakları arasında yer almaktadır.

Lazarus; strese maruz kalan bireylerin motivasyon düzeyinin, çevresel baskılarla mücadele becerisinin, inançları gibi çeşitli faktörlerin, kişilerin stresli

olaylar karşısında göstermiş olduğu duygusal tepki ve çevresiyle etkileşimini yorumlama biçimiyle sınırlı olduğunu söylemektedir. Örneğin; iki farklı kişiye kapasitelerinin ve uzmanlık alanlarının üzerinde ve yoğunlukta bir görev verildiğinde A kişisi başarısızlığının kendi kapasitesinin yetersizliğinden kaynaklandığını söylerken, B kişisi aynı başarısızlığı yaşamasına rağmen mevcut olayın diğer kişilerin kendisini olumsuz yönde kullandıklarını söylemiştir. İki birey de aynı duruma maruz kalmalarına rağmen, A kişinin depresyon yaşadığı, B kişinin ise bu durumun kendisinde kızgınlık yarattığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak kişilerin aynı durumu farklı değerlendirmesinin kişilik yapısının çeşitliliğinden kaynaklandığını ortaya koymuştur (Lazarus, 1975). Bireyin sahip olduğu psikolojik kaynaklarının yetersiz olması, olaylara duygusal yaklaşması, rekabetçi ve baskıcı tutum sergilemesi bireyin stres düzeyini artırmaktadır (Michie, 2002).

Stresin bir diğer kaynağı olan örgütsel stres, bireyin iş yaşantısındaki performansının ve verimliliğinin etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. Yetişkinlerin hayatlarının büyük bir kısmı iş yerinde geçmektedir. Burada yaşanan olumsuz durum bireyin stres düzeyini önemli oranda etkilemektedir. İş yerinde yoğun strese maruz kalan bireylerde sıkça görülen durumlara örnek olarak işe vaktinde gidememe, personel değişikliği, iş kazaları, çalışma ortamına yabancılaşma, iş performansında düşüş ve işe gitmede direnç görülmektedir (Okutan ve Tengilimoğlu, 2002; İlgöz, 2014). Bireylerin iş yerindeki performansların düşüş göstermesi ve stres düzeylerinin artmasına neden olarak ücretlerin yetersizliği veya adaletsizliğin olması, yetki ve sorumluluklarda uyumsuzluk, bürokratik işlemlerin fazla olması, terfi olanağının olmaması, iş yerindeki teknolojik donanımın yetersizliği, üst- ast ilişkisi, tekdüze iş anlayışı gibi çeşitli etmenlerin yer aldığı görülmektedir (Çökük, 2018).

2. Ebeveynlik Stresi

Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, toplum içindeki en küçük birliğe aile denmektedir (TDK, 2019). Ailedeki bireyler diğer bireyin davranışlarından etkilenmektedir. Böylelikle aile sistemindeki tekrar eden bu etkileşim döngüsü, aile üyelerini bireysel ya da ortak olarak etkilemektedir (Kurt, 2018). Aile sisteminin çeşitli alt sistemleri bulunmaktadır. Bunlar; karı- koca, anne- baba, anne-çocuk, baba-çocuk vb. şekilde belirlenmiştir. Bu alt sistemler arasındaki sınırlar, ilişkiler, etkileşimler sağlıklı bir aile örüntüsünün

varlığını anlama konusunda önemli bir faktördür. Aile içerisinde bu örüntüyü etkileyen durumlardan biri de ebeveyn olmaya ilişkin ortaya çıkan stres durumudur (Aydoğan ve Özbay, 2017).

Anne baba olma durumu yetişkin bireyin yaşamındaki en önemli sorumluluklardan biridir. Ebeveynlik rolünün en iyi şekilde yerine getirilmeye çalışılması ya da getirilmesinde bireyin karşısına çıkan engeller, bireyin ebeveynlik stresini yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlik stresi, ebeveyn olma ile ilişkili olup bireyin çocuğuna karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeye yönelik fizyolojik ve psikolojik tepkilerden oluşan süreç olarak adlandırılmaktadır (Deater-Deckard, 1998).

Ebeveynler çocuklarının hayatlarında oldukça önem arz etmektedirler. Ebeveynlerin ebeveynlik rolleri çocuk ya da gencin gelişim alanları yönünden bakıldığında önemli bir faktördür. Yetişkinlerin yaşadıkları ebeveynlik stresi anne-baba ve çocuk ilişkisini olumsuz etkileyebileceği gibi anne- baba rolünün niteliğini de negatif yönde etkileyebilir böylelikle ailedeki ilişkilerin işlevselliğini zedeleyebilir (Aydoğan, 2014).

Abidin (1989) ebeveynlik stresi kavramına farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Ona göre ebeveynlik stresi, anne-babaların ebeveynlik süreçlerine destek olarak onların uygun kaynaklardan yararlanmaları konusunda cesaretlendiren ve motivasyon sağlayan önemli bir değişkendir. Belsky (1984) ise ebeveynlik stresinin anne ve babaların kendi gelişimsel öykülerinden, kişiliğinden, eş ilişkilerinden, ebeveynlerin sosyal ilişkilerinden ve çocuklarının özelliklerinden etkilendiklerini yani ekolojik bir süreçten kaynaklandığını belirtmiştir. Dunning ve Giallo (2012) ise ebeveynlik stresinin, ebeveynlik rolünde karşılaşılan birtakım problemlerle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlik rolünün zor olduğunu belirten anne ve babaların ebeveynlik stres düzeyleri artarken, tam tersi algıda olan kişilerin ebeveynlik stresinin düşük olduğu görülmüştür.

Literatür incelendiğinde Abidin (1992) ve Belsky'nin (1984) ebeveynlik stresini açıklamaya yönelik teorileri, ebeveynlik stresini anlamak için temel oluşturmuştur. Abidin Ebeveynlik Stres Modeli (1976) ebeveynlik stresi ve ebeveyn davranışları arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu düşünmüştür. Ancak araştırmaları sonucunda bu ilişkide birçok değişkenin de yer aldığını tespit etmiştir.

Abidin'in (1995) ebeveynlik stres modeli, Bronfenbrenner'in sosyal-ekolojik yaklaşımı bağlamında ebeveynlik stresine doğrudan ve dolaylı etki eden faktörleri açıklamaktadır. Abidin'in modeline göre ebeveynlik stresine neden olan faktörleri ebeveynin kişiliği, çocuğun kişiliği ve ebeveynin durumsal- demografik stresi olarak üç alt boyutta incelemiştir. Ebeveynlik stresini etkileyen faktörlerden ebeveynin özelliklerine bakıldığında, anne ve babanın depresyon düzeyi, çocuğa bağlanma düzeyleri, bir ebeveyn olmaya ilişkin yetersizlik hissi ve eş ilişkisi olarak detaylandırılmaktadır. Çocuğun özelliklerine bakıldığında çocuğun uyum düzeyi, gelişimsel problemleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite düzeyi gibi çeşitli faktörler yer almaktadır. Bir diğer değişken ise ebeveynin durumsal- demografik yaşam stresidir. Burada anne ve babanın iş stresi, çevresi, günlük yaşanan zorluklar ve yaşamsal problemler gibi değişkenler yer almaktadır. Tüm bu özellikler aile içindeki ilişkilerin sağlık düzeyini etkilemektedir.

Belsky Ebeveynlik Stres Teorisi (1984) teorisinde ekolojik süreç modelini temel almıştır ve ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkili olarak ebeveynlik stresine neden olan faktörler üzerinde durmuştur. Belsky (1984) ebeveyn stres teorisine Ebeveyn Davranışlarının Belirleyicisi Olarak Süreç Modeli adını vermiştir. Bu modelde anne-babaların ebeveynlik becerilerinde bireysel farklılıklara ve çocuk istismarına sebep olan potansiyel ebeveyn davranışlarına odaklanılmıştır.

Ebeveyn Davranışlarının Belirleyicisi olan Süreç Modeli'ne göre, ebeveyn davranışlarının üç temel belirleyicisi mevcuttur. Bunlar; ebeveynin kişisel psikolojik kaynakları, çocukların özellikleri ve bağlamsal kaynaklardır. Bağlamsal kaynaklara bakıldığında ailenin büyüklüğü, olumsuz yaşam deneyimleri, sosyo-ekonomik durum ve kültür gibi çeşitli faktörler yer almaktadır. Yapılan bir araştırmada düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan anne ve babaların, yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı çektikleri ve kültüre karşı yabancılaştıkları ortaya çıkmıştır (Emmen vd., 2013). Çocuğun sahip olduğu özellikler ise çocukların ebeveyninden aldıkları bakımın düzeyini ve kalitesini etkileyen değişkenlerdir (Belsky, 1984). Walker'ın (2000) araştırmasında normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin, gelişimsel problemi olan çocukların ebeveynlerine göre stres düzeylerinin daha düşük çıktığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak ebeveynlik stresi, anne-baba davranışları, ebeveyn-çocuk uyumu ve çocuk tarafından kısmen paylaşılan genetik ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir (Deater-Deckard, 1998).

Belsky'nin (1984) modelinde ebeveyn davranışlarını etkileyen faktörlerin her birinin aynı düzeyde önem arz etmediği belirtilmiştir. Ebeveyn davranışlarının etkili belirleyicisinin ebeveyn özellikleri olduğu (bireyin kişisel ve psikolojik kaynakları), sonra bağlamsal kaynaklar ve son olarak çocuğun özellikleri olduğu açıklanmıştır. Çocukla ilgili yaşanan problemlerde ebeveynin kişisel kaynakları yeterliyse ebeveyn mevcut problemi düzeltmede ya da davranışlarını kontrol etmede daha başarılı olacaktır.

a. Stresin ebeveynlik tutumuna etkisi

Yetişkinlerin çocuk sahibi olma isteği ve bunun sonucunda bir bireyin yaşamındaki tüm durumlardan sorumlu olma hali, onların stres yaşamalarına sebep olabilmektedir. Bununla birlikte bireylerin iş, sosyal, ekonomik veya toplumsal olaylar yaşaması bireyleri daha fazla strese maruz bırakmaktadır (Holly vd. 2019). Covid-19 pandemisi buna örnek verilebilir. 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ve birçok ölüme neden olan Covid-19 salgını ebeveynlerin stres düzeyini artırmıştır (İldeniz ve Karadeniz, 2022). Literatür yer alan çalışmalarda ebeveynlerin pandemi sürecinde evden çalışırken sorumluluklarının arttığı (Chung vd. 2020), çocuklarla geçirilen sürenin arttığı (Spinelli vd. 2020) ve ebeveynlerin bu dönemde diğer zamanlara oranla daha fazla bağırdukları, daha sıkı disiplin etme ve cezalandırma davranışlarında buldukları (Lee ve Ward, 2020), çocuklarını ihmal etme ihtimallerinin arttığı (Griffith, 2020; Connell ve Strambler, 2021), daha sert ve kaba bir ebeveynlik tutumu içinde oldukları (Chung vd. 2020) belirtilmiştir. Ebeveynlerin yaşadıkları ebeveynlik stresi olumsuz tutum sergilemelerine ve çocuklarında davranış problemi görülmesine neden olabilmektedir (Chung vd. 2020).

Yüksek derecede ebeveynlik stresi yaşayan anne ve babaların, çocuklarının olumsuz davranışlarına daha fazla odaklanma ve anne- babanın bu olumsuz davranışlar karşısında toleransının azaldığı görülmüştür (Morgan vd. 2002). Ebeveynlik tutumları yönünden bakıldığında ise bazı araştırmalarda otoriter ebeveynlik tarzının 12-60 aylık çocuklar üzerinde ebeveynlik stresi ile yüksek duygusallık ve zayıf yönetilebilirlik arasında ilişki olduğu görülmüştür (Deater-Deckard ve Scarr, 1996).

b. Ebeveynlik stresinin çocukların duygu durumlarına etkisi

Çocuğun kişilik özellikleri ebeveyn stresi üzerinde etkilidir. Çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, çocuğun değişimlere uyum sağlama becerisi, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerde olumlu duygulara ne düzeyde destek verdiği, çocuğun ebeveynlerine karşı taleplerinin sıklığı ve çeşitliliği, çocuğun fiziki, duygusal ve entelektüel özelliklerinin ebeveyn beklentilerini karşılama düzeyi, ebeveynlerin anne babalık rollerinde güçlük yaşamalarına ve stres düzeylerinin artmasına yol açmaktadır (Abidin vd. 2013). Buna ek olarak yakın zamanda yaşanan Covid-19 pandemisinin ebeveynlerin ebeveynlik stresini artırdığı görülmüştür (Calvano vd. 2020; Johnson vd. 2021). Stres düzeyi yükselen ebeveynin, uygun olmayan ebeveyn davranışları sergilemesi sonucunda, çocuğun uyumsuz davranışları artmaktadır (Abidin, 1992).

Anthony ve arkadaşlarının (2005) yapmış oldukları araştırmada 2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynlik stresinin çocukların sosyal yeterliliği üzerinde oldukça güçlü bir etken olduğu belirtilmiştir. Bir diğer araştırmada da ebeveynlerinin yaşadıkları günlük ebeveynlik problemleri, okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri sergilemesinde etken olduğu gibi bu çocukların iki yıl sonra da davranış problemleri sergileyeceği öngörülmüştür (Crnic vd. 2005). Ebeveynlik stresi çocuklarda kaygı bozukluğuna, duygu durum bozukluğuna, yıkıcı davranış bozukluğuna (Chung vd. 2013), içe yönelim semptomlarının oluşmasına (Yavuz vd. 2017), çocuğun genetik yatkınlığının da etkisiyle uyku sorunlarına (Davis vd. 2017) sebep olmaktadır. Bunlara ek olarak çocukların mizaç özelliklerinin ebeveynlik stresine çift yönlü ilişki içinde olduğu görülmektedir (Coplan vd. 2003). Çocuklar ebeveynlik algılama biçimleri ve kendilerini algılama süreçleriyle ilişki kurdukları için ebeveynlik stresinin etkileri yalnızca o dönemle sınırlı kalmamakla birlikte ileri yaşlarda da etkisini gösterebilmektedir (Ergül, 2019).

C. Baba Çocuk İlişkisi

Kültür, ekonomi, sosyal düzen, bilimsel çalışmalar gibi çeşitli değişkenler babaların rolünü, babaların çocuğun hayatına katılımını, baba-çocuk ilişkisini önemli düzeyde etkilemektedir. 1980-1990'lı yıllar itibariyle baba-çocuk ilişkisinin önemi daha da fark edilmiş olup araştırmalarda konu olmaya başlamıştır. Araştırmalar sonucunda annelerin eğitim düzeyinin artması ve kadın çalışan sayısının artması,

evlilikteki sorumlulukların eşler arasında paylaşılmasına, ekonomik değişikliklerin eş ilişkileri arasındaki rolleri etkilemesine, geleneksel aileden çekirdek aileye geçilmesine neden olmuştur ve bu durum da babaların, babalık rollerini etkilemiştir (Uzun, 2016; Aydın Kılıç, 2016; Segrin ve Flora 2005; Çağdaş 2008).

Günümüz yaşam koşulları sonucunda baba katılımının artmasıyla çocukların fiziksel, dil, bilişsel, sosyal, duygusal, özbakım ve akademik gelişim gibi çeşitli gelişim alanlarının olumlu etkilendiği görülmektedir (Gürşimşek vd. 2007; Taşkın, 2011; Özkan, 2014). Böylelikle çocukların gelişimleri daha sağlıklı olmakta ve çocukların babaları ile etkileşimi artmaktadır. Babaların çocuklarının hayatına aktif katılımı; çocuğun rol model alacağı, faydalanacağı, sevgi, ilgi ve bakım göreceği kişi sayısının artması sonucunu doğurmaktadır (Taşkın, 2011). Babaların çocuklarıyla oyun oynama stilleri de çocukların gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bögels ve Phares, (2008) araştırmalarında babaların çocuklarını küçük riskler alabileceği oyunlara teşvik etmesinin ve çocukların da bu riskleri alırken babalarının destekleyici tutum sergilemelerinin, çocukların kaygı düzeylerini azaltmada olumlu etki ettiğini belirtmişlerdir. Babaların çocuklarına bu şekilde zorlu ebeveyn tutumunda (taklalı oyunlar, kaybetmesine izin verme, iddialı oyunlara teşvik etme vb.) bulunması çocukların gelişimini ve sosyal etkileşimini desteklemektedir (Bögels ve Perotti, 2011).

Babaların çocuklarının bebeklik dönemlerinden beri çocuklarıyla ilgilenmeleri, ilişki içinde olmaları, birlikte zaman geçirmeleri oldukça kıymetlidir. Unutulmamalıdır ki çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişki, zamanla gelişen ve büyüyen bir süreçtir (Cummings vd. 2009). Bebekleriyle samimi ve yakın ilişki içinde sevgi bağı kuran babaların işten dönüşte bebeklerinin heyecanlandıkları ve olumlu tepkilerde buldukları tespit edilmiştir (Gözübüyük, 2020). Noh ve Yeom, (2017) baba ve fetüsün bağlanması üzerine yaptıkları çalışmada, baba-bebek etkileşiminin anne karnından itibaren başladığını vurgulamışlardır. Fisher ve arkadaşları (2018), yaptıkları araştırmada babaların yeni doğan birimlerine alınması ve babaların bebek bakımında daha aktif rol almasının baba-bebek bağına güçlendirdiğini tespit etmişlerdir. Buna ek olarak yeni doğan ünitelerinde babaların bebekleriyle ilgilenmeleri sonucunda bebeklerin hormonal ve nörobiyolojik değişiklikler yaşadığı ve bu değişikliklerin babanın bebeği ile ten tene temasıyla eşgüdümlü ilerlediği tespit edilmiştir.

Babaların çocuklarıyla kurdukları ilişki, annelerinkine göre daha farklıdır. Babalar genellikle çocuklarının bağımsız davranışlar göstermesine ve etrafını keşfetmesine olanak tanımaktadırlar (Ünüvar, 2008; Özkan, 2014). Bir araştırmada anne-çocuk etkileşimiyle baba-çocuk etkileşimi karşılaştırıldığında, çocukların dünya kültürü kazanmalarında annelere oranla babaların daha fazla önem arz ettiği sonucuna varılmıştır (Paquette, 2004). Babaların çocuklarıyla birlikte vakit geçirmeleri baba-çocuk ilişkisini desteklediği gibi annelere de önemli ölçüde destek sağlamaktadır. Böylelikle tek ebeveynin tüm sorumluluğu almasından kaynaklanan olumsuzluklar veya aksaklıkların da önüne geçilmektedir (Lamb, 2010).

Allgood ve arkadaşları, (2012) inceledikleri araştırmalar sonucunda baba-çocuk ilişkisinin erkek çocukları üzerindeki etkisine daha fazla önem verildiği, kız çocukları ile babaları arasındaki ilişkinin geri planda kaldığını belirtmişlerdir. Ancak erken dönemde baba katılımının, babaların çocuklarının bakımlarında ve eğitimlerinde aktif rol almasının, kız çocuklarının gelecek yaşantılarındaki özgüvenlerini ve yaşam doyumlarını etkileyebilecek değişkenler olduğunu vurgulamışlardır.

Karakter değişkeninin hem baba hem de çocuk açısından baba-çocuk ilişkisini etkilediği görülmektedir (Torres vd. 2014). Babaların depresyon düzeylerinin baba katılımını (Paulson vd. 2010), babaların antisosyal davranışlarda bulunmasının baba-çocuk ilişkisini (Ramchandani vd. 2013) olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Çocukların sınırlara ve kurallara uyma eğiliminin düşük olması ve olumsuz davranışlar göstermesi baba-çocuk ilişkisi açısından önem arz etmektedir (Belsky, 1990).

1. Baba- Çocuk İlişkisi Türleri

Literatürde baba çocuk ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda bu ilişkinin kendi içerisinde bazı alt türlere ayrıldığı görülmektedir. Baba çocuk ilişkisi bu bağlamda olumlu baba çocuk ilişkisi, uyumsuz baba çocuk ilişkisi ve çatışmaya dayalı/çatışmalı baba çocuk ilişkisi olarak ayrılmaktadır (Uzun ve Baran, 2015).

Baba-çocuk arasındaki ilişkinin doğum öncesi dönemden itibaren başladığı bilinmektedir (Noh ve Yeom, 2017). Eş ilişkisinden memnun olan babaların, bebekleri dünyaya geldiklerinde baba-çocuk bağının anne-çocuk bağından daha güçlü olduğu tespit edilmiştir (Morris vd. 2022). Bowlby'nin bağlanma teorisi de bu araştırmaları destekleyici niteliktedir. Bağlanma teorisine yaşamın ilk yıllarında ebeveyni ile

olumlu ve destekleyici etkileşim içinde olan bireylerin, güvenli ilişki içinde olduklarını ve bu etkileşimin çocuğun gelişimini olumlu etkilediğini belirtir (Bowbly 1982; akt. Cabrera, 2020). Ying ve arkadaşları (2015), araştırmalarında ergenlik dönemindeki bireylerin ebeveyni ile açık ve olumlu ilişki içinde olmasının, ebeveynlerine duydukları güven ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Kararsız bağlanma stiline de çocukların kaygısına etki eden en önemli faktörlerden biri olduğu da yapılan araştırma ile desteklenmektedir (Colennesi vd. 2011).

Sosyal öğrenme kuramı incelendiğinde ise baba-çocuk etkileşimindeki artış, çocukların sosyal becerileri öğrenmesi ve duygusal destek kaynağının güçlenmesi konusunda önem arz ettiği görülmektedir (Leidy vd. 2013). Babanın çocuğun hayatına aktif katılım sağlamasının çocukların hayatına etkisi incelendiğinde; çocukluk döneminde sosyal ilişkilerinin daha iyi olduğu, ergenlik döneminde çocuğun davranışları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu (Carlson, 2006; Dawson, 1991) ve yetişkinlik döneminde bireyin evlilik uyumunu olumlu etkilediği ve erkek çocuklarının baba katılımına daha erken başladığı (Flouri ve Buchanan, 2002) tespit edilmiştir.

Düşük gelire sahip babaların çocuklarının 24. ve 36. aylarında toplamda iki kez incelendiği boylamsal araştırmada, babaların çocuklarıyla günde en az 10 dakika oyun oynamaları çocukların bilişsel ve dil gelişimini olumlu etkilediği ve bu olumlu davranışların çocuklara fayda sağladığı görülmüştür (Catherine vd. 2004). Buna ek olarak babaları ile olumlu ilişkileri artan çocukların öz düzenleme becerilerinin de arttığı araştırma sonuçları arasında yer almaktadır (Yanbak, 2019). Babaların erkek çocuklarıyla açık havada birlikte vakit geçirmeleri ile erkek çocuklarının saldırganlık göstermesi ve öfke problemi yaşaması arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Torres vd. 2014).

Ebeveynliğin kuşaklararası aktarımının incelendiği araştırmada çocukluk döneminde kendi ebeveynlerinin samimi olması, olumlu ifadelerde bulunması ve düşük düzeyde çatışma yaşamaları; yetişkinlikte sıcak, duyarlı ve teşvik edici ebeveyn tutumu içinde olmalarına etki eden önemli bir faktördür (Belsky vd. 2006). Araştırmalar incelendiğinde güvenli baba-çocuk bağının, babalık rolünün hem niteliğinden hem de niceliğinden etkilendiği ve bu etkinin zamanla artan baba duyarlılığını ön gördüğü tespit edilmiştir (Cabrera, 2020).

Erken çocukluk döneminde çocuğun hem gelişimsel sürecinin hızlı olması hem de çevreye uyum sağlamaya çalışması çocuklar açısından zorlayıcı olabilmektedir. Bu dönemde doğabilecek uyumsuzluklar, çocuğun yakın çevresinin tutumuna göre şekillenmektedir. Çocukların duygu düzenleme becerileri, aile içi dinamiklerinden ve ebeveyn-çocuk uyumundan etkilenmektedir (Morris vd., 2011). Ebeveyn-çocuk uyum düzeyinin artması için anne ve babanın yüksek aile katılımı göstermesi gerekmektedir (Cheung vd. 2016; Cummings vd. 2010). Erken çocukluk döneminde çocuğun yakın çevresinin olumlu, yakın ve sağlıklı olmaması, güvensiz ve çelişki üzerine kurulu bir kişiliğin gelişmesine neden olmakla birlikte bu durum çocuğun davranışlarını etkilemektedir (Topçu-Bilir ve Dursun-Sop, 2016). Dolayısıyla bu durum da çocuk-ebeveyn arasında uyumsuzluğa neden olabilir (Cheung, 2021). Ebeveyn-çocuk arasında yaşanan bir uyumsuzluk anında taraflar birbirlerine karşı öfke ve kızgınlık gibi olumsuz, sevgi gibi olumlu duygularını rahatlıkla ifade edebildiklerinde, aynı zamanda birbirlerinin fikirlerine ilgi duyduklarında aradaki çatışmadan kaynaklı uyumsuzluğu aşmaları daha kolay olabilmektedir (Branje, 2018).

Ebeveynliğin olumsuz yönlerinin çocukların sosyal-duygusal becerilerine ve davranışlarını düzenleme becerisine etki etmesi muhtemeldir (Mistry vd. 2003). Düşmanca tutum sergileyen, agresif ve çatışmalı ebeveynler, uyumsuz davranışları ile çocuklarına rol model olabilirler (Myers ve Pianta, 2008). Ancak ebeveynler birbirlerine karşı sabır düzeylerini, affetme becerilerini ve uzlaşma isteklerini arttırdıklarında, ebeveyn-çocuk arasındaki uyumu da kuvvetlendirebilirler (Cheung, 2021).

Ebeveyn tutumlarına bakıldığında, otoriter ebeveyn tutumuna sahip ebeveynler genellikle çocuğu cezalandıran, kontrol altına almaya çalışan ve çocuktan koşulsuz itaat bekleyen anne-babalardır (Santrock, 2011). Bu otoriter ebeveyn tutumu çocukların kendilerine haz veren birçok şeyden vazgeçmelerine neden olmaktadır ve bu engellemeler çocukların kızgınlık, öfke ve sinirlenme gibi olumsuz duygular yaşamasına sebep olmaktadır (Düzgün, 2003). Buna ek olarak otoriter ebeveyn tutumuna sahip olan babaların okul öncesi dönemi çocuklarının saldırgan, hiperaktif ve yıkıcı davranışlar gösterdiği saptanmıştır (Besnard vd. 2013). Benzer problem davranışlarının doğru yönlendirilmemesi sonucunda çocukların bu uyumsuz davranışları geliştirmesi muhtemeldir (Carey, 1998). Özellikle zor mizaçlı çocukların öğretmenleri ve ebeveynleri bu süreci kabul edip çocuğa davranışlarını düzenleme

konusunda yönlendirici olmadıkları takdirde çocuğun büyümesi ve çevresinin gelişmesiyle uyumsuz davranışlar, kartopu etkisiyle daha büyük birer sorun haline gelebilir (Myers ve Pianta, 2008).

Bireyin sosyalleşebilmesi için zaman zaman çatışma içinde olması kaçınılmazdır. Hemen hemen her gün, her çocuğun yaşıtıyla ya da bir yetişkinle çatışmaya girmesi muhtemeldir (Ricaud-Droisy ve Zaouche-Gaudron, 2003). Ancak bu çatışmanın kiminle gerçekleştiği ve çatışmanın şiddeti, erken çocukluk döneminde çocuğun gelişimini etkileyebilir. Ebeveynlerin ve çocukların görüşlerinde veya değer algılarında meydana gelen farklılıklar çatışmaya neden olabildiği gibi bu durum çocukların davranışlarının da saldırganlaşmasına neden olabilir (Lui, 2015).

Araştırmalar, ebeveyn-çocuk arasında görülen çatışmada, çocukların ve ebeveynin yaşının önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Bireylerin yaş alması, duygu düzenleme ve uyum sağlama becerilerini geliştirmektedir (Zimmermann ve Iwanski, 2014). Ergenlik döneminde ebeveyn-ergen arasındaki çatışma, ebeveynlerin otoritesini ve ergenlerin özerk olma ihtiyaçlarını yeniden değerlendirebilmeleri için bir fırsat olarak görülmektedir. Ebeveyn-ergen arasındaki ilişkiden beklentiler her iki taraf için de memnun edici şekilde düzenlendiğinde ve ebeveynlerin kontrolcü tutumlarını azalttıklarında aradaki çatışmanın azalacağı ve yakınlığın artacağı düşünülmektedir (Branje, 2018). Ancak yıkıcı ve çatışmalı aile ilişkisine sahip olan ergen bireylerin, yetişkinlik dönemine kadar sürebilen güvensiz ilişkiler yaşaması muhtemeldir (Ouyang ve Cheung, 2022). Güvensiz ilişki içinde olan bireylerin de daha yüksek depresyon belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir (Kim vd. 2012). Tucker ve arkadaşları (2003)'ün araştırmalarında ergenlik döneminde ebeveynleriyle daha fazla çatışma yaşayanların daha fazla dışa yönelim gösterdikleri, daha düşük benlik algısına sahip oldukları, daha çok okula uyum problemleri yaşadıkları ve madde kullanımına daha meyilli oldukları tespit edilmiştir.

Çatışmalı ebeveyn ilişkisi, çocukların arkadaşlarıyla ya da yetişkinlerle olan ilişkilerinin de çatışmalı olmasına neden olabilmektedir. (Myers ve Pianta, 2008; Parke ve Buriel, 1998) Baba- çocuk ilişkisinde çatışmanın olması; babaların ebeveynlik becerisi ile çocuk uyumunu (Yin vd. 2012) ve babanın depresif belirtileri ile çocuklarda duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi yordadığı (Nath vd. 2016; Ouyang ve Cheung, 2022) görülmektedir. Bir başka araştırmada da babaların depresyon düzeylerinin, çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma belirtileri ve baba-

çocuk arasındaki çatışmayı önemli düzeyde yordadığına ilişkin bulgular elde edilmiştir (Kane ve Garber, 2004).

Baba ile çatışma halinde olan çocukların öz düzenleme becerilerinin olumsuz etkilendiği görülmektedir (Özsoy Yanbak, 2019). Babaların çocuklarıyla vakit geçirmeleri oldukça önemlidir ancak bu zamanın olumsuz ve çatışmalı geçmesi, çocuklara zarar verebilmektedir (Cabrera, 2020). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda yüksek düzeyde baba-çocuk çatışmasına sahip olan öğrencilerin, daha fazla depresyon belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir (Turner vd. 2000; Lamis ve Jahn, 2013). Baba-çocuk arasındaki çatışmanın, anne-çocuk arasındaki çatışmadan daha az görüldüğü ancak çatışmanın çocuklara etkisi yönünden bakıldığında baba-çocuk çatışmasının çocukların davranış gelişimi yönünden daha zarar verici olduğu tespit edilmiştir (Kane ve Garber, 2004).

Aile içi uyumunun yüksek, aile içi çatışmanın düşük olduğu ve aile içi ilişkinin kuvvetli olduğu bir ortamda yetişen çocukların, yetişkinlikte olumsuz duyguları düzenlemede daha iyi olduğu tespit edilmiştir (Gong ve Paulson, 2017; Cheung ve Park, 2010). Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide güç dengeli bir şekilde dağıtıldığında, fikir ve talepleri dile getirmek için çatışmanın yaşanmasına gerek duyulmayabilir (Branje, 2018).

D. Konu ile İlgili Araştırmalar

1. Çocuklarda Görülen Kaygı Durumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Aral ve Başar (1998), araştırmalarında çeşitli demografik değişkenlerin çocukların kaygı düzeylerine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarına Ankara ilinde yaşayan alt, orta ve üst düzey sosyoekonomik düzeye sahip, 4. ve 5. sınıfa giden 300 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Durumluluk Kaygı Envanteri” ve “Sürekli Kaygı Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların kaygı düzeyi üzerinde çocukların yaşının, cinsiyetinin ve sosyoekonomik düzeylerinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise parçalanmış aileye sahip olan çocukların kaygı düzeylerinin, parçalanmamış aileye sahip olan çocukların kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bohlin vd. (2000)'in bebeklik döneminden orta çocukluk dönemine kadar çocukların sosyal işleyişleri ve bağlanma türlerini inceledikleri boylamsal araştırmalarına 15 aylıktan 8-9 yaşa kadar 96 çocuk dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda bebeklik döneminde güvenli bağlanan çocukların okul döneminde sosyal açıdan daha aktif, olumu ve ön planda oldukları ve güvensiz bağlanan çocuklara göre daha az sosyal kaygı belirtileri gösterdikleri tespit edilmiştir. Kaygılı-kaçıngan bağlanma stiline sahip çocuklar ile kaygılı- kararsız bağlanma stiline sahip çocuklar arasında kaygı yönünden farklılık görülmemiştir.

Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003)'ün çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmasına Ankara ilinde yaşayan alt, orta ve üst düzey sosyoekonomik düzeye sahip 60 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların cinsiyetleri, kardeş sayıları, annenin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik gelir düzeyi ile çocukların kaygı durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış olup, annenin yaşı arttıkça çocukların kaygı düzeylerinin azaldığı ve annelerin kaygı düzeyleri ile çocukların kaygı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bosquet ve Egeland (2006) tarafından bebeklik döneminden ergenlik dönemine kadar çocukların kaygı düzeylerinin gelişimi ve etiyojisinin incelendiği boylamsal araştırma, 155 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların gelişimsel yetersizliğinin ergenlik öncesinde kaygıya neden olduğu, bebeklik dönemindeki güvensiz bağlanmanın ergenlik öncesinde negatif akran ilişkilerine ve ergenlikte kaygı belirtilerine neden olduğu, erkeklerin kızlara göre ergenlik döneminde daha fazla kaygı belirtileri gösterdiği, bebeklik dönemindeki tepkisel davranışlar ve duygu düzenleme becerilerindeki yetersizliğin çocukluk döneminde anksiyete belirtilerine ve okul öncesi dönemde duygu düzenleme becerilerinde zayıflığa neden olduğu tespit edilmiştir.

Wheatcroft ve Creswell (2007)'nin 3-5 yaş aralığında çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları hakkındaki bilişleri ile çocuklarının kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmasına 104 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların kaygı düzeylerinin ebeveynlerinin biliş düzeyleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu, çocuklarda kaygı oluşturan durumların genellikle ebeveynlerinin tutumları ve ebeveynlerin çocuklarına yönelik beklentilerinden kaynaklı olduğu belirtilmiştir.

Serin ve Öztürk (2007), araştırmalarında boşanmış anne-babaya sahip 9-13 yaş aralığındaki çocuklar ile aynı yaş aralığında boşanmamış ebeveyne sahip çocukların benlik algıları ve kaygı durumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda boşanmış anne-babaya sahip çocukların boşanmamış anne babaya sahip çocuklara göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, benlik saygılarının ise daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip çocukların yaşları ve cinsiyetleri ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

McLeod vd. (2008) çalışmalarında ebeveynlik ve çocukluk kaygısı üzerine yapılmış olan araştırmaların meta analizini yapmayı amaçlamışlardır. Araştırma kapsamında 47 çalışma incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda çocukların kaygı düzeylerinde bazı çalışmalar ebeveynlik rolünün önemini vurgulamıştır ancak araştırmalar arasında tutarlılık görölmemiştir. Yapılan meta analiz sonucunda ebeveynlik ve çocukluk kaygısı arasındaki ilişkinin zayıf düzeyde anlamlı ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Robinson ve Cartwright-Hatton (2008), araştırmalarında okul öncesi çocuklarının annelerinin disiplin stili ile anne ve çocuğun sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 2-3 yaş aralığında çocuğa sahip 47 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin yoğun disiplin uygulamalarının çocuklarının kaygı düzeyleri ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı, annenin sürekli kaygısının etkisiz disiplin yöntemleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Bruggen vd. (2010), tarafından yürütölen ebeveyn davranışlarının çocukların sürekli kaygısı üzerine etkisinin incelendiği araştırmaya 8-11 yaş aralığında 37 çocuk ve ebeveyni katılmıştır. Araştırma sonucunda anne ve babanın yüksek düzeyde sürekli kaygı yaşaması ile ebeveyn kontrolcü tutumu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Babaların yüksek düzeyde sürekli kaygısının erkek çocuklara göre kız çocuklarda daha etkili olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde annelerin yüksek sürekli kaygısının da kız çocuklara göre erkek çocuklarda daha yüksek olduğu görölmüştür.

Brumairu ve Kerns (2010), araştırmalarında ebeveyn ve çocuk bağlanmasının çocukluk dönemi ve ergenlik dönemindeki içselleştirme problemlerine ilişkin teorileri incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda bebeklikte anneleriyle güvenli bağlanma stiline sahip olan çocukların orta çocukluk döneminde daha düşük genel

kaygıya sahip oldukları, bebekken kaygılı-kararsız bağlanma stiline sahip olan çocukların ise orta çocukluk döneminde daha yüksek düzeyde ayrılık kaygısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Mian vd. (2011), araştırmalarında erken çocukluk dönemi kaygı belirtilerinin, çocuk mizacının, annenin kaygı ve depresyon düzeyinin, çocuğun şiddete maruz kalma faktörünün ve sosyodemografik risk faktörlerinin okul çağındaki kaygı belirtilerini nasıl yordadığını incelemek için ekolojik risk modeli uygulamışlardır. Araştırma sonucunda çocukların mizaç özelliklerinin, erken çocukluk dönemindeki çocukların kaygı düzeylerinin en güçlü yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Annenin depresyon ve kaygı düzeyi, şiddete uğrama ve sosyodemografik risk faktörleri ise daha düşük yordayıcılar olarak belirtilmiştir.

Bögels ve Perrotti (2011), araştırmalarında çocukluk sosyal kaygısına babaların etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda çocukların sosyal kaygı düzeylerinde, babaların sosyal kaygı durumunun annelerin sosyal kaygı durumundan daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Matthewson vd. (2012), araştırmalarında ebeveynlerin ve çocukların kaygısına hangi ebeveyn-çocuk ilişkisinin daha etkin olduğunu tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın katılımcıları 52 anne-baba, 30 erkek ve 30 kız çocuğudur. Araştırma sonucunda annelerin iletişim becerisi arttıkça erkek çocuklarının kaygı düzeylerinin azaldığı, babaların iletişim becerileri arttıkça da kızlarının kaygı düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Çocuklarıyla iletişim becerilerinin iyi olması aynı zamanda annelerin de kaygı düzeyini azaltmıştır. Ebeveyn katılımı ile çocukların kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bir diğer araştırma bulgusu ise ebeveynlikten memnuniyet duyan babaların kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu ve eşlerin birbirine olan desteğinin de ebeveyn kaygısını azaltmada en belirgin yordayıcı olduğu şeklindedir.

Verhoeven vd. (2012), araştırmalarında çocukların kaygı düzeylerini ebeveynlerin rolleri, çocukların cinsiyetleri ve çocukların yaşı değişkenleri yönünden incelemiştir. Araştırmaya ilkökul döneminde olan 179 çocuk ve ergenlik döneminde olan 127 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda anne babanın rollerinin ilkökul çağındaki çocukların kaygı düzeylerinde daha etkili olduğu, annenin aşırı kontrolcü tutumu ilkökul çağındaki çocuklarda daha etkiliyken babanın aşırı kontrolcü

tutumu ergenlik dönemindeki çocuklarda daha etkili olduğu saptanmıştır. Çocukların cinsiyetleri ile çocukların kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Majdandzic vd. (2014), boylamsal araştırmalarında babaların zorlayıcı davranışlarının çocukların sosyal kaygı düzeyine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya katılan ailelerin ilk çocukları 4 yaşında, ikincisi en az 2 yaşında olup araştırmaya 94 anne- baba ve çocuk katılmıştır. Araştırmada çocuklara yapboz ve oyun görevleri verilmiş olup bu süreçte anne-babaların ebeveynlik davranışları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda babaların zorlayıcı ebeveynlik davranışının ilk çocukların sosyal kaygısını azalttığını tespit etmişlerdir.

Copeland vd. (2014), çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar kaygı üzerine boylamsal araştırma yapmayı amaçlamışlardır. Araştırmaya ABD’de yaşayan 1420 kişi katılmıştır. Katılımcılar 9 yaşından 26 yaşına kadar 11 kez Çocuk- Ergen ve Yetişkin Psikiyatristleri tarafından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda çocuklukta görülen kaygı türlerinin tümünün genç yetişkinlikte bireylerde sağlık sorunlarına neden olduğu, ayrılık kaygısının genellikle orta çocuklukta daha çok görüldüğü, genellenmiş kaygı bozukluğunun ergenlik döneminde ve kadınlarda daha sık görüldüğü, yüksek düzeyde kaygının her dönemde kadınlarda daha fazla görüldüğü, sosyal ve özgül fobinin ise diğer kaygı türlerine göre nispeten daha nadir görüldüğü tespit edilmiştir.

Stone vd. (2015), yapmış oldukları çalışmada annelerin ve çocuklarının ayrılık kaygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 269 anne ve 287 çocuk katılmış olup çocukların yaşları 5-8 olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda annelerin ayrılık kaygısı ile çocukların ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu vurgulanmıştır.

Laurin vd. (2015), erken çocukluk döneminde çocuğu olan aşırı korumacı ve zorlayıcı ebeveynlerin tutumlarının çocukların kaygı düzeylerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 2.5- 8 yaş arası 2120 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda her iki ebeveyn tutumunun da çocuklarda yüksek kaygı yaşama olasılığını arttırdığı tespit edilmiştir.

Güngör vd. (2016), ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş aralığındaki çocukların algılanan kaygı düzeylerini ön görmedeki rolünü incelemişlerdir. Yapılan araştırmada ebeveynlerin sosyal düzene karşı

mükemmeliyetçi tutumlarının çocuklarının kaygı durumunun anlamlı yordayıcısı olduğu tespit edilmiş olup ebeveynlerin kendilerine ve diğer bireylere yönelik mükemmeliyetçilik seviyelerinin çocukların kaygı durumu ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Majdandzic vd. (2018), araştırmalarında babaların zorlu ebeveynlik davranışının çocuklarının erken çocukluk döneminde kaygı düzeylerine etkisini boylamsal şekilde incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın katılımcıları ilk kez anne-baba olan 132 çift olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda babaların aşırı koruyucu tutumun çocukların kaygı düzeyini azalttığı ve babaların zorlu ebeveynlik davranışının annelere göre çocuklarda daha etkili olduğu belirtilmiştir.

Yılmaz (2020), çalışmasında 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında çocukların düşük düzeyde okul kaygısı yaşadığı ve sosyal becerilerinin yaşlarının gerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklarda okul kaygısı ile annenin çalışma süresi, cinsiyet ve kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Okula devam eden kardeşinin olması çocukların okul kaygısı düzeylerini arttığı, çekirdek aileden gelen çocukların okul kaygısı düzeylerinin daha düşük olduğu, ilk çocukların ortanca ve son çocuklara göre daha düşük kaygı yaşadıkları, ailenin gelir düzeyi arttıkça okul kaygısı durumunun azaldığı, babası çalışan çocukların çalışmayan çocuklara göre daha az okul kaygısı yaşadıkları, annenin ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarda okul kaygısının azaldığı görülmüştür. Çocukların sosyal becerileri ile okul kaygı düzeyleri arasında negatif ve orta düzeyli ilişki olduğu görülmüştür.

Bora ve Ünüvar (2020), tarafından yapılan çalışmada okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaya 468 çocuk ve onların ebeveynleri katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kız çocuklarının kaygı düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek çıkmış olup, çocukların eğitime devam süresi arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Öğrenim düzeyleri ve gelir düzeyleri yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının kaygı durumlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin kaygı durumlarına bakıldığında kız çocuğuna sahip ebeveynlerden annelerin babalara kıyasla daha yüksek kaygıya sahip oldukları, eğitim ve gelir düzeyleri yüksek olan ebeveynlerin ise kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Son

olarak ebeveynlerin kaygıları ile çocukların kaygıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Kaya (2020), okul öncesi dönemi çocuklarının ayrılık kaygısı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada kişisel bilgi formu, ayrılık kaygısı değerlendirme ölçeği ve ebeveyn tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin yaşı, eğitim seviyesi, mesleği, gelir seviyesi ile çocuklarının ayrılık kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak okul öncesi çocukların ayrılık kaygı düzeyleri cinsiyete, yaşa ve okula başlamadan önce sosyal faaliyetlere katılma durumlarına göre değişiklik göstermektedir.

Demirer (2021)'in araştırması ise çocuk merkezli oyun terapisinin çocukların kaygı düzeyine etkisinin incelenmesi üzerine yapılmış olup, araştırmaya katılan 18 çocuk 4-6 yaş aralığında, 17 çocuk ise 8-10 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan çocuklara en az 9 en fazla 16 hafta 45 dakikalık oyun terapisi seansı yapılmıştır. Çocukların kaygı düzeylerini incelemek için 4-6 yaş çocuğuna sahip ebeveynlerden “Yeniden düzenlenen okul öncesi kaygı ölçeğini”, 8-10 yaş çocuğuna sahip olan ebeveynlerden ise “çocuklarda depresyon ve anksiyete ölçeği” ni doldurmaları istenmiştir. Sonuç olarak, 4-6 yaş aralığındaki çocukların oyun terapisi sonucunda sosyal kaygı, genellenmiş kaygı, ayrılık kaygısı ve belirgin korku düzeylerinin anlamlı düzeyde azaldığı tespit edilmiştir.

2. Çocuk Ebeveyn İlişkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Stright ve Bales (2003), araştırmalarında okul öncesi çocuğu olan ailelerin aile etkileşimi esnasında ebeveynlik kalitesini, ebeveyn ve çocuk özellikleri yönünden incelemişlerdir. Araştırmada çocuklar cinsiyet, yaş ve mizaç yönünden; ebeveynler ise kişilik, eğitim düzeyleri, eş ebeveynlik kalitesi yönünden incelenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların yaş aralığı 3-5, ebeveynlerin ise 24-46 olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babaların, aile etkileşimi esnasında destekleyici tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Annelerin köken ailelerinde destekleyici ebeveynlik tutumu sergileyen anne-babaya sahip olması, mevcut ailesinde destekleyici ebeveynlik tutumu sergilemesi ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Çocukların mizaç, yaş ve cinsiyet özelliklerinin ebeveynlik kalitesiyle anlamlı bir ilişki içinde olmadığı araştırma sonuçları arasındadır.

Aunola ve Nurmi (2005), araştırmalarında ebeveyn tutumları ve okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmişlerdir. Araştırma sonucunda ebeveynleri otoriter ve kontrolcü tutum içinde olan çocukların davranış problemlerinin daha fazla görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Arabacı ve Ömeroğlu (2013), çalışmalarında 48-72 aylık çocuğa sahip anne ve babaların çocukları ile iletişimlerini ailenin sosyoekonomik düzeyi, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve anne-babanın yaşı gibi değişkenler açasından incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma 2009-2010 yılları arasında yapılmış olup araştırmanın örneklemini Ankara ilinde MEB'e bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına giden 801 çocuğun anne ve babaları ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda ailenin düşük sosyoekonomik düzeye sahip olması ve ebeveyn yaşının küçük olması, ebeveynlerin çocuk ile iletişimini olumsuz etkilediği görülmüştür. Çocuğun doğum sırası arttıkça çocuk ile iletişimin aleyhine sonuçlandığı görülmüştür. Çocuğun cinsiyeti ile çocuk-ebeveyn iletişimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, ancak çocuğun yaşının küçük olması ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Saygı ve Uyanık-Balat (2013), anasınıfına devam eden 5-6 yaş çocuğu olan annelerin çocukları ile olan ilişkilerini incelemek üzere yaptığı araştırmada 239 anne ile çalışmışlardır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve "Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği" nin Türkçeye uyarlanan versiyonunu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genç yaştaki annelerin çocuklarıyla daha fazla çatışma içinde oldukları ve bu annelerin çocuklarının sosyal uyum düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Annelerin çalışma durumuna göre çalışmayan annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde yakınlık alt boyutu yönünden anlamlı pozitif ilişki içinde olduğu görülmüştür.

Dewi vd. (2015), yaptıkları araştırmada çocukların saldırgan davranış eğilimine; ebeveyn çocuk etkileşimi, baba sevgisi ve medyaya maruz kalmanın rolünü incelemişlerdir. Araştırmaya Orta ve Kıyı Java'da yaşayan çocuklar katılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveyn çocuk etkileşimi, babanın sevgisi, medyaya maruz kalma durumları saldırgan olma eğilimi gösteren ya da saldırgan davranış sergileyen çocuklar için ayırt edici faktörler olarak tespit edilmiştir. Çocukların saldırganlık eğilimi göstermesinde, baba sevgisinin ebeveyn-çocuk ilişkisinden daha güçlü bir faktör olduğu da araştırma sonuçları arasındadır.

Özyürek ve Şahin Tezel (2015), araştırmalarında anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini okul öncesi eğitime devam eden 122 çocuk ile anne ve babaları oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama sürecinde çocuklarda Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Ölçeği, annelerde Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu, babalar için ise Aile Tutum Envanteri kullanılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda annelerin sıcaklık ve sevgi, ilgisizlik alt boyut puanları ile çocukların ahlaki kural anlayışları arasında; babaların demokratik-otoriter çocuk bakımı tutumları ve uyma davranışları alt boyut puanlarıyla çocukların sosyal ceza puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ferreira vd. (2016), araştırmalarında okul öncesi çocuklarının sosyal davranışlarına anne-çocuk, baba-çocuk ve öğretmen-çocuk ilişkilerinin etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 36-72 aylık 168 çocuk, çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri katılmıştır. Araştırma sonuçları baba- çocuk ilişkisinin kalitesinin, çocukların olumlu sosyal davranış göstermesinde doğrudan etkili olduğunu gösterirken, anne-çocuk ilişkisinin çocuklarda olumlu sosyal davranış göstermesiyle dolaylı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Dereli ve Dereli (2017)'nin ebeveyn- çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocuklarının psikososyal gelişimlerine etkisini incelemek üzere yaptıkları araştırmaya 4-5 yaş aralığında 210 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların yaş ve cinsiyeti ile ebeveyn çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Anne ve babaların eğitim düzeyi düştükçe ebeveyn- çocuk ilişkisinde çatışma oranının arttığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda ebeveynlerin gelir düzeyi ile ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Karakuş (2017), çalışmasında 60-72 aylık çocukların sosyal problem çözme becerilerini anne tutumları açasından incelemiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmış olup araştırmaya Konya ilinden okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık çocuğa sahip 500 ebeveyn ve çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin tutumları (demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici) ile çocukların sosyal problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3. Baba-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yogman vd. (1995) tarafından yapılan çalışmada “Infant Health and Development Program” kapsamında doğumdan 3 yaşına kadar düşük doğum ağırlıklı prematüre bebeklerin gelişimlerinde baba katılımının etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda babaların çocuklarıyla vakit geçirmelerinin babanın yaşı, gelir durumu, annelerin bebek bakımında aktif olmasıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Baba katılımının artmasıyla bebeklerin daha sağlıklı oldukları, çocukların bilişsel gelişimine katkısı olduğu vurgulanmıştır.

Halme vd. (2009), araştırmalarında babaların okul öncesi dönem çocuklarıyla nasıl vakit geçirdiklerini farklı aile yapıları açısından incelemiştir. Araştırmaya 263 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarıyla en fazla çatışma yaşayan babaların geleneksel ve üvey babalar olduğu, en az çatışma yaşayanların ise eşleriyle veya çocuklarıyla birlikte yaşayan babalar olduğu tespit edilmiştir. Çocuklarıyla en çok fiziksel etkileşime giren ve en az çatışma yaşayan babalar ise çocuklarıyla birlikte yaşayan ve evli olan babalardır.

Campbell ve Gilmore (2009), çocukların korku ve endişe kaynaklarında babanın rolünü incelemiştir. Araştırmaya katılan çocukların yaşları 6-12 aralığındadır. Araştırma sonucunda çocukların en çok korku duydukları şeyin güvenlik ile ilgili olduğu, babaların ve çocukların korkuları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Luo vd. (2011), Çin’de 2233 öğrenci üzerinde baba yokluğunun ergenlik dönemindeki çocuklara etkisini inceledikleri araştırmada baba yokluğunun çocukların kaygı düzeylerinin arttığını ve çocuklarda benlik saygısının azaldığına ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bu durumun çocuklar üzerinde ileri yaşlarda etkisinin daha farklı olacağı öngörülmektedir.

Castillo vd. (2011), baba katılımını babaların ikametgahı ve babaların sosyo-demografik özellikleri yönünden incelemiştir. Araştırmaya farklı dil, ırk ve kökenden gelen, 0-2 yaş çocuğa sahip 15-80 yaş aralığında 4898 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda ikametgahın babaların çocuklarıyla ilgilenmesi yönünde anlamlı ve pozitif yönde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte babanın yaşı arttıkça baba katılımı artmıştır.

Kwok ve Li (2015), araştırmalarında okul öncesi dönem çocuğuna sahip babaların baba katılımını çeşitli değişkenler yönünden incelemişlerdir. Araştırmaya 2-6 yaş aralığındaki 2029 çocuğun babaları katılmıştır. Araştırma sonucunda babaların, babalık rolüne ilişkin inançları ve babalık öz yeterliliği ile baba katılımı arasında pozitif yönde ilişkisi olduğu ancak babalık stresi ile baba katılımının arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte ebeveyn ittifakının, evlilik uyumunun ve eş desteğinin baba katılımı ile pozitif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Uzun (2016), baba eğitim programının baba-çocuk ilişkisine ve anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisini incelemiştir. Bu araştırmaya 2014-2015 yıllarında Kilis'te MEB'e bağlı bağımsız anaokullarında eğitim gören ve normal gelişim gösteren çocukların babaları katılmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile iki okul seçilmiş olup bir okul deney grubu diğeri ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Her iki grupta da 40 babanın katılımı sağlanmıştır. Deney grubundaki babalara on iki hafta boyunca haftada bir gün Baba Eğitim Programı uygulanmış olup kontrol grubuna herhangi bir program uygulanmamıştır. Araştırma sonucunda kontrol grubundaki babaların çocuklarıyla ilişkisinin ve çocukların sosyal becerilerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Kontrol grubunda yapılan ön-test ve son-test arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir.

Uzun ve Baran (2019), okul öncesi dönem çocukları ile babaları arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre incelemişlerdir. Araştırmaya Kilis ilinde yaşayan ve çocuğu okul öncesi eğitime devam eden 158 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda babanın eğitim düzeyinin artmasının baba-çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediği, genç babaların çocuklarıyla ilişki düzeyinin, yaşlı babalardan daha olumlu olduğu ve evlilik süresinin artmasının baba-çocuk ilişkisini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Chu ve Lee (2019), okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların psikolojik sıkıntıları ve babaların çocuk bakımına katılımı arasındaki ilişkiye annelerin psikolojik sıkıntısının aracılık rolünü inceledikleri araştırmaya 1541 çocuk ve baba katılmıştır. Araştırma sonucunda annenin psikolojik sıkıntısının olması, babanın psikolojik sıkıntısı ile baba katılımının kalitesi arasındaki ilişkiye kısmen etki ettiği görülmüştür. Babanın psikolojik sıkıntı düzeyi arttıkça, baba katılımının niteliğini ve niceliğini önemli düzeyde olumsuz etkilemiştir.

Özsoy Yanbak (2019), okul öncesi eğitime devam eden çocukların öz düzenleme becerileri ile baba çocuk ilişkisinin incelenmesi üzerine yaptığı araştırmaya Kırıkkale ilinde MEB'e bağlı anaokulu ve anasınıfına devam eden 208 çocuk ile babaları katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Okul Öncesi Öz Düzenleme Ölçeği (OÖDÖ) ile Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (ÇEİÖ) kullanılmıştır. Araştırmada babaların çocuklarıyla olumlu ve çatışmalı ilişkisi ile çocukların öz düzenleme becerileri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu, çocukların babaları ile olan bağlanma ilişkisinin de çocukların öz düzenleme becerileri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Güzel ve Tüfekçi Akcan (2019), 3-6 yaş çocuğu olan babaların çocuklarıyla ilişkilerini inceledikleri araştırma 2018-2019 yıllarında Gaziantep ilinde yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu çeşitli sosyoekonomik düzeye sahip 1015 baba ve çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genç babaların çocuklarıyla çatışma düzeyinin daha yüksek olduğu, babaların eğitim düzeyi arttıkça çatışmanın azaldığı ve memur babaların diğer meslekteki babalara oranla daha az çatışma içinde oldukları saptanmıştır. Buna ek olarak çocuk sayısının fazla olması ve babaların gelir düzeyinin düşük olması durumlarında, babaların çocuklarıyla uyumsuz ilişki içinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Karaca vd. (2019), okul öncesi dönemdeki çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre baba-çocuk ilişkisi ve akran oyun davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma 2018-2019 yıllarında Afyonkarahisar ilinde MEB'e bağlı anaokulları ve ilkokulların anasınıflarına devam eden 321 çocuk ve babaları ile yapılmıştır. Veri toplamak için Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği ve Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği (Ebeveyn Formu) kullanılmıştır. Araştırma sonucu bağlamında baba-çocuk arasında uyumsuzluk ve çatışma arttıkça çocuğun oyun etkileşimi kalitesinin düştüğü görülmüştür. Ayrıca alt sosyoekonomik düzeye sahip olan ailelerin baba çocuk ilişkisi puan ortalamalarının olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma alt boyutlarında diğer sosyoekonomik düzeye sahip ailelere oranla daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Aksoy ve Tatlı (2019), okul öncesi dönem çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi üzerine yaptıkları araştırmaya Çankırı ilinde okul öncesi eğitime devam

eden 321 çocuğun babaları katılmıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (Baba Formu)” ve “Babalık Rolü Algı Ölçeği” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda babaların babalık rolü algısı ile olumlu baba çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur. Buna göre babaların yaş ortalamaları arttıkça çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler geliştirdikleri ve öğrenim düzeyleri arttıkça babalık rolü algısı puan ortalamalarının da arttığı görülmüştür. Ayrıca ilkokul-ortaokul mezunu babaların çocuklarıyla daha çok uyumsuz bir ilişki içinde oldukları, lisans ve üzeri öğrenim düzeyine sahip babaların ise çocuklarıyla daha az çatışma yaşadıkları görülmüştür. Cinsiyet değişkeni ile baba-çocuk ilişkisi ve babaların babalık rolü algı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Çocuğun doğum sırası değişkeni yönünden incelendiğinde babaların ilk çocuklarıyla daha çok çatışma yaşadıkları, ikinci çocukları ile diğerlerine göre daha olumlu ilişki içinde oldukları belirtilmiştir. Çocuklarıyla daha fazla zaman geçiren babaların daha az zaman geçiren babalara göre ilişkilerinde daha az çatışma yaşadıkları da araştırma bulguları arasındadır.

Gözübüyük ve Özbey (2020), çalışmalarında okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Buna ek olarak çalışmada baba çocuk-ilişisini babanın yaşı, öğrenim durumu, mesleği gibi çeşitli değişkenler açısından da incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 yılları arasında, Diyarbakır ilinde, okul öncesi eğitime devam eden 48-72 aylık 331 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Genel Bilgi Formu”, “Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeği” ve “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (Baba Formu)” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda baba çocuk ilişkisi, babanın yaşı değişkenine göre incelendiğinde babanın yaşı arttıkça olumlu ilişki düzeyi azalmaktadır. Babanın öğrenim düzeyi arttıkça çatışma düzeyi azalmaktadır. Bununla birlikte çocukların motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Lankinen vd. (2020), erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişimine baba-çocuk etkinlikleri ve baba katılımının etkisini incelemiştir. Araştırmaya 722 baba ve çocukları katılmıştır. Araştırma sonucunda babanın sosyal sınıfının (mesleki sınıflandırma) çocukların dil gelişimi üzerindeki en önemli etken olduğu görülmüştür. Babanın eğitim düzeyi ile erkek çocukların dil gelişimi arasında pozitif anlamlı bir

ilişki olduğu tespit edilmiştir. Baba katılımı ile erken çocukluk dönemindeki çocuğun dil gelişimi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Liu vd. (2021), baba katılımının, babalık uygulamalarının ve baba-çocuk ilişkilerinin çocuklar üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmaya okul öncesi eğitime devam eden 3-7 yaş aralığında en az bir çocuğa sahip 609 anne ve baba katılmıştır. Babalardan babalık uygulamaları, baba katılımları ve çocuklarıyla ilişkileri hakkında bilgi vermeleri istenmiş, annelerden ise çocuk uyumu hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda baba tutarsızlığının, zorlayıcı ebeveynlik davranışı, baba-çocuk ilişkisi ve çocuklarda davranışsal ve duygusal sorunların ortaya çıkmasında önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Baba tutarsızlığının düşük olması; daha fazla baba katılımına ve çocuklarda daha az duygusal ve davranışsal problemlere sebep olmuştur.

4. Ebeveynlik Stresi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Margalit ve Kleitman (2006), çalışmasında bebekleri gelişimsel yetersizlik tanısı alan annelerin ebeveynlik stresini etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Down sendromu teşhisi alan ve bozulmamış aile yapısında olan 70 anne oluşturmuştur. Yapılan çalışmada annelerden “Me and My Mommy” programına katılmaları istenmiştir. Bir yıl boyunca uygulanan eğitimin sonunda annelerin ebeveynlik stresinde uyum duygusunun arttığı ve stres seviyelerinin düştüğü tespit edilmiştir.

Tahmassian vd. (2011), yılında İranlı annelerin ebeveynlik stres faktörlerini; çocuğun davranışsal problemleri, ebeveyne bağlanma, annenin öz yeterliliği, benlik saygısı ve sosyal destek açısından incelemiştir. Araştırmanın bulguları doğrultusunda annelerin öz-yeterliliği arttıkça ve buna ek olarak annelerin sosyal destekleri de arttıkça ebeveynlik stresinin azaldığı görülmüştür. Bir diğer bulgu ise annelerin öz yeterliliği, benlik saygısı, ebeveyne bağlanma, sosyal destek ve çocuklarının davranışsal problemlerinin ebeveynlik stresine etki ettiği ancak en fazla çocuğun davranışsal problemlerinin etkisinin olduğu yönündedir.

Dunning ve Giallo (2012), araştırmalarında 0-6 yaş çocuğa sahip olan annelerin yorgunluk, ebeveynlik stresi ve ebeveynlik öz yeterliliği değişkenlerinin ebeveynlik memnuniyetiyle ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya Avusturalyalı 1022 anne katılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde annelerin yorgunluk ve öz yeterliliğinin

annelerin ebeveynlik stresi ile ilişkili olduğu, yorgunluk ve ebeveynlik memnuniyetinin arasındaki ilişkiye kısmen ebeveynlik stresinin etki ettiği ortaya çıkmıştır. Çocuğun cinsiyeti, annenin çalışma durumu, ailenin sosyoekonomik düzeyi ile annelerin ebeveynlik memnuniyeti, ebeveynlik stresi, annelerin yorgunluk düzeyleri ve öz yeterlilik algıları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Harewood vd. (2016), babaların ebeveynlik stresinin çocukların bilişsel ve dil gelişimine etkisini inceledikleri araştırmaya 24-36 aylık çocuğa sahip 803 baba katılmıştır. Araştırma sonucunda babaların ebeveyn stresi çocukların dil ve bilişsel gelişimini olumsuz etkilediği bununla birlikte ebeveyn stresinin erkek çocukların dil gelişiminde daha fazla olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Torbet vd. (2019), çalışmalarında Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocukların ebeveynlerinin damgalanma ve öz-anlayış seviyelerini incelemiştir. Araştırmaya OSB'li çocuğa sahip 237 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin öz-anlayış düzeylerinin kişilerin öznel iyi oluş halleriyle pozitif anlamlı bir ilişki içindeyken, ebeveynlik stresi ile negatif ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Bakır ve Demirli (2020), öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz duyarlılık ve aile destek algısı düzeylerinin, ebeveynlik stresi üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya İstanbul ilindeki bir rehabilitasyon merkezinde çocuğu eğitim alan 180 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin, öz-duyarlılık düzeylerinin ve aile destek düzeylerinin ebeveynlik stresi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ebeveynlerin öz duyarlılık düzeyi ile aile destek düzeyi arttıkça ebeveynlerin stres düzeyi azalmaktadır.

Durmuşoğlu Saltalı (2020), 48-72 aylık çocuğa sahip babaların baba-çocuk ilişkisi ve ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya 2019-2020 yılları arasında çocuğu okul öncesi eğitime devam eden 421 baba katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ebeveyn Stres Ölçeği”, “Ebeveyn Yeterlilik Ölçeği”, Kişisel Bilgi Formu ve “Çocuk-Aile İlişki Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlik stresinin, baba-çocuk ilişkisinin ve ebeveyn yeterliliğinin önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak ebeveyn yeterliliğinin baba-çocuk ilişkisine kısmi aracılık rolünde olduğu tespit edilmiştir.

Çam (2021), özel gereksinimli çocuğu olan annelerin aile yaşam kaliteleri, ebeveynlik stresi ve evlilik yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada Sakarya ilinden 0-8 yaş aralığında 212 özel gereksinimli çocuğun anneleri çalışmıştır. Araştırma sonucunda annelerin eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlik stresinin de arttığı ve ebeveynlik stresinin annelerin yaşına, çocuk sayısına, çalışma durumuna, evlilik süresine, özel gereksinimli çocuğun doğum sırasına, yaşına ve özel gereksinim türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi (2022), araştırmasında ebeveynlik stresi ve çocuğun mizaç özelliklerinin, COVID-19 karantina sürecinde çocukların duygu durumlarına etkisini incelemiştir. Buna ek olarak ebeveynlik stresinin çocuğun mizacı ile çocukların duygu durumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 36-76 aylık çocuğa sahip Türk anneler katılmıştır. Duygu düzenleme, duygu düzensizliği, kızgınlık ve anksiyete alt boyutları çocukların duygu durumları ile ilişkilirken, sebatkarlık ve tepkisellik boyutları çocuğun mizacı ile ilişkilidir. Araştırmada ebeveynlik stresinin çocuklarda duygu düzenleme ile negatif, duygu düzensizliği, kızgınlık ve anksiyete ile pozitif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer araştırma bulgusu ise yüksek düzeyde sebatkarlık ve düşük düzeyde ebeveynlik stresinin, çocukların duygu düzenlemesine katkı sağladığını göstermiştir. Bununla birlikte düşük düzeyde sebatkarlık ve yüksek düzeyde ebeveynlik stresinin çocukların kızgınlık düzeylerini arttırdığı tespit edilmiştir.

Trumello vd. (2022), araştırmalarında okul öncesi çocukların anne- babalarının ebeveynlik stresi ve çocuğun duygusal-davranışsal zorluklarını incelemiştir. Araştırmaya 201 çocuk, çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri katılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde ebeveynlik stresi ile ilgili anne ve babaların anket doldurması istenirken, çocukların duygusal ve davranışsal durumları ile ilgili hem ebeveynlerden hem de çocuğun öğretmeninden form doldurmaları istenmiştir. Araştırma sonucunda annelerin babalara göre daha fazla ebeveynlik stresi yaşadıkları tespit edilmiştir. Orta düzeyde ebeveynlik stresi yaşayan anne babanın çocuklarında olumlu sosyal davranışların daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise ebeveynlik stresinin ebeveynlerin çocuklarına ilişkin algılarını şekillendirmede önemli bir faktör olduğu şeklindedir.

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve analizi kısımlarına yer verilmiştir.

A. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleridir. Bağımsız değişkenleri ise baba-çocuk ilişkisi ve babaların ebeveynlik stresidir. Araştırma bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek üzere tasarlanmıştır. Bu bağlamda 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelendiği bu çalışmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında değişiklik olup olmama durumunu incelemektedir. Bir değişimin gerçekleşmesi durumunda da değişimin derecesini belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır (Karasar, 2014).

B. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde tesadüfi olarak seçilen 48-72 aylık çocuğa sahip 300 baba oluşturmuştur. Çalışma grubunu oluşturan babaların demografik özellikleri betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır ve aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Çizelge 1 Babaların Doğum Tarihleri Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	F	%
1970-1980	45	14,9
1981-1990	197	65,2
1991-1998	60	19,8
Toplam	300	100

Çizelgede görüldüğü üzere araştırmaya katılan babaların 45'i (%14,9) 1970-1980, 197'si (%65,2) 1981-1990 ve 60'ı (%19,8) 1991-1998 doğumlu olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 2 Babaların Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	F	%
İlköğretim	2	0,6
Ortaokul	16	5,3
Lise	61	20,3
Üniversite	161	53,6
Yüksek lisans ve üzeri	60	20
Toplam	300	100

Çizelgede verildiği üzere babaların eğitim düzeylerine göre incelendiğinde babaların 2'si (%0,6) ilköğretim, 17'si (%5,6) ortaokul, 62'si (%20,5) lise, 161'i (%53,3) üniversite ve 60'ı (%19,8) yüksek lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır.

C. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, “Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği”, “Ebeveynlik Stres Ölçeği” ve “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu” kullanılmıştır.

1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda 48-72 aylık çocuklara ve çocukların babalarına ait sorular yer almaktadır. Çocuğun cinsiyeti, yaşı gibi tanımlayıcı sorular olup, babalar için yaş, çalışma durumu, medeni durum, evliliklerini değerlendirme durumu, çocuklarıyla algıladıkları ilişkileri, kendilerine ilişkin algıladıkları stres durumu, çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zaman, evliliğin süresi, çalıştığı kurumdan memnun olup olmama durumuna dair sorular mevcuttur.

2. Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği

Ölçek 2001 yılında Edwards ve arkadaşları tarafından 3-6 yaş aralığındaki çocuklar için geliştirilmiş olup genel kaygı, sosyal kaygı, ayrılık kaygısı, fiziksel

yaralanma korkuları ve obsesif kompulsif bozukluklar olmak üzere beş alt boyutta hazırlanmıştır. 28 maddeden oluşan bu ölçekte 5’li Likert tip kullanılmıştır. Ölçeğin 2010 yılında Edwards ve arkadaşları tarafından geçerlik ve güvenilirliği yeniden test edilmiştir. Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği toplamda 30 maddeden oluşan, 5’li Likert tip kullanılarak hazırlanmıştır. Ölçeğin geçerliği ve güvenilirliğini test etmek amacıyla 3-6 yaş aralığındaki çocuklara uygulama yapılmıştır. Yenilenen ölçeğin alt boyutları ise genel kaygı, sosyal kaygı, ayrılık kaygısı ve belirgin korkular olarak belirlenmiştir. Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeğinin Türkçe’ye uyarlaması Güler (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçek toplamda 30 maddeden oluşmaktadır ve dört alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar; sosyal kaygı, genellenmiş kaygı, ayrılık kaygısı ve belirgin kaygılar alt boyutudur. Sosyal kaygı düzeyini ölçen maddeler 2, 5, 9, 12, 15, 18 ve 25; genellenmiş kaygı boyutu 1, 20, 21, 23, 26, 27 ve 29; ayrılık kaygısı boyutu 7, 10, 13, 17 ve 28; belirgin korkular boyutu ise 4, 8, 11, 14, 16, 19, 22, 24 ve 30. maddelerdir. Madde 3 ve madde 6 orijinal ölçekte de yer almaktadır ancak toplamda dikkate alınmamaktadır. Ölçek 5’li Likert tipte olup (1) hiç doğru değil, (5) çoğu zaman doğru şeklinde puanlanmaktadır. İlgili maddeler toplanarak kaygı puanını vermektedir. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alpha değeri ve McDonald omega değerine bakılmış olup, Cronbach Alpha .90 ve McDonald omega değeri ise .92 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tekrar test güvenilirliği için yapılan analizler incelendiğinde sosyal kaygı boyutu .53, genellenmiş kaygı boyutu .35, ayrılık kaygısı boyutu .55 ve belirgin korkular boyutu ise .59 olup toplam .53 düzeyinde önemli ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir (Güler, 2016).

3. Ebeveynlik Stres Ölçeği

Ebeveynlik Stres Ölçeğinin orijinali Berry ve Jones (1995) tarafından geliştirilmiştir. Durmuşoğlu Saltalı (2020) tarafından ise Türkçe’ye uyarlanmıştır. Bu ölçek ebeveynler için bir öz değerlendirme aracı olup ebeveynlik stres düzeyini ölçmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini test etmek amacıyla ölçek 48-72 ay arasında olan 421 çocuğun babalarına uygulanmıştır. Ebeveynlik Stres Ölçeği toplamda 19 maddeden oluşmakta olup tek alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek 5’li Likert tipte olup (1) kesinlikle katılmıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum şeklinde değerlendirilmektedir. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 17 ve 18 maddeleri ters puanlanmakta olup ölçekten en düşük 18, en yüksek 90 puan alınmaktadır. Puan değeri arttıkça, ebeveyn stres düzeyi de artmaktadır. İç tutarlılığının değerlendirilmesinde ise Cronbach Alpha

katsayısı .82 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .81 olarak hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyonları .73 -.86 arasında değişmekte olup madde yükü değeri ise .70 .85 arasında değişmektedir.

4. Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu

Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (Child Parent Relationship Scale), Pianta (1992) tarafından hem anne hem de babanın çocuk ile ilişkisini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Uzun ve Baran (2015), Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeğini okul öncesi dönemde çocuğu olan Türk babalar için geçerliğini ve güvenirliğini test etmiştir. Ölçek Kilis ilindeki Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş aralığındaki 150 çocuğun babalarına uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler ve değerlendirmeler sonucunda Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeğinin Baba Formu, 23 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Orijinalinden farklı olarak 7 madde çıkarılmış olup bir alt boyutu uyumsuzluk olarak adlandırılmıştır. “Kesinlikle uygun değil (1)” ifadesi 5 puan ve “kesinlikle uygun (5)” ifadesi 1 puan değerindedir. Ölçekten yüksek puan almak olumsuz ilişkiyi ifade ederken, düşük değerde puan alma durumu ise olumlu ilişkiyi yansıtmaktadır. Ölçekten en az 23 en çok 115 puan alınmaktadır. Araştırma sonucunda Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formunun Türkçeye uyarlanan versiyonunun üç faktörünün toplam varyansı %36.8 olduğu tespit edilmiştir. Ölçekteki maddelerin toplamı için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .71 olup birinci alt boyutu (olumlu ilişkiler) için .76, ikinci alt boyutu (uyumsuzluk) için güvenirlik katsayısı .61 ve üçüncü alt boyutu (çatışma) için güvenirlik katsayısı .62 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tutarlılığından emin olmak amacıyla ilk uygulamadan 4 hafta sonra test-tekrar test gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara bakıldığında iki uygulamadan elde edilen puanların korelasyonu ölçeğin tamamı için .92, olumlu ilişkiler boyutu için .94, uyumsuzluk boyutu için .90 ve çatışma boyutu için .92 olarak bulunmuştur.

D. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın amacına uygun veri toplanması için literatür incelenmiş ve literatürdeki boşluk saptanmıştır. Araştırmaya uygun olarak belirlenen “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Baba Formu”, “Ebeveynlik Stres Ölçeği” ve “Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeği” için gerekli izinler alınmıştır. Bunlara ek

olarak araştırmacı tarafından dzenlenmiş olan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. 2021-2022 bahar dzeninde 48-72 aylık çocuğa sahip babalara anket formları basılı ve elektronik olarak iletilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olup anketi uygulama süresi yaklaşık 10-15 dakika srmştir. Basılı formlar yüz yüze uygulanmış olup elektronik anket formları link aracılığı ile uygulanmıştır.

E. Veri Analizi

Araştırmanın verileri toplandıktan sonra SPSS paket programına girilmiştir. İlk olarak u değerlerin tespiti yapılmış ve yapılan analizlerde 2 verinin u değer olarak algılanması sonucunda bu 2 veri analiz dışı bırakılmıştır. Verilerin analizine başlanmadan önce lme araçlarından alınan puanların normallik testi yapılmış, basıklık ve arpıklık değerlerine bakılmıştır. Araştırmadaki tüm sürekli değişkenlerin basıklık ve arpıklık değerleri -1.96 ile +1.96 arasında yer almaktadır. Değişkenlerin basıklık ve arpıklık değerlerinin -1.96 ile +1.96 arasında değer alması değişkenlerin normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir (Can, 2019; okluk, şekercioğlu, & Büyüköztürk, 2018). Verilerin normal dağılımından kaynaklı olarak farklılaşma testlerinde parametrik testler olan bağımsız örneklemler için t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Verilerin analizinde ilk olarak 48-72 aylık çocukların kayęı düzeyleri, babaların ebeveyn-ocuk ilişkisi düzeyleri ve ebeveynlik stresi düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler için ortalama, standart sapma, arpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Daha sonrasında araştırmanın bağımlı değişkeni olan 48-72 aylık çocukların kayęı düzeylerinin, babanın eğitim düzeyi, babanın mesleği, babanın çalıştığı şirket/kurumdan memnuniyet durumu, babanın çalışma durumu, babanın medeni durumu, babanın evliliğini değerlendirme durumu, babanın evlilik süresi, çocuğun cinsiyeti, babanın çocuğuyla olan ilişkiyi değerlendirme durumu, babanın genel stres durumu ve babanın çocuğu ile günde ortalama birlikte geçirdiği zaman gibi değişkenlere göre farklılıkları incelemek için farklılaşma testleri olan bağımsız örneklemler için t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Son olarak araştırmanın bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler arpımı Korelasyon Analizi ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama gücünü belirlemek amacıyla oklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır.

IV. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın genel ve alt amaçları doğrultusunda yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bulgular yer almaktadır.

A. Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri ile 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri

Araştırmaya katılan babaların ebeveyn-çocuk ilişki ve ebeveynlik stresi düzeyleri ile 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri Çizelge 3'te yer almaktadır.

Çizelge 3 Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveynlik Stresi ve 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	n	\bar{x}	ss	Skewness	Kurtosis
48-72 Aylık Çocukların Kaygıları	300	63.27	20.51	.160	.765
Ebeveyn-Çocuk İlişkisi	300	54.42	11.14	.051	-.767
Ebeveynlik Stresi	300	39.75	10.71	.241	.816

Çizelge 3 incelendiğinde, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyi ortalamasının 63.27; babaların ebeveyn-çocuk ilişkisi düzeyi ortalamasının 54.42 ve ebeveynlik stresi düzeyi ortalamasının 39.75 olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmanın bağımlı (48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri) ve bağımsız değişkenlerine (ebeveyn-çocuk ilişki düzeyi ve ebeveynlik stresi düzeyi) ait Skewness ve Kurtosis değerlerinin literatürde belirtilen kabul edilebilirlik sınırları (Can, 2019; Çokluk et al., 2018) arasında olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin Skewness ve Kurtosis değerlerinin ilgili sınırlar içerisinde olduğu ve verilerin tek değişkenli normalliğe sahip olduğu söylenebilir.

B. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 4’te yer almaktadır.

Çizelge 4 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumu

Eğitim Düzeyi	n	\bar{x}	ss	F	p
İlkokul	2	55.50	4.94	.144	.966
Ortaokul	16	64.81	19.14		
Lise	61	63.52	21.12		
Üniversite	161	63.52	20.45		
Lisansüstü	60	62.18	21.13		

Çizelge 4 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=.144$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların eğitim düzeylerinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

C. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Mesleklerine Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 5’te yer almaktadır.

Çizelge 5 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Mesleklerine Göre Farklılık Gösterme Durumu

Meslek	n	\bar{x}	ss	F	p
Öğrenci	4	63.50	18.80	.911	.458
Memur	47	66.25	23.23		
Özel Sektör	206	61.92	19.57		
Emekli	4	74.75	21.79		
Diğer	39	65.61	21.98		

Çizelge 5 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=.911$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların mesleklerinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

D. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalıştığı Şirket/Kurumdan Memnuniyet Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalıştığı şirket/kurumdan memnuniyet durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 6'da yer almaktadır.

Çizelge 6 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalıştığı Şirket/Kurumdan Memnuniyet Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Şirket/Kurumdan Memnuniyet	n	\bar{x}	ss	F	p
Çok Memnunum	75	60.10	22.11	.872	.481
Memnunum	144	63.34	19.87		
Kararsızım	49	66.30	19.58		
Memnun Değilim	26	66.46	21.12		
Hiç Memnun Değilim	6	62.66	20.46		

Çizelge 6 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalıştığı şirket/kurumdan memnuniyet durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=.872$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalıştığı şirket/kurumdan memnuniyet durumlarından bağımsız olduğunu göstermektedir.

E. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalışma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge7'de yer almaktadır.

Çizelge 7 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çalışma Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Çalışma Durumu (Baba)	n	\bar{x}	ss	F	p
Sürekli Çalışıyorum	269	63.60	20.56	1.012	.365
Zaman Zaman Çalışıyorum	25	62.52	19.86		
Çalışmıyorum	6	51.66	20.94		

Çizelge 7 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=1.012$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çalışma durumlarından bağımsız olduğunu göstermektedir.

F. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Medeni Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların medeni durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için t testi gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 8’de yer almaktadır.

Çizelge 8 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Medeni Durum	n	\bar{x}	ss	t	p
Evli	289	63.78	20.40	2.231	.026
Bekâr	11	49.81	19.63		

Çizelge 8 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($t=2.231$; $p<.05$). Gruplar arasındaki anlamlı farkında bekâr babalar lehine olduğu görülmektedir ($\bar{x}=49.81$). Bu bulgu, bekâr babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin evli babaların çocuklarının kaygı düzeylerine göre anlamlı olarak daha düşük olduğunu göstermektedir.

G. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evliliklerini Değerlendirme Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evliliklerini değerlendirme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 9’da yer almaktadır.

Çizelge 9 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evliliklerini Değerlendirme Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Evliliğin Değerlendirilmesi	n	\bar{x}	ss	F	p
Oldukça Uyumlu	175	62.25	21.64	.770	.512
Zaman Zaman Çatışmalı	101	65.42	19.17		
Uyumsuz, Mutsuz	12	64.91	14.13		
Diğer	12	58.33	20.00		

Çizelge 9 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evliliklerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=.770$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evliliklerini değerlendirme durumlarından bağımsız olduğunu göstermektedir.

H. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evlilik Süresine Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evlilik süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 10’da yer almaktadır.

Çizelge 10 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Evlilik Süresine Göre Farklılık Gösterme Durumu

Evlilik Süresi	n	\bar{x}	ss	F	p
5 yıl ve altı	67	64.86	22.88	1.331	.259
6-10 yıl	147	62.63	19.70		
11-15 yıl	64	65.78	19.50		
16 yıl ve üzeri	12	52.41	19.89		
Diğer	10	59.00	21.18		

Çizelge 10 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evlilik süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=1.331$;

p>.05). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların evlilik süresinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

I. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Algıladıkları İlişki Durumlarına Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çocuklarıyla algıladıkları ilişki durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 11’de yer almaktadır.

Çizelge 11 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Algıladıkları İlişki Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Çocukla Algılanan İlişki	n	\bar{x}	Ss	F	p	Fark
Sıcak ve Yakın	236	60.90	19.76	6.185	.000	
Çatışmalı	28	70.89	19.58			Sıcak ve Yakın /
Bağımlı	29	75.65	21.71			Bağımlı
Diğer	7	61.28	22.64			

Çizelge 11 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çocuklarıyla algıladıkları ilişki durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (F=6.185; p<.05). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testinde ise anlamlı farkın sıcak ve yakın grubu ile bağımlı grubu arasında olduğu görülmüştür. İlgili bulguya göre çocuklarıyla algıladıkları ilişki durumunu “bağımlı” olarak tanımlayan babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin “sıcak ve yakın” olarak algılayan babaların çocuklarının kaygı düzeylerine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu söylenebilir.

J. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Algıladıkları Stres Durumlarına Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların algıladıkları stres durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 12’de yer almaktadır.

Çizelge 12 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Algıladıkları Stres Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumu

Algılanan Stres (Baba)	n	\bar{x}	ss	F	p
Stresli	58	68.12	22.03	7.456	.001
Stressiz	47	70.72	19.47		
Zaman Zaman Stresli	195	60.03	19.62		

Çizelge 12 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların algıladıkları stres durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F=7.456$; $p<.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testinde ise anlamlı farkın stresli ve zaman zaman stresli grupları arasında olduğu görülmüştür. İlgili bulguya göre algıladıkları stres durumunu “stresli” olarak tanımlayan babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin “zaman zaman stresli” olarak algılayan babaların çocuklarının kaygı düzeylerine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu söylenebilir.

K. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Günde Ortalama Birlikte Geçirdikleri Zamana Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zamana göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 13’de yer almaktadır.

Çizelge 13 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Babaların Çocuklarıyla Günde Ortalama Birlikte Geçirdikleri Zamana Göre Farklılık Gösterme Durumu

Çocuk ile Geçirilen Zaman	n	\bar{x}	ss	F	p
1 saat	46	65.93	19.36	1.110	.331
2 saat	91	64.75	20.39		
3 saat ve üzeri	163	61.69	20.87		

Çizelge 13 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zamana göre farklılaşma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=1.110$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zamandan bağımsız olduğunu göstermektedir.

L. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumu

48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için t testi gerçekleştirilmiştir. İlgili analize ilişkin bulgular Çizelge 14'te yer almaktadır.

Çizelge 14 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumu

Çocukların Cinsiyeti	n	\bar{x}	ss	t	p
Kız	149	65.00	19.71	1.457	.146
Erkek	151	61.56	21.19		

Çizelge 14 incelendiğinde; 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($t=1.457$; $p>.05$). Bu bulgu, 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin çocukların cinsiyetlerinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

M. 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Düzeyi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri Arasındaki İlişkiler

48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Çizelge 15'te analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 15 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Babaların Ebeveyn-Çocuk İlişki Düzeyi ve Ebeveynlik Stresi Düzeyleri Arasındaki İlişkiler

Değişken	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
(1) ÇK	1	.884**	.896**	.880**	.921**	.429**	.190**	.345**	.366**	.490**
(2) SK		1	.715**	.703**	.733**	.441**	.237**	.317**	.344**	.470**
(3) GK			1	.758**	.763**	.395**	.198**	.293**	.325**	.439**
(4) AK				1	.754**	.360**	.081	.371**	.354**	.395**
(5) BK					1	.346**	.150**	.278**	.301**	.445**
(6) EÇİ						1	.656**	.556**	.752**	.637**

(7) Oİ	1	.180**	.109	.499**
(8) U		1	.614**	.269**
(9) Ç			1	.433**
(10) ES				1

* $p < .05$ ** $p < .01$; ÇK: 48-72 Aylık Çocukların Kaygısı, SK: Sosyal Kaygı, GK: Genellenmiş Kaygı, AK: Ayrılık Kaygısı, BK: Belirgin Korkular, EÇİ: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Oİ: Olumlu İlişkiler, U: Uyumsuzluk, Ç: Çatışma, ES: Ebeveynlik Stresi

Çizelge 15 incelendiğinde 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri ile ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ($r=.429$; $p>.01$); olumlu ilişkiler alt boyutu ile pozitif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı ($r=.190$; $p>.01$); uyumsuzluk alt boyutu ile pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ($r=.345$; $p>.01$); çatışma alt boyutu ile pozitif yönde anlamlı ($r=.366$; $p>.01$) ve ebeveynlik stresi düzeyleri ile pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ($r=.490$; $p>.01$) bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgudan yola çıkarak babaların ebeveyn-çocuk ilişkisi olumsuzlaştıkça ve ebeveynlik stresi arttıkça 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri (sosyal kaygı, genellenmiş kaygı, ayrılık kaygısı ve belirgin korkular) ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkinin sonuçlarından yola çıkarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin yordayıcıları olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Çizelge 16'da yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 16 48-72 Aylık Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SHβ</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>İkili r</i>	<i>Kısmi r</i>
Sabit	11.872	5.503		2.158	.032		
Olumlu İlişkiler	.056	.164	.021	.342	.733	.190	.020
Uyumsuzluk	.874	.290	.201	3.010	.003	.345	.173
Çatışma	.301	.293	.068	1.028	.305	.366	.060
Ebeveynlik Stresi	.759	.123	.397	6.181	.000	.490	.339

R=.541	R ² =.293	F ₍₄₋₂₉₅₎ =30.529	p=.000
--------	----------------------	------------------------------	--------

48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin çocukların kaygı düzeylerini ne düzeyde yordadığını belirlemek için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizi sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin birlikte çocukların kaygı düzeylerindeki toplam varyansın %29.3'ünü anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerini açıklayan değişkenlerin önem sırası ve tek başına anlamlılık durumlarına bakıldığında sırasıyla ebeveynlik stresi değişkeni (β =.397; p <.05), uyumsuzluk değişkeni (β =.201; p <.05), çatışma değişkeni (β =.068; p >.05) ve olumlu ilişkiler değişkeni (β =.021; p >.05) olduğu görülmüştür.

48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeyleri ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkinin sonuçlarından yola çıkarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre 48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeylerinin yordayıcıları olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Çizelge 17'de yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 17 48-72 Aylık Çocukların Sosyal Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SHβ</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>İkili r</i>	<i>Kısmi r</i>
Sabit	.313	1.642		.191	.849		
Olumlu İlişkiler	.078	.049	.099	1.593	.112	.237	.092
Uyumsuzluk	.267	.087	.209	3.080	.002	.317	.177
Çatışma	.074	.087	.058	.850	.396	.344	.049
Ebeveynlik Stresi	.191	.037	.340	5.209	.000	.470	.290
R=.519	R ² =.269	F ₍₄₋₂₉₅₎ =27.178				p=.000	

48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin çocukların sosyal kaygı düzeylerini ne düzeyde yordadığını belirlemek için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizi sonucunda

ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin birlikte çocukların sosyal kaygı düzeylerindeki toplam varyansın %26.9'unu anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür. 48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeylerini açıklayan değişkenlerin önem sırası ve tek başına anlamlılık durumlarına bakıldığında sırasıyla ebeveynlik stresi değişkeni ($\beta=.340$; $p<.05$), uyumsuzluk değişkeni ($\beta=.209$; $p<.05$), olumlu ilişkiler değişkeni ($\beta=.099$; $p>.05$) ve çatışma değişkeni ($\beta=.058$; $p>.05$) olduğu görülmüştür.

48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeyleri ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkinin sonuçlarından yola çıkarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre 48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeylerinin yordayıcıları olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Çizelge 18'de yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 18 48-72 Aylık Çocukların Genellenmiş Kaygı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SHβ</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>İkili r</i>	<i>Kısmi r</i>
Sabit	3.455	1.485		2.328	.021		
Olumlu İlişkiler	.036	.044	.052	.817	.415	.198	.047
Uyumsuzluk	.190	.078	.169	2.427	.016	.293	.140
Çatışma	.080	.079	.070	1.005	.316	.325	.058
Ebeveynlik Stresi	.167	.033	.337	5.037	.000	.439	.281
R=.480		R ² =.230		F ₍₄₋₂₉₅₎ =22.071		p=.000	

48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin çocukların genellenmiş kaygı düzeylerini ne düzeyde yordadığını belirlemek için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizi sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin birlikte çocukların genellenmiş kaygı düzeylerindeki toplam varyansın %23.0'ünü anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür. 48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeylerini açıklayan değişkenlerin önem sırası ve tek başına anlamlılık durumlarına bakıldığında sırasıyla ebeveynlik stresi değişkeni ($\beta=.337$; $p<.05$), uyumsuzluk değişkeni ($\beta=.169$; $p<.05$),

çatışma değişkeni ($\beta=.070$; $p>.05$) ve olumlu ilişkiler değişkeni ($\beta=.052$; $p>.05$) olduğu görülmüştür.

48-72 aylık çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkinin sonuçlarından yola çıkarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre 48-72 aylık çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yordayıcıları olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Çizelge 19’da yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 19 48-72 Aylık Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SHβ</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>İkili r</i>	<i>Kısmi r</i>
Sabit	2.060	1.248		1.650	.100		
Olumlu İlişkiler	-.028	.037	-.048	-.759	.448	.081	-.044
Uyumsuzluk	.215	.066	.226	3.256	.001	.371	.186
Çatışma	.078	.067	.081	1.166	.245	.354	.068
Ebeveynlik Stresi	.135	.028	.323	4.847	.000	.395	.272
R=.486	R ² =.236		F ₍₄₋₂₉₅₎ =22.758			p=.000	

48-72 aylık çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini ne düzeyde yordadığını belirlemek için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizi sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin birlikte çocukların ayrılık kaygısı düzeylerindeki toplam varyansın %23.6’sını anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür. 48-72 aylık çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini açıklayan değişkenlerin önem sırası ve tek başına anlamlılık durumlarına bakıldığında sırasıyla ebeveynlik stresi değişkeni ($\beta=.323$; $p<.05$), uyumsuzluk değişkeni ($\beta=.226$; $p<.05$), çatışma değişkeni ($\beta=.081$; $p>.05$) ve olumlu ilişkiler değişkeni ($\beta=-.048$; $p>.05$) olduğu görülmüştür.

48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeyleri ile babaların ebeveyn-çocuk ilişki düzeyleri (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi düzeyleri arasındaki ilişkinin sonuçlarından yola çıkarak çoklu doğrusal regresyon

analizi yapılmıştır. Buna göre 48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeylerinin yordayıcıları olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma) ve ebeveynlik stresi değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Çizelge 20’de yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 20 48-72 Aylık Çocukların Belirgin Korkular Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SHβ</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>İkili r</i>	<i>Kısmi r</i>
Sabit	6.043	1.979		3.054	.002		
Olumlu İlişkiler	-.030	.059	-.032	-.506	.614	.150	-.029
Uyumsuzluk	.203	.104	.135	1.939	.053	.278	.112
Çatışma	.070	.105	.046	.663	.508	.301	.039
Ebeveynlik Stresi	.266	.044	.404	6.029	.000	.445	.331
R=.476	R ² =.226		F ₍₄₋₂₉₅₎ =21.588			p=.000	

48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeyleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin çocukların belirgin korkular düzeylerini ne düzeyde yordadığını belirlemek için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizi sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ilişkiler, uyumsuzluk ve çatışma boyutları ile ebeveynlik stresi değişkeninin birlikte çocukların belirgin korkular düzeylerindeki toplam varyansın %22.6’sını anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmüştür. 48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeylerini açıklayan değişkenlerin önem sırası ve tek başına anlamlılık durumlarına bakıldığında sırasıyla ebeveynlik stresi değişkeni ($\beta=.404$; $p<.05$), uyumsuzluk değişkeni ($\beta=.135$; $p>.05$), çatışma değişkeni ($\beta=.046$; $p>.05$) ve olumlu ilişkiler değişkeni ($\beta=-.032$; $p>.05$) olduğu görülmüştür.

V. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

A. Tartışma

Bu araştırma 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba-çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelenmesi amacıyla çalışılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında babalara ilişkin demografik ve kişisel değişkenlerle çocukların cinsiyetinin çocukların kaygı düzeylerinde bir farklılaşmaya neden olup olmadığı belirlenmiştir. Araştırma bulguları babaların mesleği, babaların eğitim durumu, babaların çalıştığı iş ve kurumdan memnuniyet durumu, babaların çalışma durumu, babaların evliliklerini değerlendirme durumu, evlilik süresi, babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zaman ve çocuğun cinsiyeti değişkenlerinin çocukların kaygı durumlarında bir farklılaşmaya neden olmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Literatür incelendiğinde araştırmanın bulguları ile paralellik gösteren farklı araştırmaların sonuçlarına rastlanmıştır. Babaların eğitim durumları (Gürsoy vd. 2017; Topaloğlu, 2013), babaların mesleği, gelir düzeyi (Topaloğlu, 2013) ve çocukların cinsiyetleri (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Verhoeven vd. 2012; Bosquet ve Egeland, 2006; Gürsoy vd., 2017) ile çocukların kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunu ortaya koymuşlardır. Literatürde araştırmaların bazılarında ise çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığına ilişkin sonuçlara rastlanmıştır. Bora ve Ünüvar (2020) kız çocuklarının kaygı düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarında yer alan farklılıklar değerlendirildiğinde çocukların kaygı düzeylerinin farklı örneklerde değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum çocukların kaygılarında farklılaşmaya neden olabilecek tek etkenin cinsiyet ya da babaya ait değişkenler olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Örneğin Gürsoy ve diğerleri (2017) çocuğun doğum sırasının, kardeş sayısının, sınıf düzeyinin, ailenin gelir düzeyinin çocukların kaygılarında bir farklılaşmaya neden olduğunu, aile tipi açısından ele alındığında da çekirdek aileye sahip olan çocukların geniş aileye sahip olan çocuklara göre sürekli kaygı düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bora ve Ünüvar (2020) öğrenim ve gelir düzeyleri yüksek olan

ebeveynlerin çocuklarının kaygı durumlarının daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Gürsoy (2006) ergenlerin kaygı düzeylerini incelediği araştırma sonucunda alt sosyo-ekonomik düzeyde olan ergenlerin durumluk ve sürekli kaygılarının daha yüksek düzeyde olduğunu vurgulamıştır. Mevcut araştırma bulgularında babanın evlilik değerlendirmesinin çocukların kaygı düzeyine etkisi olmadığı sonucuna varılırken Cowan ve arkadaşları (2019) ebeveynlerin eş ilişkilerinde çatışmanın ve anlaşmazlıkların olması baba-çocuk ilişkisinin kalitesine doğrudan etki ettiğini vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda baba-çocuk ilişkisinin kalitesinin bozulması çocukların kaygı düzeyinin de artmasına neden olabileceğini düşündürmektedir. Mevcut araştırmada evlilik süresinin çocukların kaygı düzeyiyle anlamlı bir ilişkisinin olmaması durumu evliliğin süresinden ziyade eş ve ebeveynlik ilişkisinin kalitesinin daha önemli olabileceğini düşündürmektedir. Anne babaların ebeveynlik ve eş ilişkisindeki olumlu ve olumsuz deneyimleri çocukların yaşamlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Cowan vd., 2019). Güngör (2009) araştırmasında ebeveynlerin eğitim düzeyinin yüksek olmasının çocukların kaygısını azaltmada önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması sosyokültürel bağlamda hem birey için hem de ebeveynlik becerisindeki farkındalığı açısından oldukça önemli olabilir ancak bireyin ebeveynliğe hazırbulunuşluk, çocuk gelişimi ve eğitimine hâkim olma ve çocuk-ebeveyn ilişkisi konusunda nitelikli bilgiye sahip olma konusunda yeterli gelmeyebilir. Dolayısıyla anne-babaların eğitim düzeyindeki farklılık, ebeveyn tutum ve davranışlarından etkilenen çocukların kaygısına doğrudan etki etmeyebilir. Babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zamanın çocukların kaygı düzeyinde anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı görülmektedir. Ancak babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanın süresi yerine niteliğine odaklanılması gerektiği düşünülebilir. Yavuzer (2010) babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın nitelikli olmasının, çocuklarıyla geçirdikleri vaktin süresinden daha önemli olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın bulgularında belirlenen bir diğer sonuç ise babaların medeni durumu, babaların çocuklarıyla ilişkilerini algılama durumu ve babaların algıladıkları stres düzeyi değişkenlerinin çocukların kaygı durumları üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu yönündedir. Evli olmayan babaların çocuklarının kaygı düzeyleri evli olan babaların çocuklarına göre daha yüksektir. Literatürde babanın çocukla aynı çatı altında olmayışı, özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda sosyal,

duygusal ve psikolojik yönden olumsuz etkilenmesine, ebeveynlerden birinin evden ayrılması ya da çocukların ev değiştirmesi gibi durumların çocukta ayrılık kaygısına neden olabileceği belirtilmektedir (Yakupoğlu, 2011). Bu nedenle bekar babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin daha düşük olması beklenilenin tersi bir sonuç olarak düşünülebilir. Ancak bekar babaların çocuklarının velayetinin annede olması ve bu çocukların daha çok anne ile yaşaması gibi nedenlerle babalar çocuklarıyla daha nitelikli zaman geçiriyor ve bu da çocukların daha düşük kaygıya sahip olmasına yol açıyor olabilir. Literatür incelendiğinde araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmeyen farklı araştırmalar olduğu tespit edilmiştir. Serin ve Öztürk, (2008)'in araştırmalarında boşanmış ebeveynlere sahip çocukların kaygı düzeylerinin boşanmamış ebeveynlere sahip çocukların kaygı düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmada kendilerini stresli nitelendiren babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucu yer almaktadır. Literatürde de bu sonucu destekleyen ifadeler rastlanmıştır. Ebeveynlerin yaşadıkları ebeveynlik stresi olumsuz tutum sergilemelerine ve çocuklarında davranış problemi görülmesine neden olabilmektedir (Chung vd., 2020). Morgan vd. (2002) ebeveynlerin stres düzeylerinin yüksek olmasının çocuklarının olumsuz davranışlarına daha fazla odaklanmasına ve anne-babanın bu olumsuz davranışlar karşısında toleransının azalabileceğini belirtmektedir. Çocukların kaygılarında farklılaşmaya neden olan bir diğer değişken ise babaların çocuklarıyla ilişkilerini algılama biçimleridir. Araştırma sonuçlarında da yer verildiği üzere çocuklarıyla ilişkilerini sıcak ve yakın olarak nitelendiren babaların çocuklarının kaygı düzeyleri düşük düzeydedir. Laurin ve arkadaşları (2015) erken çocukluk döneminde yakınlığa dayalı ilişki içermeyen ve çocuğuna karşı aşırı korumacı ve zorlayıcı ebeveynlerin çocukların kaygı düzeylerine etkisini inceledikleri araştırmalarında bu değişkenlerin 2.5- 8 yaş arası çocukların yüksek kaygı yaşama olasılığını arttırdığını belirtmişlerdir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise çocukların kaygı düzeyleri ile baba çocuk ilişkisi ve babaların ebeveynlik stresi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Babaların ebeveynlik tutumlarının baba-çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyen önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Olumlu ebeveynlik tutumlarına sahip çocukların ebeveynleriyle ilişkisinin daha açık ve güvenli olması, çocukların kaygıyı daha az yaşamasına veya yaşanan kaygının üstesinden gelebilme becerisine sahip olmasına neden olabilir. Literatürde de bu düşüncüyü destekleyen araştırmalar

mevcuttur. Aşırı korumacı tutumda olan ebeveynlerin çocuklarında (Bruggen vd., 2010; Rapee, 2012; Edwards vd. 2010;Bögels ve Phares, 2008) ve otoriter tutumda (Rodriguez, 2003) olan ebeveynlerin çocuklarında kaygının daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. İzin verici tutuma sahip ailelerin çocuklarında dürtülerini ve davranışlarını kontrol etmede zorluk yaşamasından kaynaklı olarak çocuklarda kaygı bozukluğu görülmektedir (Timpano vd., 2015; Wang ve Zhang, 2012). Ancak çocuklarının fikirlerini önemseyen, çocuklarına fırsatlar tanıyan ve çocuğuyla arasında güvene dayalı bir ilişki oluşturan demokratik ebeveyn tutumundaki ailelerin, çocuklarının kaygı düzeyinin azalmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir (Thergaonkar ve Wadkar, 2007).

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu baba-çocuk arasındaki olumlu, uyumsuz ve çatışmaya dayalı ilişkinin ve babaların ebeveynlik stresinin çocukların kaygı düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğudur. Yavuzer (2016)'e göre çocuğun olumsuz bir davranışının cezalandırılacağını ya da terk edileceğini düşünmesi de kaygıya neden olabilecek faktörler arasında yer alır. Çocuğun ebeveyni ile ilişkisinin niteliğinin çocuğun kaygı düzeyini etkilediği, yapılan farklı çalışmalarla da desteklenmiştir. Matthewson, Burton-Smith ve Montgomery (2012) anne ve babaların çocuklarıyla iletişim şekillerinin çocuklarının kaygı düzeyleri ile ilişkisini değerlendirdikleri çalışmada ebeveyn iletişimi ile çocukların kaygısı arasında negatif bir ilişki olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarıyla sözel düzeyde daha iyi etkileşimde bulunmalarının, çocuklarının kaygılarının daha düşük olma eğilimi gösterdiği sonucunu belirtmişlerdir. Ayrıca babaların kız çocuklarının kaygı düzeyini daha çok etkilediği, annelerin de erkek çocukların kaygı düzeyini daha çok etkilediği sonucuna varmışlardır. Çocukların kaygı düzeyinin yordanmasında ebeveynlerin psikolojik iyi oluş halinin de önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Yaşanan olumsuz bir durum ya da ebeveynin kaygılı olması ebeveynlerin stres düzeyini arttırabilir, böylelikle ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki bundan olumsuz etkilenebilir ve çocukların kaygı düzeyi artabilir. Mian ve arkadaşları (2011) annelerle yürüttükleri çalışma sonucunda annenin depresyon düzeyi ve çocukların kaygı durumları arasında zayıf da olsa anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu belirtmişlerdir. Bora ve Ünüvar (2020) ebeveynlerin kaygıları ile çocukların kaygıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Rapee (2012) ebeveynlerinin birinde ya da her ikisinde kaygı bozukluğu varsa, bu ebeveynlerin çocuklarında da kaygı bozukluğu görülme

riskinin oldukça yüksek olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin çatışmalı, olumlu ya da uyumsuz olması sonucunda çocuklarda görülen kaygı düzeylerindeki farklılaşma, ebeveynlerin tutumlarında da değişikliklere neden olabilir. Barret ve arkadaşları (2005) kaygı düzeyleri yüksek çocukların hem annelerinin hem de babalarının, kaygı yaşamayan çocukların anne ve babalarına göre daha yüksek düzeyde kontrolcü davranış gösterdiğini tespit etmişlerdir. Çelebi (2022) araştırmasında ebeveynlik stresi ile çocukların kaygı düzeyi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu baba-çocuk arasındaki olumlu, uyumsuz ve çatışmaya dayalı ilişkinin ve babaların ebeveynlik stresinin çocukların sosyal kaygı düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğudur. Bohlin, Hagekull ve Rydell (2000) bebeklikten orta çocukluk dönemine kadar çocuklarda bağlanma ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bebeklikte güvenli bağlanan çocukların orta çocukluk döneminde diğer bağlanma stiline sahip çocuklara göre daha az sosyal kaygı yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Yazarlar böylece erken bağlanma öykülerinin orta çocuklukta sosyal ve duygusal uyumun habercisi olduğu sonucuna varmışlardır. Erken çocuklukta ebeveyn-çocuk arasında güvenli bağlanmanın olması için ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin olumlu, sıcak ve yakın olması gerektiği düşünülmektedir. Güvenli bağlanma aynı zamanda çocukların yüksek düzey stres yaşamamasına ve kaygılı olmalarına engel olabilecek önemli bir unsurdur (Güvenderer Doksat ve Demirci Çiftçi, 2016). Ferreira ve arkadaşları (2016) araştırmalarında okul öncesi çocuklarının sosyal davranışlarına baba-çocuk ilişkilerinin etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucu baba-çocuk ilişkisinin kalitesinin, çocukların olumlu sosyal davranış göstermesinde doğrudan etkili olduğunu göstermiştir. Trumello ve arkadaşları (2022) çalışmalarında orta düzeyde ebeveynlik stresi yaşayan anne-babaların çocuklarında olumlu sosyal davranış görülme oranı, yüksek ebeveynlik stresine sahip anne-babaların çocuklarında olumlu sosyal davranış görülme oranına göre daha fazla olduğunu saptamışlardır. Buna ek olarak ebeveynlik stresinin ebeveynlerin çocuklarına ilişkin algılarını şekillendirmede önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bireyin belirli seviyede yaşadığı stresin kişiyi geliştirdiği ve güdülediği düşünüldüğünde ebeveynlik stresinin de belirli düzeyde olması ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerine önem verme, olumlu ilişki kurma becerilerini geliştirme ve çocuklarının kaygı yaşamalarına sebep olabilecek durumların önüne geçmede

yardımcı olacağı düşünülebilir. Majdandzic ve arkadaşları (2014) araştırmalarında, babaların zorlayıcı ebeveyn davranışı sergilemesi çocuklarının sosyal kaygısını azaltırken, annelerin zorlayıcı ebeveyn davranışı göstermesi çocukların sosyal kaygı düzeyini artırdığı tespit edilmiştir. Anne ve babaların ebeveynliklerinde çocukları ile arasındaki ilişkilerin farklı olduğu ve bu ilişkinin çocuklarda farklı becerileri geliştirdiği (Paquette, 2004; Majdandzic vd., 2014) araştırmalarla desteklenmektedir. Bu nedenle babaların çocuklarının hayatına daha aktif ve daha erken katılım sağlamaları; çocuklarıyla kurdukları ilişkinin niteliğini ve çocukların duygu, düşünce ve kişilik oluşumunu önemli düzeyde etkileyeceği söylenebilir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu baba-çocuk arasındaki olumlu, uyumsuz ve çatışmaya dayalı ilişkinin ve babaların ebeveynlik stresinin çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğudur. Literatürde çocuklarda ayrılık kaygısının olası nedenini açıklamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmaların çoğu, ayrılık kaygısının ebeveynlik stresi, ebeveyn ilişkisi, bazı ebeveynlik stilleri, özerkliği engelleyen düşük ebeveyn sıcaklığı ve ebeveynlik davranışları ile bağlantılı olduğuna işaret etmektedir (Ehrenreich vd., 2008; Pepito ve Montalbo, 2019; Victor vd., 2007). Ebeveynin aşırı koruması nedeniyle, çocukların çevrelerindeki dünyayı keşfetmeleri engellenir ve bu da çocukların yeni durumlarla yüzleşme fırsatlarını azaltır (Mofrad vd., 2009). Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerin (Oğuz ve Özçelik, 2018; McShane ve Hastings, 2009) ve psikopatolojik sorunları olan ebeveynlerin (Kearney vd., 2003) çocuklarının yüksek düzeyde ayrılık kaygısı yaşadığı görülmektedir. Ebeveyn müdahaleciliğinin de ayrılık kaygısı ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Ebeveynler, etkinlikleri bağımsız olarak yapması gereken çocuklarına daha fazla gereksiz yardımda bulunurlarsa, çocuğun becerilerdeki ustalığı sınırlanır ve bu da çocuklarda yetişkine bağımlılık geliştirir (Wood, 2006). Brumariu ve Kerns (2010) çalışmalarında çocuklardaki kaygıyı bağlanma perspektifinde değerlendirmişlerdir. Bebeklik döneminde kaygılı-kararsız bağlanan çocukların orta çocukluk döneminde yüksek düzeyde ayrılık kaygısına sahip olduğunu vurgulamışlardır. Kaygılı-kararsız bağlanma stili çocukların güven duygusunun gelişmesini engellemektedir (Akatlı ve Tuncay, 2022) ve ebeveyn-çocuk arasında uyumsuz, çatışmalı bir ilişkinin ortaya çıkmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç baba-çocuk arasındaki olumlu, uyumsuz ve çatışmaya dayalı ilişkinin ve babaların ebeveynlik stresinin çocukların

belirgin korkular düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğudur. Campbell ve Gilmore (2009) tarafından çocukların korku ve endişe kaynaklarıyla baba-çocuk ilişkisi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Çocuk-ebeveyn ilişkisinde çocukların anne babalarını rol model almaları ve onları gözlemlemeleri, ebeveynlerinin korku ve endişelerini öğrenmelerine neden olabilir. Böylelikle çocuklar herhangi bir deneyim yaşamadığı nesne ve olaylarla ilgili korku duyabilir. Amato (1998) babaların ebeveynlikte aktif olmasının çocukların anksiyete ve depresyon gibi psikolojik problemler başta olmak üzere birçok gelişimsel alanını etkilediğini belirtmiştir. Bu bağlamda çocukların belirgin korkular yaşamasında hem babanın hem çocuğun hem de baba-çocuk arasındaki ilişkinin ayrı ayrı önemli birer etken olduğu söylenebilir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu baba-çocuk arasındaki olumlu, uyumsuz ve çatışmaya dayalı ilişkinin ve babaların ebeveynlik stresinin çocukların genellenmiş kaygı düzeylerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğudur. Manti ve arkadaşları (2019) ebeveynlik stresinin çocukların genel kaygı düzeyini etkilediğini ve çocukların yüksek kaygı yaşamasının nedenin ebeveynlerin kendi kaygılarını çocuklarına yansıtmasından kaynaklı olduğunu düşünmektedirler. Brumariu ve Kerns (2010) bebeklik döneminde anneleriyle güvenli bağları olan çocukların orta çocukluk döneminde daha düşük genel kaygı bildirdiklerini göstermiştir. Bebeklik dönemindeki bağlanmanın niteliği bireyin tüm yaşamında etkisini devam ettiren bir unsur olduğu ve bu bağlanmanın gücünün de ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinden meydana geldiği düşünülmektedir.

B. Sonuçlar

Bu araştırmada 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin babaların ebeveynlik stresi ve baba-çocuk ilişkisi değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Babaların mesleklerinin, babaların çalıştığı kurum/şirketten memnuniyetinin, babaların çalışma durumunun, babanın evlilik değerlendirme durumunun, babaların evlilik süresinin, 48-72 aylık çocukların cinsiyetlerinin ve babaların çocuklarıyla günde ortalama birlikte geçirdikleri zamanın 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin belirleyicisi değildir.
2. Bekâr babaların çocuklarının kaygı düzeylerinin evli babaların çocuklarının

kaygı düzeylerinden daha düşük olduğu, çocuğuyla bağımlı ilişki algısında olan babaların çocuklarının, sıcak ve yakın ilişki algısında olan babaların çocuklarına göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3. Kendilerini stresli olarak değerlendiren babaların çocuklarının, kendilerini zaman zaman stresli olarak değerlendiren babaların çocuklarına göre daha yüksek kaygıya sahip oldukları tespit edilmiştir.
4. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasında zayıf düzeyde pozitif yönde ve ebeveynlik stresi ile orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda babaların ebeveyn-çocuk ilişkisi olumsuzlaştıkça ve ebeveynlik stresi arttıkça 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
5. 48-72 aylık çocukların kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin önem sırasına göre bakıldığında, ebeveynlik stresi, uyumsuzluk, çatışma ve olumlu ilişki değişkenleri olarak sıralanmıştır.
6. 48-72 aylık çocukların sosyal kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin önem sırasına göre incelendiğinde sırasıyla ebeveynlik stresi, uyumsuzluk, olumlu ilişki ve çatışma değişkeni olduğu görülmektedir.
7. 48-72 aylık çocukların genellenmiş kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin önem sırasına göre incelendiğinde sırasıyla ebeveynlik stresi, uyumsuzluk, çatışma ve olumlu ilişkiler değişkeni olduğu tespit edilmiştir.
8. 48-72 aylık çocukların ayrılık kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin önem sırasına göre ebeveynlik stresi, uyumsuzluk, çatışma ve olumlu ilişkiler değişkeni olarak sıralanmıştır.
9. 48-72 aylık çocukların belirgin korkular düzeyini etkileyen değişkenlerin önem sırasına göre incelendiğinde sırasıyla ebeveynlik stresi, uyumsuzluk, çatışma ve olumlu ilişkiler değişkeni olduğu görülmüştür.

C. Öneriler

Araştırma sonuçları ve literatürdeki çalışmalar doğrultusunda öneriler şu şeklide sıralanabilir:

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Babaların çocuklarıyla ilişkisinin ve ebeveynlik streslerinin çocukların kaygı düzeyine etkisini inceleyen boylamsal araştırmaların yeni çalışmalarda ele alınması önerilebilir.
2. Bu araştırma İstanbul ilinde 48-72 aylık çocukların babalarından toplanan veriler ile yürütülmüştür. Farklı illerden toplanacak yeni verilerle bu araştırmanın sonuçları karşılaştırılabilir.
3. Erken ocukluk döneminde çocukların bağlanma figürleri anne-baba, bakıcılar ve büyükanne ve babalardan oluşmaktadır. Farklı çalışmalarda annenin, bakıcının, büyükanne ve babanın çocukla ilişkisi ve stresi gibi değişkenleri dikkate alan ve çocukların kaygısına etkisini inceleyen yeni çalışmalar yapılması çocuklarda kaygı durumunun daha net anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda yeni araştırmalarda çocuğun çevresinde ona bakım veren diğer bireyleri de örnekleme alan çalışmaların yapılması önerilebilir.
4. Erken ocukluk döneminde çocukların hayatında en az anne-baba kadar önemli bir yere sahip olan öğretmenlerin çocuklarla ilişkisi ve stres durumları çocukların kaygı düzeyi ile ilişkilendirilerek farklı çalışmalarda incelenebilir.
5. Erken ocukluk döneminde çocuğun ilk sosyal ilişki kurduğu kardeşleri ile ilişkisinin çocukların kaygı düzeyine etkilerini içeren araştırmalar tasarlanıp yürütülebilir.
6. Erken ocukluk döneminde çocuğun akran ilişkileri ve kaygı düzeyleri arasında ilişkileri amaçlayan çalışmalar tasarlanıp yürütülebilir.
7. Erken ocukluk dönemindeki çocukların kaygılarını ele alan çalışmaların meta analizi ve meta sentezinin yapılarak sonuçlarının literatüre kazandırılması önerilebilir.
8. Erken ocukluk döneminde çocukların kaygısını temel alan nitel araştırmalarla daha derinlemesine sonuçların elde edileceği farklı çalışmalar planlanıp yürütülebilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Baba-ocuk ilişkisinin erken çocukluk dönemindeki çocuklara etkileri konusunda okullarda okul öncesi öğretmenlerine hizmet içi eğitimler düzenlenerek öğretmenlerin bu konudaki bilgi ve farkındalıkları geliştirilerek desteklenebilir. Bu eğitimlerde il Milli Eğitim müdürlükleri, rehberlik araştırma merkezleri, okulların rehberlik birimleri iş birliği halinde çalışabilir.

2. Ebeveyn stresinin kaynağını bulma ve bu konuda terapi desteği alınması üzerine anne-babalara teşvik edici çalışmalar yapılabilir.
3. Kaygı yaşayan çocukların kaygılarının kaynağını bulmaya ve kaygıyı azaltmaya yönelik terapötik çalışmalar yapılması aynı zamanda ebeveynlere de bu süreçle ilgili üzerlerine düşen görevleri yapmaları için rehberlik servisleri, psikologlar, çocuk gelişimi uzmanları veya aile danışmanları ailelere eğitim düzenleyebilir.
4. Erken çocukluk eğitimi kurum ve merkezleri, çocukların genel ruh sağlıklarını sağlamaya yönelik net politikalara ve hizmetlere sahip olmalıdır. Bu politikaların geliştirilmesi için erken çocukluk eğitimcileri ve ruh sağlığı çalışanlarının birlikte hareket ederek Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı alt birimleri tarafından koordinasyonlu bir şekilde çalışmalar planlanması ve yürütülmesi önerilebilir.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AUİSTİN V.L. VE SCİARRA, D.T. (2012). **Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar**, Ankara, Nobel yayınları.

CUMMİNGS, E.M., MERRİLEES, C.E. VE GEORGE, M.W. (2010). **Fathers, marriages, and families: Revisiting and updating the framework for fathering in family context.** *The role of the father in child development.* pp. 154–176.

ÇAĞDAŞ, A. (2008). **Anne-Baba-Çocuk İletişimi**, Ankara, Kök Yayıncılık.

FOLKMAN, S. (2020). **Stress: appraisal and coping.** In Encyclopedia of behavioral medicine (pp. 2177-2179). Cham: Springer International Publishing.

GÜRŞİMŞEK, I., HARMANLI, Z., GİRGİN, G. VE EKİNCİ, D. (2002). Çocuğun Eğitiminde Aile Katılımının Önemi Bir Pilot Çalışma. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu “Geleceğe Bakış” Bildiriler içinde (262-275). Ankara: Kök Yayıncılık

GÜZEL, H. VE TÜFEKÇİ AKCAN, A. (2019). **3-6 Yaş Çocuğu Olan Babaların Çocuklarıyla İlişkilerinin İncelenmesi**, Eğitim bilimleri tam metin bildiri kitabı, s.249.

KARASAR, N. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2014.

LAMB, M. E. (2010). **How do fathers influence children’s development? Let me count the ways.** M. E. The Role of The Father in Child Development (s. 1-27). New Jersey: John Wiley & Sons

LAMB, M. E. ve LEWİS, C. (2010). **The development and significance of father–child relationships in two-parent families.**, The Role of The Father in Child Development (s. 94-154). New Jersey: John Wiley & Sons.

LE GALL, A. (2012). **Anksiyete ve Kaygı**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.

- LEİDY, M.S., SCHOFİELD, T.J. VE PARKE, R.D. (2013). **Fathers' contributions to children's social development.** N. J. Cabrera ve C. S. Tamis-Lemonda, (Eds.). Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives (s.151-167). New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- MCNEİL, D. W. (2010). **Evolution of terminology and constructs in social anxiety and its disorders.** In S. G. Hofmann & P. M. DiBartolo (Eds.), Social anxiety: Clinical, developmental, and social perspectives (pp. 3–21). Elsevier Academic Press.
- PARKE, R.D. VE BURIEL, R. (1998). **Socialization in the family: ethnic and ecological perspectives.** In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg(Vol. Ed.), Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development. New York
- RAPEE, R., WİGNALL, A., COPHAM, W. VE SPENCE, S. (2015). **Kaygılı Çocuğa Yardım,** İstanbul, Arkadaş Yayıncılık.
- SEGRİN, C. VE FLORA, J. (2018). **Family communication,** London, Routledge.
- SELYE, H. (1978), **The stress of life,** The McGraw-Hill Companies, Inc., USA.
- SOYTÜRK, K. (2011). **Eğitim Yönetiminde Stres,** İstanbul, Akademik Kitaplar Yayınevi.
- UZUN, H. (ED.). (2020). **Recent Advances İn Education And Sport Researches: Erken Çocuklukta Kaygı (1.Baskı).** Ankara: Gece Kitaplığı.
- YAVUZER, H. (2016). Çocuk psikolojisi, İstanbul, Remzi kitapevi, 44. Baskı.

MAKALELER

- ABİDİN, R.R. (1989). **The Determinants of Parenting: What variables do we need to look at?.** Annual Meeting of the American Psychological Association (97th, New Orleans, LA, August 11-15).
- AKATLI, R. VE TUNCAY, G. Y. (2022). **Ebeveynlerin bağlanma biçimlerinin çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki yordayıcı rolü.** *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6 (1), 175-203. Doi: 10.24130/eccdjecs.1967202261360.

- AKİNSOLA, E.F. VE UDOKA, P.A. (2013). **Parental influence on social anxiety in children and adolescents: its assesment and management using psychodrama.** *Scientific research*, 4 (3), 246-253. <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2013.43A03>
- AKSOY, A. (2010). **Çalışma hayatında stres kaynakları, stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma.** *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (49), 458-486. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/897/10034>
- AKSOY, A.B. VE TATLI, S. (2019). **Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.** *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22.
- ALİSİNANOĞLU, F. VE ULUTAŞ, İ. (2003). **Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.** *Eğitim ve Bilim*, 28(128).
- ALLGOOD, S. M., BECKERT, T. E., VE PETERSON, C. (2012). **The role of father involvement in the perceived psychological well-being of young adult daughters: A retrospective study.** *North American Journal of Psychology*, 14(1), 95-110.
- AMATO, P. R. (1998). **More than money? Men's contributions to their children's lives.** In A. Booth & A. C. Crouter (Eds.), *Men in families: When do they get involved? What difference does it make?* (pp. 241–278).
- ANTHONY, L.G., ANTHONY, B.J., GLANVILLE, D.N., NAİMAN, D.Q., WAANDERS, C. VE SHAFFER, S. (2005). **The relationships between parenting stress, parenting behavior and preschoolers' social competence and behavior problems in the classroom.** *Infant and Child Development*, 14, 133–154. Doi: 10.1002/icd.385.
- ARABACI, N. VE ÖMEROĞLU, E. (2013). **48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.** *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 41-53.

- ARAL, N., BAŞAR, F. (1998). **Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi.** *Eğitim ve Bilim*, 1 (22).
- AUNOLA K. VE NURMÍ J.E. (2005). **The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior.** *Child Development*, 76 (6), 1144-1159.
- AYDOĞAN, D. VE ÖZBAY, Y. (2017). **Ebeveynlik Stres Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.** *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2). 24-38.
- BAKIR, D. VE DEMİRLİ C. (2020). **Investigation of the Impact of Self-Compassion and Family Support Perception on Parenting Stress in Parents Who Have Children with Learning Disability, Autism Spectrum Disorder and Mental Disability.** *Journal of International Psychological Counseling and Guidance Researches*, 2(3), 271-283.
- BELSKY, J. (1990). **Parental and nonparental child care and children's socioemotional development: A decade in review.** *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 885-903.
- BELSKY, J., JAFFEE, S. R., SLÍGO, J., WOODWARD, L., VE SİLVA, P. A. (2005). **Intergenerational transmission of warm-sensitive-stimulating parenting: A prospective study of mothers and fathers of 3-year-olds.** *Child Development*, 76(2), 384-396.
- BESNARD, T., VERLAAN, P., DAVIDSON, M., VÍTARO, F., POULÍN, F., VE CAPUANO, F. (2013). **Bidirectional influences between maternal and paternal parenting and children's disruptive behaviour from kindergarten to grade 2.** *Early Child Development and Care*, 183(3-4), 515–533. doi: <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.711597>
- BERRY, J. O. ve JONES, W. H. (1995). **The parental stress scale: initial psychometric evidence.** *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), 463-472. <https://doi.org/10.1177/0265407595123009>
- BLAIR, M. M., GLYNN, L.M., SANDMAN C.A. ve DAVİS, E.P. (2011). **Prenatal maternal anxiety and early childhood temperament. stress.** *The*

International Journal on the Biology of Stress, 14(6), 644-651. DOI: 10.3109/10253890.2011.594121

- BOHLİN, G., HAGEKULL, B., VE RYDELL, A.M. (2000). **Attachment and social functioning: A longitudinal study from infancy to middle childhood.** *Social Development*, 9, 24–3.
- BORA, A. ve ÜNÜVAR, P. (2020). **Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi.** *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 345-361.
- BOSQUET, M. VE EGELAND, B. (2006). **The development and maintenance of anxiety symptoms from infancy through adolescence in a longitudinal sample.** *Development and Psychopathology*, 18 (2), 517-550.
- BÖGELS, S. M. VE PEROTTİ, E. C. (2011). **Does father know best? A formal model of the paternal influence on childhood social anxiety.** *Journal of Child and Family Studies*, 20(2), 171–181. doi:10.1007/s10826-010-9441-0
- BÖGELS, S. M. VE PHARES, V. (2008). **Fathers' role in the etiology, prevention and treatment of child anxiety: A review and new model.** *Clinical Psychology Review*, 28(4), 539–558. doi:10.1016/j.cpr.2007.07.011
- BÖGELS, S.M. VE PERROTTİ E.C. (2011). **Does Father Know Best? A Formal Model of the Paternal Influence on Childhood Social Anxiety.** *Journal of Child and Family Studies*, 20 (2), 171–181.
- BRADLEY, R.H. VE CORWYN, R.F.(2007). **Externalizing problems in fifth grade: Relations with productive activity, maternal sensitivity, and harsh parenting from infancy through middle childhood.** *Developmental Psychology*. 43, 1390–1401. doi: 10.1037/0012-1649.43.6.1390.
- BRANJE, S. (2018). **Development of parent–adolescent relationships: Conflict interactions as a mechanism of change.** *Child Development Perspectives*, 12(3), 171-176. <https://doi.org/10.1111/cdep.12278>
- BREINHOLST, S., ESBJØRN, B. H. ve REINHOLDT-DUNNE, M. L. (2015). **Effects of attachment and rearing behavior on anxiety in normal developing youth: a mediational study.** *Personality and Individual Differences*, 81, 155-161.

- BRIGGS-GOWAN, M. J., CARTER, A. S., CLARK, R., AUGUSTYN, M., MCCARTHY, K. J. ve FORD, J. D. (2010). **Exposure to potentially traumatic events in early childhood: differential links to emergent psychopathology.** *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51 (10), 32-40. DOI:10.1111/j.1469-7610.2010.02256.x
- BROWN, A. M., DEACON, B. J., ABRAMOWITZ, J. S., DAMMANN, J., ve WHITESIDE, S. P. (2007). **Parents' perceptions of pharmacological and cognitive-behavioral treatments for childhood anxiety disorders.** *Behaviour research and therapy*, 45(4), 819-828.
- BRUMARIU, L.E. VE KERNS, K.A. (2010). **Parent-child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: a review of empirical findings and future directions.** *Dev Psychopathol*, 22(1), 177-203. doi: 10.1017/S0954579409990344.
- CABRERA, N. J., SHANNON, J. D., VE TAMÍS LEMONDA, C. (2007). **Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K.** *Applied Development Science*, 11(4), 208-213.
- CABRERA, N., TAMÍS LEMONDA, C. S., BRADLEY, R. H., HOFFERTH, S., VE LAMB, M. E. (2000). **Fatherhood in the twenty-first century.** *Child Development*, 71(1), 127-136.
- CABRERA, N.J. (2020) **Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years.** *Attachment & Human Development*, 22(1), 134-138. DOI: [10.1080/14616734.2019.1589070](https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1589070)
- CALLANAN, J., SIGNAL, T. ve MCARDIE, T. (2021). **What is my child telling me? reducing stress, increasing competence and improving psychological well-being in parents of children with a developmental disability.** *Research in Developmental Disabilities*, 114, 103984.
- CALVANO, C., ENGELKE, L., DÌ BELLA, J., KINDERMANN, J., RENNEBERG, B. VE WINTER, S. M. (2021). **Families in the COVID-19 pandemic: Parental stress, parent mental health and the occurrence of adverse childhood experiences-results of a representative survey in Germany.** *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1(13). <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01739-0>

- CAMPBELL, M. VE GILMORE, L. (2009) **Fathers as informants of children's fears and worries.** *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health*, 8(2), 175-182, DOI: [10.5172/jamh.8.2.175](https://doi.org/10.5172/jamh.8.2.175)
- CAREY, W. B. (1998). **Temperament and behavior problems in the classroom.** *School Psychology Review*, 27, 522 – 533 .
- CARLSON, M. (2006). **Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes.** *J Marriage Family*, 68: 137–54.
- CASTILLO, J., WELCH, G. VE SARVER, C. (2011). **Fathering: The Relationship Between Fathers' Residence, Fathers' Sociodemographic Characteristics, and Father Involvement.** *Matern Child Health J*, 15, 1342–1349. <https://doi.org/10.1007/s10995-010-0684-6>
- CESUR, G., SAYRAÇ, N. VE KORKMAZ, E. (2018). **Çocukluk çağı örselenme yaşantısı ile ilgili sorular arasındaki ilişkide önemliliklerin rolü.** *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(81), 97-112.
- CHE BAKAR, W.M.A. VE SURAT, S. (2022) **Stres Akademik ve Strategi Daya Tindak dalam kalangan Pelajar: Satu Kajian Sistemik.** *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities*, 7(3). doi: 10.47405/mjssh.v7i3.1330.
- CHEUNG, R. Y. (2021). **Constructive interparental conflict and child adjustment in the chinese context: A moderated mediation model of emotional security and disintegration avoidance.** *Journal of Child and Family Studies*, 30(3), 733-745.
- CHEUNG, R. Y. M. VE PARK, I. J. K. (2010). **Anger suppression, interdependent self-construal, and depression among Asian American and European American college students.** *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16(4), 517–525. <https://doi.org/10.1037/a0020655>
- CHEUNG, R.Y.M., CUMMINGS, E.M., ZHANG, Z. VE DAVIES, P.T. (2016). **Trivariate modeling of interparental conflict and adolescent emotional security: An examination of mother-father-child dynamics.** *J Youth Adolesc.* 45(11), 2336–2352.

- CHU, H.S. VE LEE, H. (2019). **Relationship between paternal psychological distress and involvement in childcare among fathers of preschool-aged children: mediating effect of maternal psychological distress.** *BMC Pediatr* 19, 308. <https://doi.org/10.1186/s12887-019-1688-z>
- CHUNG, K. M., EBESUTANI, C., BANG, H. M., KIM, J., CHORPITA, B. F., WEISZ, J. R. VE BYUN, H. (2013). **Parenting stress and child behavior problems among clinic-referred youth: crosscultural differences across the US and Korea.** *Child Psychiatry & Human Development*, 44(3), 460-468.
- CINA, A. VE BODENMAN, G. (2009). **Zusammenhang zwischen Stress der Eltern und kindlichem Problemverhalten.** *Kindheit und Entwicklung*, 18 (1), 39-48.
- CLARK, D. A. ve BECK, A. T. (2010). **Cognitive theory and therapy of anxiety and depression: Convergence with neurobiological findings.** *Trends in cognitive sciences*, 14(9), 418-424.
- COHN, D., COWAN, P., COWAN, C. VE PEARSON, J. (1992). **Mothers' and fathers' working models of childhood attachment relationships, parenting styles, and child behavior.** *Development and Psychopathology*, 4(3), 417-431. DOI:10.1017/S0954579400000870
- COLONNESI, C., DRAIJER, E.M., STAMS, G.J.J.M., CORINE O., BRUGGEN,V.D., BÖGELS S.M. VE NOOM, M.J. (2011) **The Relation Between Insecure Attachment and Child Anxiety: A Meta-Analytic Review.** *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(4), 630-645. DOI: [10.1080/15374416.2011.581623](https://doi.org/10.1080/15374416.2011.581623)
- CONGER, R.D. VE PATTERSON, G.R. (1995). **It takes two to replicate: A mediational model for the impact of parents' stress on adolescent adjustment.** *Child Development*, 66, 80–97. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00857.x.
- CONNELL, C.M. VE STRAMBLER, M.J. (2021). **Experiences With COVID-19 Stressors and Parents' Use of Neglectful, Harsh, and Positive Parenting Practices in the Northeastern United States.** *Ale School of Medicine*. 26(3), 255-266. <https://doi.org/10.1177/10775595211006465>

- COOPER, P.J., FEARN, V., WILLETTS, L., SEABROOK, H., VE PARKINSON, M. (2006). **Affective disorder in the parents of a clinic sample of children with anxiety disorders.** *J Affect Disord*, 93(1-3), 205-12. DOI: 10.1016/j.jad.2006.03.017.
- COPELAND, W. E., ANGOLD, A., SHANAHAN, L. VE COSTELLO, E. J. (2014). **Longitudinal patterns of anxiety from childhood to adulthood: The Great Smoky Mountains Study.** *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(1), 21-33. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2013.09.017>
- COPLAN, R. J., BOWKER, A., VE COOPER, S. M. (2003). **Parenting daily hassles, child temperament, and social adjustment in preschool.** *Early childhood research quarterly*, 18(3), 376-395.
- COWAN, P.A., COWAN, C.P., PRUETT, M.K. VE PRUETT, K. (2019) **Fathers' and mothers' attachment styles, couple conflict, parenting quality, and children's behavior problems: an intervention test of mediation.** *Attachment & Human Development*, 21(5), 532-550, DOI: 10.1080/14616734.2019.1582600
- CRNIC, K.A., GAZE, C. VE HOFFMAN, C. (2005). **Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age 5.** *Infant and Child Development*, 14:117-132. doi: 10.1002/icd.384.
- ÇÖKÜK, B. (2018). **Örgütsel stres düzeyinin ölçümü ve demografik değişkenlerle ilişkisi: bir kamu organizasyonu örneği.** *Akademik yaklaşımlar dergisi*, 9 (2),59-83.
- DAVIS, M., THOMASSIN, K., BILMS, J., SUVEG, C., SHAFFER, A. VE BEACH, S. R. (2017). **Preschoolers' genetic, physiological, and behavioral sensitivity factors moderate links between parenting stress and child internalizing, externalizing, and sleep problems.** *Developmental psychobiology*, 59(4), 473-485.
- DAWSON, D. A. (1991). **Family structure and children's health and well-being: Data from the 1988 National Health Interview Survey on Child Health.** *Journal of Marriage and the Family*, 53, 573-584.

- DEATER-DECKARD, K. VE SCARR, S. (1996). **Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences?**. *Journal of Family Psychology*, 1, 45–59. doi: 10.1037//0893-3200.10.1.45.
- DEATER-DECKARD, K. (1998). **Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions**. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5(3), 314–332. doi: 10.1111/j.1468-2850.1998.tb00152.x
- DEMİRER, E. (2021). **Çocuk merkezli oyun terapisinin çocuktaki kaygı düzeyine etkisinin incelenmesi**. *Akademik Platform ve Değişim Dergisi*, 4(1), 91-110.
- DERELİ, E. VE DERELİ, B.M. (2017). **Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocuklarının psikososyal gelişimlerini yordaması**. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.
- DEWİ, K. S., PRİHATSANTİ, U., SETYAWAN, I. VE SİSWATİ. (2015). **Children's aggressive behavior tendency in Central Java Coastal Region: The role of parent-child interaction, father's affection and media exposure**. *Procedia Environmental Sciences*, 23, 192-198.
- DİLMAÇ, B. ve BAŞ, A. (2019). **Ergenlerin sahip oldukları değerler, öznel iyi oluşları ve sosyal kaygıları arasındaki yordayıcı ilişki**. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4), 3685-3697. DOI: 10.33206/mjss.546820
- DOMENECH, L. E., JANE, C. VE CANALS, J. (2004). **Parental reports of somatic symptoms in preschool children: prevalence and associations in spanish sample**. *Adolesce Psychiatry*, 43, 598-604.
- DUNNING, M.J. VE GIALLO, R. (2012) **Fatigue, parenting stress, self-efficacy and satisfaction in mothers of infants and young children**. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 30(2), 145-159, DOI: [10.1080/02646838.2012.693910](https://doi.org/10.1080/02646838.2012.693910)
- DURMUŞOĞLU SALTALI, N. (2020). **The mediating role of parenting efficacy in the association between preschool father-child relationship and parental stress**. *Participatory Educational Research*, 7(2), 230-240. DOI: 10.17275/per.20.31.7.2

- DURMUŞOĞLU, N. ve ARSLAN, E. (2012). “Ebeveyn tutumlarının anasınfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve ie dđnđklđk davranışını yordaması”. *İlkđđretim Online*, 11(3).
- DURNA, U. (2010). **Őniversite đđrencilerinin stres dđzeylerinin bazı değişkenler açısından incelemesi**. *Atatőrک Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 319-343.
- DŐZGŐN, ř. (2010). **Őđrencilerin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler**. *Atatőrک Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitősđ Dergisi*, 2(1-2).
- EDWARDS, S. L., RAPEE, R. M., VE KENNEDY, S. (2010). **Prediction of anxiety symptoms in preschool-aged children: examination of maternal and paternal perspectives**. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(3), 313-321.
- EDWARDS, S. L., RAPEE, R. M., KENNEDY, S. J. & SPENCE, S. H. (2010). **The assessment of anxiety symptoms in preschool-aged children: the revised preschool anxiety scale**. *Journal Of Clinical Child ve Adolescent Psychology*, 39(3), 400- 409.
- EHRENREİCH, J. T., SANTUCCI, L. C. VE WEİNER, C. L. (2008). **Separation anxiety disorder in youth: phenomenology, assessment, and treatment**. *Psicol Conductual*. 16(3), 389–412.
- EİSENBERG, N., ZHOU, Q., SPİNARD, T.L., VALİENTE, C., FABES, R.A. VE LİEW, J. (2005). **Relations among positive parenting, children’s effortful control, and externalizing problems: A three-wave longitudinal study**. *Child Development*. 76, 1055–1071.
- EL-SHEİKH, M. VE ELMORE–STATON, L. (2004). **The link between marital conflict and child adjustment: Parent–child conflict and perceived attachments as mediators, potentiators, and mitigators of risk**. *Development and Psychopathology*, 16(3), 631-648. doi:10.1017/S0954579404004705
- ELWOOD, L.S., WOLİTZKY-TAYLOR, K. VE OLATUNJİ, B.O. (2012). **Measurement of anxious traits: A contemporary review and synthesis**

Anxiety. *Stress and Coping*, 25 (6), 647-666.
DOI:10.1080/10615806.2011.582949

EMMEN, R.A.G., MALDA, M., MESMAN, J., IJZENDOORN, M.H. VE PREVOO, M.J.L. (2013). **Socioeconomic Status and Parenting in Ethnic Minority Families: Testing a Minority Family Stress Model.** *Journal of Family Psychology*, 27(6), 896-904.

ESPARO, G., CANALS, J., JANE, C., BALLESPÍ, S., VÍNAS, F. VE DOMENECH, E. (2004). **Feeding problems in nursery children: prevalence and psychosocial factors.** *Acta paediatrica*, 93(5), 663-668.

EYBERG, S. M. VE BUSSÍNG, R. (2011). **Parent-child interaction therapy for preschool children with conduct problems.** *In Clinical handbook of assessing and treating conduct problems in youth*, 139-162.

FERREIRA, T., CADIMA, J. VE MATIAS, M. (2016). **Preschool children's prosocial behavior: the role of mother-child, father-child and teacher-child relationships.** *J Child Fam Stud* 25, 1829-1839.

FISHER, D., KHASHU, M., ADAMA, E. A., FEELEY, N., GARFIELD, C. F., IRELAND, J. VE TEIJLÍNGEN, E. V. (2018). **Fathers in neonatal units:improving infant health by supporting the baby-father bond and motherfather coparenting.** *Journal of Neonatal Nursing*, 24(6), 306-312.

FLÍEK, L., DÍBBETS, P., ROELOFS, J. ve MURÍS, P. (2017). **Cognitive bias as a mediator in the relation between fear-enhancing parental behaviors and anxiety symptoms in children: a cross-sectional study.** *Child Psychiatry & Human Development*, 48(1), 82-93.

FLOURÍ, E. VE BUCHANAN, A. (2002). **What predicts good relationships with parents in adolescence and partners in adult life: Findings from the 1958 British birth cohort.** *Journal of Family Psychology*, 16(2), 186-198.
<https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.2.186>

GBADAMOSÍ, G. VE ROSS, C. (2012). **Perceived stress and performance appraisal discomfort: the moderating effects of core self-evaluations and gender.** *Public Personnel Management*, 41 (4):637- 659.

- GENALEN M. PEPÍTO, G. M. VE MONTALBO, I. C. (2019). **Separation Anxiety on Preschoolers.** *Development International Journal of English and Education*, 8 (1), 229-239.
- GEZGİN, H., ÇAM, O. VE KARADEMİR, M. (2010). **Yaygın anksiyete bozukluğu tanılı bireylere verilen psikoeğitimin tedavideki etkililiğinin incelenmesi.** *Klinik Psikiyatri*, (13), 65-76
- GONG, X., VE PAULSON, S. E. (2017). **Effect of family affective environment on individuals' emotion regulation.** *Personality and Individual Differences*, 117, 144–149. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.05.047>
- GOODSELL, T. L., & MELDRUM, J. T. (2010). **Nurturing fathers: a qualitative examination of child- father attachment.** *Early Child Development and Care*, 180(1–2), 249–262. doi:10.1080/0300443090341509
- GÖZÜBÜYÜK VE ÖZBEY, (2020). **Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Motivasyon Düzeyleri ile Baba-Çocuk İlişkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 23-37.
- GRİFFİTH, A.K. (2020). **Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic.** *Journal of Family Violence*, 37, 725–731 <https://doi.org/10.1007/s10896-020001722>
- GÜNGÖR, H. VE BULUŞ, M. (2016). **Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü.** *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159 .
- GÜRSOY, F. (2006). **Farklı sosyo ekonomik düzeydeki ergenlerin benlik tasarım düzeyleri ile kaygı düzeylerinin incelenmesi.** *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 183-190.
- GÜRSOY, F., AYDOĞDU, F., AYSU, B., VE ARAL, N. (2017). **Göçmen çocukların kaygı düzeylerinin karşılaştırılmalı incelenmesi,** *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 6(3), 113-127.
- GÜVENDEĞER DOKSAT, N. VE DEMİRCİ ÇİFTÇİ A. (2016). **Bağlanma ve yaşamdaki izdüşümleri.** *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 25(4), 489-501. doi:10.17827/aktd.253561.

- GÜZEL, H. ve TÜFEKÇİ, A. (2021). **Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların baba çocuk ilişkileri ve babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: gaziantepe ili örneği**, *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(2), 439-465. doi: 10.23863/kalem.2021.18
- HALME, N., ASTEDT-KURKİ, P. VE TARKKA, M.T. (2009). **Fathers' involvement with their preschool-age children: How fathers spend time with their children in different family structures**. *Child & Youth Care Forum*, 38(3), 103–119.
- HAMİDEN KARACA, N., KAYA, Ü.Ü. VE CAN, M. (2020). **Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre baba-çocuk ilişkisi ve akran oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.**, *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 6. Uluslararası okul öncesi eğitimi kongresi özel sayısı, 33-41. DOI: 10.30900/kafkasegt.653630
- HAREWOOD, T., VALLOTTON, C. D. VE BROPHY-HERB, H. (2017). **More than just the breadwinner: The effects of fathers' parenting stress on children's language and cognitive development**. *Infant and Child Development*, 26(2), e1984.
- HARTLEY, C.A. ve PHELPS, E.A. (2012). **Anxiety and decision-making**, *Biological Psychiatry*, 72(2). P. 113-118. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2011.12.027>
- HOLLY, L. E., FENLEY, A. R., KRİTİKOS, T. K., MERSON, R. A., ABİDİN, R. R., ve LANGER, D. A. (2019). **Evidence-base update for parenting stress measures in clinical samples**. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 48(5), 685–705. doi: 10.1080/15374416.2019.1639515
- İNCİ, M.A. ve DENİZ, Ü. (2015). **Baba tutumları ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi**, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 57-68.
- JOHNSON, M. S., SKJERDİNGSTAD, N., EBRAHİMİ, O. V., HOFFART, A., ve JOHNSON, S. U. (2021). **Parenting in a pandemic: Parental stress, anxiety and depression among parents during the government-initiated physical distancing measures following the first wave of COVID-19**. *Stress and Health*, 38(4), 637-652. <https://doi.org/10.1002/smi.3120>

- KABA, İ. (2019). **Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: güncel bir gözden geçirme.** *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 73, 63-81.
- KANE, P. ve GARBER, J. (2004). **The relations among depression in fathers, children's psychopathology, and father-child conflict: A meta-analysis.** *Clinical Psychology Review*, 24 (3), 339-360. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.03.004>.
- KAYTEZ, N. ve DELEŞ, B. (2020). **Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örülenmiş çocukluk yaşantıları açısından incelenmesi, İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, 8(2), 321-335.
- KEARNEY, C.A., SİMS, K.E., PURSELL, C.R. ve TİLLOTSON C.A. (2003). **Separation anxiety disorder in young children: A longitudinal and family analysis,** *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 32(4), 593-598, DOI: 10.1207/S15374424JCCP3204_12
- KIRAĞ, N. ve ÇAKIR, İ. (2019). **0-6 yaş çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve ilişkili faktörler,** *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8 (3), 117-122.
- KİM, S., CHUNG, Y., PERRY, M. J., KAWACHİ, I. ve SUBRAMANIAN, S. V. (2012). **Association between interpersonal trust, reciprocity, and depression in South Korea: a prospective analysis.** *PLoS ONE*, 7(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0030602>
- KWOK, S.Y.C.L. ve Lİ, B.K.K. A. (2015). **Mediation model of father involvement with preschool children in hong kong.** *Soc Indic Res*, 905-923. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0708-5>
- LAMİS, D. A. ve JAHN, D. R. (2013). **Parent-child conflict and suicide rumination in college students: The mediating roles of depressive symptoms and anxiety sensitivity.** *Journal of American College Health*, 61(2), 106-113. <https://doi.org/10.1080/07448481.2012.754758>
- LANKİNEN, V., LAHTEENMAKİ, M., KALJONEN, A. ve KORPİLAHTI, P. (2020) **Father-child activities and paternal attitudes in early child language development: the STEPS study.** *Early Child Development and Care*, 190, 13, 2078-2092, DOI: 10.1080/03004430.2018.1557160

- LAURIN, J.C., JOUSSEMET, M., TREMBLAY, R.E. VE BOIVIN, M. (2015). **Early forms of controlling parenting and the development of childhood anxiety.** *J Child Fam Stud*, 24, 3279–3292. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0131-9>
- LAZARUS, R. S. (1975). **A cognitively oriented psychologist looks at biofeedback.** *American Psychologist*, 30, 553–561
- LEAL, P. C., GOES, T. C., DA SILVA, L. C. F. VE TEIXEIRA-SILVA, F. (2017). **Trait vs. state anxiety in different threatening situations.** *Trends in psychiatry and psychotherapy*, 39, 147-157. <http://dx.doi.org/10.1590/2237-6089-2016-0044>.
- LEE, S. J. ve WARD, K. P. (2020). **Stress and parenting during the coronavirus pandemic.** Ann Arbor, MI: University of Michigan Parenting in Context ResearchLab.
- LUI, P. P. (2015). **Intergenerational cultural conflict, mental health, and educational outcomes among Asian and Latino/a Americans: Qualitative and meta-analytic review.** *Psychological Bulletin*, 141, 404–446. <https://doi.org/10.1037/a0038449>
- MAES, M., NELEMANS, S. A., DANNEEL, S., FERNANDEZ-CASTILLA, B., VAN DEN NOORTGATE, W., GOOSSENS, L. ve VANHALST, J. (2019). **Loneliness and social anxiety across childhood and adolescence: multilevel metaanalyses of cross- sectional and longitudinal associations,** *Developmental Psychology*, 55 (7), 1548.
- MANTÍ, F., GIOVANNONE, F. VE SOGOS, C. (2019). **Parental stress of preschool children with generalized anxiety or oppositional defiant disorder.** *Frontiers in pediatrics*, 7, 415.
- MAJDANDŽIĆ, M., MÖLLER, E. L., DE VENDE, W., BÖGELS, S. M. VE VAN DEN BOOM, D. C. (2014). **Fathers' challenging parenting behavior prevents social anxiety development in their 4-year-old children: A longitudinal observational study.** *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(2), 301–310. doi:10.1007/s10802-013-9774-4

- MAJDANDŽIĆ, M., VENDE, W., COLONNESI, C. VE BÖGELS, S.M. (2018). **Fathers' challenging parenting behavior predicts less subsequent anxiety symptoms in early childhood.** *Behaviour Research and Therapy*, 109. P. 18-28. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2018.07.007>.
- MARGALIT, M. VE KLEITMAN, T. (2006). **Mothers' stress, resilience and early intervention.** *European Journal of Special Needs Education*, 21(3), 269-283.
- MARTÍN, R. C. VE DAHLEN, E. R. (2005). **Cognitive Emotion Regulation In the Prediction of Depression, Anxiety, Stress, and Anger.** *Personality and Individual Differences*, 39(7), 1249-1260.
- MCLEOD, B. D., WOOD, J. J. VE WEISZ, J. R. (2007). **Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis.** *Clinical psychology review*, 27(2), 155-172. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.09.002>.
- MCSHANE, K. E. VE HASTINGS, P. D. (2009). **The New Friends Vignettes: measuring parental psychological control that confers risk for anxious adjustment in preschoolers.** *International Journal of Behavioral Development*, 33(6), 481- 495.
- MCWAYNE, C., DOWNER, J. T., CAMPOS, R. VE HARRIS, R. D. (2013). **Father involvement during early childhood and its association with children's early learning: A metaanalysis.** *Early Education & Development*, 24(6), 898
- MERIKANGAS, K.R., HE, J. P., BURSTEIN, M., SWANSON, S.A., AVENEVOLI, S., CUI, L., BENJET, C., GEORGIADES, K. VE SWENDSEN, J. (2010). **Lifetime prevalence of mental disorders in us adolescents: results from the national comorbidity survey replication–adolescent supplement (ncs-a).** *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 49(10), 980-989. doi: 10.1016/j.jaac.2010.05.017
- MIAN, N.D., WAINWRIGHT, L., BRIGGS-GOWAN, M.J. VE CARTER, A.S. (2011). **An ecological risk model for early childhood anxiety: the importance of early child symptoms and temperament.** *J Abnorm Child Psychol* **39**, 501–512. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9476-0>
- MICHIE, S. (2002). **Causes and management of stress at work.** *Occup Environ Med*, 59, 69

- MOFRAD, S., ABDULLAH, R. VE ABU SAMAH, B. (2009). **Perceived Parental Overprotection and Separation anxiety: Does specific parental Rearing serve as Specific Risk Facto.** *Asian Social Science*, 5(11).
- MORGAN, J., ROBINSON, D. VE ALDRIDGE, J. (2002). **Parenting stress and externalizing child behavior.** *Child and Family Social Work*, 7, 219–225. doi: 10.1046/j.1365- 2206.2002.00242.x.
- MORRIS, A. R., AVIV, E. C., KHALED, M., CORNER, G. W. VE SAXBE, D. E. (2022). **Prenatal romantic relationship satisfaction predicts parent–infant bonding for fathers, but not mothers.** *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 11(3), 244–253. <https://doi.org/10.1037/cfp0000225>
- MORRISON, A.S. VE HEIMBERG, R.G. (2020). **Social anxiety and social anxiety disorder.** *Annu Rev Clin Psychol*, 9,74-249. doi: 10.1146/annurev-clinpsy-050212-185631.
- NAUTA, M.H., SCHOLING, A., RAPEE, R. M., ABBOTT, M., SPENCE, S.H. VE WATERS, A. (2004). **A parent-report measure of children's anxiety: psychometric properties and comparison with child-report in a clinic and normal sample.** *Behav Res Ther*, 42(7):813-39. doi: 10.1016/S0005-7967(03)00200-6.
- NEECE, C. L., GREEN, S. A. & BAKER, B. L. (2012). **Parenting stress and child behavior problems: a transactional relationship across time,** *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117(1), 48-66. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-117.1.48>
- NOH, N. L. VE YEOM, H. A. (2017). **Development of the korean paternal-fetal attachment scale (KPAFAS).** *Asian Nursing Research*, 11, 1-98.
- OĞUZ, F. VE ÖZÇELİK, A.D. (2018). **Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi.** *Uluslararası araştırma dergisi*, 11(58), 535-543.
- OKUTAN, M. VE TENGİLİMOĞLU, D. (2002). **İş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri: bir alan uygulaması,** *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3,15-17.

- OUYANG, Q. ve CHEUNG, R.Y.M. (2022). **Mother–child versus father–child conflict and emerging adults’ depressive symptoms: the role of trust in parents and maladaptive Emotion Regulation.** *Journal of Adult Development.* <https://doi.org/10.1007/s10804-022-09425-4>.
- ÖSTBERG, M. ve HAGEKULL, B. (2000). **A structural modeling approach to the understanding of parenting stress.** *Journal Of Clinical Child Psychology,* 29(4), 615- 625.
- ÖZDEL, K. (2015). **Dünden bugüne bilişsel davranışçı terapiler: teori ve uygulama.** *Turkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics,* 8(2), 10-20.
- ÖZKAN A. ve ÖZDEVECİOĞLU M. (2013). **The effects of occupational stress on burnout and life satisfaction: a study in accountants.** *Quality and Quantity Journal,* 47, 2785–2798.
- ÖZYEŞER CİNEL, N. ve TEZEL ŞAHİN, F. (2021). **Babaların kendilerinin ve babalarının babalık rollerine bakış açılarının incelenmesi.** *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi,* 7 (15), 107-129. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/62183/904606>
- ÖZYÜREK, A. ve TEZEL ŞAHİN, F. (2015). **Anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlâki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisi.** *Eğitim ve Bilim,* 40(177),161- 174.
- URAL, O., GÜVEN, G., SEZER, T., AZKESKİN, K. ve YILMAZ, E. (2015). **Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi,** *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 1, 589-598.
- UYGUN, N. ve KOZİKOĞLU, İ. (2020). **“Çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi”,** *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 9 (3), 1494-1507. DOI: 10.33206/mjss.639099
- UZUN, H. ve BARAN, G. (2015). **Çocuk ebeveyn ilişki ölçeği’nin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması.** *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi,* (3), 30-40.

- UZUN, H. VE BARAN, G. (2019). **Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi.** *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60.
- PAQUETTE, D. (2004). **Theorizing the father-child relationship: Mechanisms and developmental outcomes.** *Human Development*, 47(4), 193-219.
- PAULSON, J. F., DAUBER, S. E. ve LEİFERMAN, J. A. (2010). **Parental depression, relationship quality, and nonresident father involvement with their infants.** *Journal of Family Issues*, 20(10), 1–22.
- PAULUS, M. P. ve STEİN, M. B. (2010). **Interoception in anxiety and depression.** *Brain Structure & Function*, 214(5-6), 451–463.
<https://doi.org/10.1007/s00429-010-0258-9>
- PELEG, O., HALABY, E. ve WHABY, E. N. (2006). **The relationship of maternal separation anxiety and differentiation of self to children's separation anxiety and adjustment to kindergarten: A study in Druze families.** *Journal of anxiety disorders*, 20(8), 973-995.
- PEPITO, G. ve MONTALBO, I. C. (2019). **Separation anxiety on preschoolers' development.** *International Journal of English and Education*, 8(1), 229-239.
- RAMCHANDANİ, P. G., DOMONEY, J., SETHNA, V., PSYCHOĞİOU, L., VLACHOS, H. ve MURRAY, L. (2013). **Do early father-infant interactions predict the onset of externalising behaviours in young children? Findings from a longitudinal cohort study.** *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(1), 56–64.
- RAMCHANDANİ, P. ve PSYCHOĞİOU, L. (2009). **Paternal psychiatric disorders and children's psychosocial development.** *The Lancet*, 374(9690), 646-653.
- RAPEE, R. M., SCHNİERİNG, C. A. ve HUDSON, J. L. (2009). **Anxiety disorders during childhood and adolescence: Origins and treatment.** *Annual Review Of Clinical Psychology*, 5, 311-341.
- RAPEE, R.M. (2012). **Family Factors in the Development and Management of Anxiety Disorders.** *Clin Child Fam Psychol Rev* 15, 69–80.
<https://doi.org/10.1007/s10567-011-0106-3>

- REISS, S. (1997). **Trait anxiety: It's not what you think it is.** *Journal of Anxiety Disorders*, 11(2), 201-214.
- RICAUD-DROISY, H. ve ZAUCHE-GAUDRON, C. (2003). **Interpersonal conflict resolution strategies in children: A father-child co-construction.** *Eur J Psychol Educ*, 18, 157. <https://doi.org/10.1007/BF03173482>
- ROBINSON, R. ve CARTWRIGHT-HATTON, S. (2008). **Maternal disciplinary style with preschool children: Associations with children's and mothers' trait anxiety.** *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 36(1), 49-59. doi:10.1017/S1352465807003797
- RODRIGUEZ, C. M. (2003). **Parental discipline and abuse potential affects on child depression, anxiety, and attributions.** *Journal of Marriage and Family*, 65(4), 809-817.
- RUAR, L. G. ve QUIMSON, L. L. (2018). **Prevalence of separation anxiety among kindergarten learners in cuyapo east and west districts.** *Southeast Asian Journal of Science and Technology*, 3(1), 115-119.
- PISULA, E. ve POREBOWICZ-DÖRSMANN, A. (2017). **Family functioning, parenting stress and quality of life in mothers and fathers of polish children with high functioning autism or asperger syndrome,** *Plos One*, 12(10). 1-19. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0186536>
- SAYGI, D. ve UYANIK BALAT, G. (2013). **Anasınıf eğitimine devam eden anneler ile çocukları arasındaki ilişkinin araştırılması:Anasınıfına giden çocuğu olan annelerin ile ilgili görüşmenin incelenmesi.** *İnsan Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 844-862.
- SAYLIK, F. Z. ve GEZİCİ-YALÇIN, M. (2018). **Otoriter veya demokratik ebeveyn tutumunun ve ebeveyne bağlanma biçiminin suçluluk ve utanç duygularına etkisinin yarı-deneysel yöntemle incelenmesi.** *Studies in Psychology*, 38(2), 95-127. <https://doi.org/10.26650/SP404167>
- SERİN, N. ve ÖZTÜRK, S. (2007). **Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocukların yaşlarındaki anne-babası yılmış benlik saygısı ve sevgi dolu yılmış.** *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117-128.

- SCHER, C. D. ve STEİN, M. B. (2003). **Developmental antecedents of anxiety sensitivity.** *Journal of anxiety disorders*, 17(3), 253-269.
- SERİN, N. ve ÖZTÜRK, S. (2007). **Anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri.** *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117-128.
- SERİNKAN, C. (2012). **Kamu sektöründe örgütsel stres ve kariyer: Denizli’de yapılan bir araştırma.** *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 21-32.
- SÖKMEN, A. (2005). **Konaklama işletmelerinin yöneticilerinin stres nedenlerinin belirlenmesinde cinsiyet faktörü: Adana’da ampirik bir araştırma.** *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 1- 27
- STONE, L. L., OTTEN, R., SOENENS, B., ENGELS, R. C. M. E. ve JANSSENS, J. M. A. M. (2015). **Relations between parental and child separation anxiety: The role of dependencyoriented psychological control.** *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3192- 3199. doi:10.1007/s10826-015-0122-x
- STRİGHT, A. D. ve BALES, S. S. (2003). **Coparenting quality: Contributions of child and parent characteristics.** *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 52(3), 232–240. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00232.x>
- ŞAHİN, H. ve DEMİRİZ, S. (2014). **Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.** *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181 (181), 273-294.
- ŞAHİN, M. (2019). **Korku, Kaygı ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları.** *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(10), 117-135.
- ŞENGEZER, T. (2016). **Tütün bağımlılığında bilişsel-davranışçı tedavi yöntemleri.** *Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi*, 4(1), 97-103.
- TAHMASSIAN, K., ANARI, M. ve FATHABARDI, M. (2011). **The inflencing factors of parenting stress in Iranian mothers.** International Conference on Social Sicence and Humanity. IACSIT Press, Singapore.

- TAMÍS-LEMONDA, C., SHANNON, J., CABRERA, N. ve LAMB, MÍCHAEL. (2004). **Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: contributions to language and cognitive development.** *Child development*, 75. DOI:1806-20. 10.1111/j.1467-8624.2004.00818.x.
- TAN, S. Y. ve YİP, A. (2018). **Hans Selye (1907–1982): Founder of the stress theory.** *Singapore medical journal*, 59(4), 170. Doi:10.11622/smedj.2018043
- TAŞKIN, N. (2011). **Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: Babalar.** *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(20), 43–7.
- TEZEL ŞAHİN, F., AKINCI COSKUN, A. ve AYDIN KILIÇ Z.N. (2017). **Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi,** *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 319–343.
- THERGAONKAR, N. R. ve WADKAR, A. J. (2007). **Relationship between test anxiety and parenting style.** *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 3(1), 10-12.
- TORBET, S., PROEVE, M. ve ROBERTS, R. M. (2019). **Self-compassion: a protective factor for parents of children with autism spectrum disorder.** *Mindfulness*, 10(12), 2492-2506.
- TORRES, N., VERÍSSIMO, M., MONTEIRO, L., RIBEIRO, O. ve SANTOS, A. J. (2014). **Domains of father involvement, social competence and problem behavior in preschool children.** *Journal of Family Studies*, 20(3), 188-203.
- TRUMELLO, C., BALLAROTTO, G., RÍCCIARDÍ, P., MARINO, V., MORELLI, M., TAMBELLI, R. ve BABORE, A. (2022). **Mothers and fathers of pre-school children: a study on parenting stress and child's emotional-behavioral difficulties.** *Curr Psychol* <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03599-6>
- TÖZÜN, M. ve BABAĞLU, AB. (2016). **Fobiler ve sağlıklı yaşam davranışları: bi halk sağlığı bakışı,** *Fam Pract Palliat Care*, 1(1), 24-26.
- TUCKER, C. J., MCHALE, S. M. ve CROUTER, A. C. (2003). **Dimensions of mothers' and fathers' differential treatment of siblings: Links with adolescents' sex-typed personal qualities.** *Family Relations*, 52, 82–89. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00082.x>

- TURNER, A. P., LARÍMER, M. E. ve SARASON, I. G. (2000). **Family risk factors for alcohol-related consequences and poor adjustment in fraternity and sorority members: exploring the role of parent-child conflict.** *Journal of Studies on Alcohol*, 61(6), 818-826.
- VAN DER BRUGGEN, C. O., BÖGELS, S. M. ve VAN ZEÏLST, N. (2010). **What influences parental controlling behaviour? The role of parent and child trait anxiety.** *Cognition And Emotion*, 24(1), 141-149.
- VERHOEVEN, M., BÖGELS, S.M. ve VAN DER BRUGGEN, C.C. **Unique Roles of Mothering and Fathering in Child Anxiety; Moderation by Child's Age and Gender.** *J Child Fam Stud*, 21, 331–343 (2012).
<https://doi.org/10.1007/s10826-011-9483-y>
- VÍCTOR, A.M., BERNAT, D.H., BERNSTEIN, G.A. ve LAYNE, A.E. (2007) **Effects of parent and family characteristics on treatment outcome of anxious children.** *Journal of Anxiety Disorders*, 21(6), 35-48.
- VOLLING, B., YU, T., GONZALEZ, R., TENGELİTSCH, E. ve STEVENSON, M. (2019). **Maternal and paternal trajectories of depressive symptoms predict family risk and children's emotional and behavioral problems after the birth of a sibling.** *Development and Psychopathology*, 31(4), 1307-1324.
doi:10.1017/S0954579418000743
- WHEATCROFT, R. ve CRESWELL, C. (2007). **Parents' cognitions and expectations about their preschool children: The contribution of parental anxiety and child anxiety.** *British Journal of Developmental Psychology*, 25(3), 435-441. doi:<https://doi.org/10.1348/026151006X173288>
- QI, C.H. ve KAİSER, A.P. (2003). **Behavior problems of preschool children from low-income families: Review of the literature.** *Topics in Early Childhood Special Education*, 23, 188–216. doi: 10.1177/02711214030230040201.
- YAVUZ, M. H., SELCUK, B., ÇORAPÇI, F., ve AKSAN, N. (2017). **Role of temperament, parenting behaviors, and stress on Turkish preschoolers' internalizing symptoms.** *Social Development*, 26(1), 109-128.

- YENİLMEZ, K. ve ÖZBEY, N. (2006). **Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma.** *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 431-448.
- YILMAZ, A. ve EKİCİ, S. (2003). **Örgütsel yaşamda stresin kamu çalışanlarının performansına etkileri üzerine bir araştırma.** *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10(2).
- YIN, X., Lİ, Z. ve SU, L. (2012). **Fathers' parenting and children's adjustment: the mediating role of father-child conflict.** *Social Behavior and Personality: an international journal*, 40(8), 1401-1409.
- YOGMAN, M. W., KİNDLON, D. ve EARLS, F. (1995). **Father involvement and cognitive/behavioral outcomes of preterm infants.** *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34, 58-66.

TEZLER

- AĞAÇHAN, G.B. (2019). *Çalışan annelerin stres düzeylerinin çocuklarının kaygı düzeyindeki ilişkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AK, G. (2021). *Evli Bireylerde Bağlanma Stilllerinin Benlik Saygısı, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ayrılık Anksiyetesi Üzerindeki Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- AYDIN KILIÇ, Z.N. (2016). *Ankara- Trabzon - Erzurum Örneğinde Babanın Çocuğun Hayatına Katılımı Ve Baba - Çocuk İlişkisinin İncelenmesi.* Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BİNGÖL, G. (2013). *Stres ve Stres Yönetimi Yaklaşımları: Kırklareli Devlet Hastanesi Hemşireleri Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BORA, A. (2019). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Kaygıları ile Ebeveynlerinin Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

- ÇİN, Z. (2021). *Konaklama İşletmelerinde Çalışanların İşlerinde Algıladıkları Stres Faktörleri, Stres Durumundaki Tavrıları ve Stresle Baş Etme Stratejileri: Kuşadası'ndaki 4 ve 5 Yıldızlı Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ÇAM, Z. (2021). *Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Aile Yaşam Kaliteleri Ebeveynlik Stresi ve Evlilik Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- ÇALIŞKAN, M.N. (2020). *Tek Çocuklu Ailelerde Ebeveynlik Stresinin Psikolojik Esneklik ve Eş Desteği ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ÇELEBİ, Ş. (2022). *Children's Emotional States During Covid-19 Outbreak: Contributions Of Parenting Stress And Child Temperament*, Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DELİCE, S. (2018). *İş Stresi ve İş Tatmini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul'daki 4 ve 5 Yıldızlı Otel Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DEMİRSU, Ö. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sürekli Kaygıları Arasındaki İlişkide Psikolojik Dayanıklılığın ve Kaygı Duyarlılığının Aracı Rollerini*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- DİREK, S. (2021). *3-6 Yaşındaki Çocukların Sosyal Yeterlilik, Saldırganlık ve Kaygı Düzeyleri ile Annelerinin Kapsayıcı İşlevleri Arasındaki İlişkilerin İzlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- DUMANLI, Ş. (2018). *Turist Rehberlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- DURŞUN, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- ERGÜL, N. (2019). *Psikiyatri Kliniğine Başvuran 8-13 Yaş Grubundaki Çocuklarda Mizaç Özellikleri, Duygu Düzenleme ve Annenin Ebeveynlik Stresi İle İçe Yönelim Sorunları Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜNGÖR, H. (2009). *Ebeveyn ve Öğretmen Mükemmeliyetçiliğinin 5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeyini Öngörmedeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- GÜLER, M. (2016). *Okul Öncesi Dönem 4-6 Yaş Çocukları İçin Yeniden Düzenlenen Okul Öncesi Kaygı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- GÜVEN, G. (2019). *3-6 Yaş Arasında Çocuğu Olan Babaların Eğitime Katılım Düzeylerini Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- İLGÖZ M. (2014). *Stres Kaynakları, Sonuçları ve Stresle Mücadele*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- İLTER, H. (2014). *Çalışma Hayatında Stres ve Sağlık Çalışanları*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KARAKUŞ, N. (2017). *60-72 Ay Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Anne Tutumları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- KAYA, G. (2020). *Okul öncesi çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutumları ile çocukların ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- KILIÇ, C. (2016). *Hekim ve Hemşirelerde Stres ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- KURT, İ.E. (2018). *Ebeveynlik Stresi ve Evlilik Kalitesi Arasındaki İlişkide Stresle Çift Olarak Baş Etmenin Aracı Rolünün İncelenmesi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- PEKKARAKAŞ, E. (2010). *3-6 Yaş Çocuklarının Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Eğitime Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- ÖZDEMİR, İ. (2013). *Aile Yanında Yaşayan ve Ailesinden Ayrı Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Kaygı Düzeyleri ve Psikolojik Belirtiler Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZGÜNDÜZ, Ö. (2015). *Baba Katılımı Eğitim Programının Baba Katılımına ve Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- ÖZKAN DENİZ, B. (2016). *Ergenlerde Duygusal Özyeterlilik ve Sürekli Kaygı İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- ÖZKAN, T. (2014). *Çocuğu Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Babalara Uygulanan Baba Katılım Programının Baba-Çocuk İlişkisi Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- POYRAZ, M. (2007). *Babaların Babalık Rolünü Algulamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- SMITH, E. (2017). *The Role Of Parental Self-Efficacy, Hardiness, Parenting Stress In Predicting Parenting Behaviors*. Doctorate Thesis, University of Southern Mississippi. <https://aquila.usm.edu/dissertations/1452>
- SAPMAZ, F. (2011). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın sosyal anksiyete, reddedilme duyarlılığı ve kişilerarası duyarlılık*

üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

SARICA, G.E. (2020). *Denetim Birimlerinde Örgütsel Stres Kaynakları ve Stres Yönetimi: Tarım ve Orman Bakanlığı Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ŞALCI, O. (2020). *Baba Destek Eğitim Programının Babalık Rolü Algısına ve Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Oyun Becerilerinin Gelişimine Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.

ŞANAL-KARAHAN, F. (2016). *Üniversite öğrencilerinde çözüm odaklı düşünmenin depresyon, anksiyete, stres ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisi.* Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

TUNCAY, S. (2021). *Terapötik Oyun ve Animasyon Girişiminin Sünnet Olan Çocukların Korku, Kaygı ve Ağrısı ile Ebeveynlerin Kaygısı Üzerine Etkisi.* Doktora Tezi, Sağlık bilimleri enstitüsü Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

TURAN, E. (2018). *Okul Öncesi Eğitim Alan 60-84 Aylık Eğitim Çağındaki Yetişkinliği ile Babaların Çocuklarına Yönelik Eğitimlerin Geliştirilmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

TOKGÖZ, Ö. (2017). *Lise Sınavlarına Hazırlanan Çocuklarda Kaygı Düzeyi, Yaşam Kalitesi ve Ebeveyn Tutumları Açısından Cinsiyetler Arasındaki Farkların İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TOPALOĞLU, Z. Ç. (2013). *4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

UZUN, H. (2016). *Baba Eğitim Programının Baba-Çocuk İlişkisine ve Anaokuluna Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Ankara.

ÜNÜVAR, P. (2008). *Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Belirleme ve Geliştirme,* Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Selçuk Üniversitesi, Konya.

- YILMAZ, E. (2018). *Hemşirelerde Stres, Stres Nedenleri ve Stresle Başa Çıkma Yolları*, Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- WALKER, P.A. (2000). *Parenting stress: A comparison of mothers and fathers of disabled and non-disabled children*. Doctor of Philosophy, University of North Texas.
- YILMAZ, M. (2020). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 57-68 Aylık Çocukların Okul Kaygıları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

EKLER

EK-1 : Etik Kurul İzin Belgesi

EK-1: Etik Kurul İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.04.2022-47991

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :E-88083623-020-47991
Konu : Etik Onayı Hk.

13.04.2022

Sayın Selen SAĞIROĞLUGİL

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 07.04.2022 tarihli ve 2022/06 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Alper FIDAN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSM436L1C3 Pin Kodu : 11132

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Kniçikçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Keş Adresi : iau.yazisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Haceran DEMİR

Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Selen SAĞIROĞLUGİL

ÖĞRENİM DURUMU:

Yüksek Lisans: 2022, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Lisans: 2020, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Lise: 2016, Mevsim Temel Lisesi, Kayseri

YAYINLAR

Sağiroğlugil, S. ve Erbay, F. (2022). 0-6 Yaş Çocuğa Sahip Babaların Çocukları ile İlişkisinin İncelenmesi: Meta Sentez Çalışması, 12. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi, 19-20 Mart, 2022 İstanbul, Türkiye. (Sözel Bildiri)